

רודולף שטיינר

תיאוסופיה

מבוא לידיעה העל-חושית של העולם וגורל האדם

הוצאת בדולח מקדישה, ללא תמורה, את התרגום לעברית של ספר זה לקהל קוראות וקוראי ספרות אנתרופוסופית על מדע הרוח מייסודו של רודולף שטיינר.

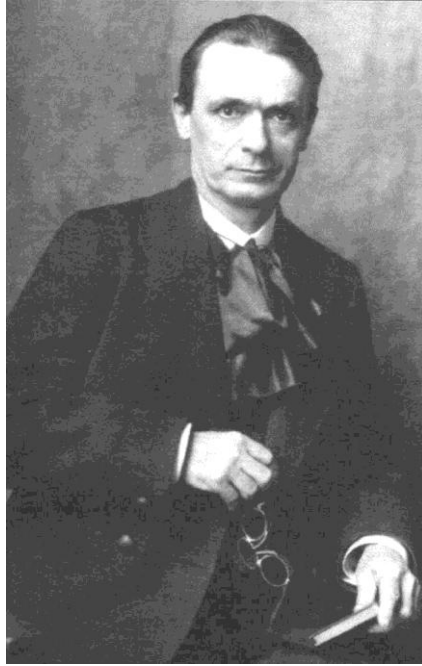
אפשר להעבירו הלאה, ללא תמורה.

פניות באימייל לכתובת bdolah.books@gmail.com

קובץ זה אינו למכירה ו/או למסחר בכל דרך שהיא.

ציור בעיפרון מאת רודולף שטיינר עבור מהדורת 1924 של ספר זה

"לא ניתן להדגיש בצורה חזקה מספיק עד כמה נחוצ, לכל השואף לפתח את הכושר שלו לרכישת ידיעה עילאית, שייקח על עצמו את הטיפוח הרציני ביותר של כוחות החשיבה שלו ... בני-אדם רבים השואפים להיות רואים-רוחיים, מתייחסים בקלות-ראש לעבודה רצינית זו על החשיבה ... איש אינו יכול באמת להפוך לרואה-רוחי בלי שקודם לכן חדר אל תוך חיי-המחשבות. בהקשר זה, עצלות פנימית מסוימת ממלאת תפקיד מזיק אצל בני-אדם רבים. הם אינם מודעים לעצלות זו מפני שהיא מסתרת מאחורי בוז לחשיבה מופשטת והרהורי סרק. ברם, לא נבין כלל את מהות החשיבה, אם נבלבל אותה עם סחרור של רצף מחשבות-סרק מופשטות. כפי שחשיבה מופשטת זו יכולה להמית בקלות ידיעה על-חושית, כך חשיבה נמרצת, מלאת חיים, מוכרחה להיות התשתית שעליה היא מבוססת."

(מתוך: תיאוסופיה, פרק 4, נתיב הידיעה)

- רודולף שטיינר -

THEOSOPHY

AN INTRODUCTION TO THE SUPERSENSIBLE KNOWLEDGE OF THE WORLD AND THE DESTINATION OF MAN

By Rudolf Steiner

GA 9

תרגום מאנגלית ועריכה: מוריס איטה

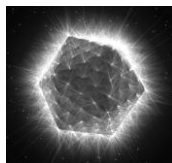
מהדורה ראשונה 2021

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמו"ל.

© כל הזכויות למהדורה העברית שמורות 2021 ל**בדולח הוצאה לאור**

ת.ד. 558 פתח-תקווה 4910402

email: bdolah.books@gmail.com

תוכן עניינים

[מתוך הקדמות למהדורות 1, 2 ו-3](#)

[הקדמה למהדורה האנגלית המתוקנת](#)

[מבוא](#)

[פרק 1. הטבע היסודי של האדם](#)

[1.1 הטבע הגופני של האדם](#)

[1.2 הטבע הנפשי של האדם](#)

[1.3 הטבע הרוחי של האדם](#)

[1.4 גוף, נפש ורוח](#)

[פרק 2. התגשמות-מחדש של הרוח וגורל](#)

[פרק 3. שלושת העולמות](#)

[3.1 עולם-הנפש](#)

[3.2 הנפש בעולם-הנפש לאחר המוות](#)

[3.3 ארץ-הרוח](#)

[3.4 הרוח בארץ-הרוח לאחר המוות](#)

[3.5 העולם הפיסי והקשר שלו אל עולם-הנפש ואל ארץ-הרוח](#)

[3.6 תבניות מחשבה והילת האדם](#)

[פרק 4. נתיב הידיעה](#)

[הערות](#)

מתוך הקדמות למהדורות 1, 2, 3

מטרת ספר זה היא לתאר תחומים מסוימים של העולם העל-חושי. קורא הרוצה להכיר רק בקיומו של העולם החושי, יתייחס אל תיאור זה כתוצר לא-ממשי של הדמיון. ברם, מי שמחפש אחר נתיבים המובילים אל מעבר לעולם זה של החושים ילמד במהרה להבין שחיי אנוש רק יעלו בחשיבותם ובמשמעותם על-ידי רכישת תובנה על עולם אחר. הוא לא יתנכר, כפי שרבים חוששים, לעולם 'הממשי' דרך כוח חדש זה של ראייה משום שרק באמצעותו הוא ילמד לעמוד בביטחון וביציבות בחיים אלה וילמד לדעת את סיבות החיים. בלי כוח זה של ראייה, הוא מגשש כעיוור בתוצאותיהם. רק באמצעות הבנת העל-חושי שהחושי 'הממשי' מקבל משמעות. לכן, אדם נעשה ראוי, יותר ולא פחות, לחיים באמצעות הבנה זו. רק מי שמבין את החיים יכול להפוך לאדם מעשי באמת.

מחבר ספר זה אינו מתאר דבר שביחס אליו אין הוא נושא עדות של התנסות – סוג ההתנסות השייך לתחומים אלה. לא יתואר כאן דבר שלא נחוה באופן אישי במובן זה.

לא ניתן לקרוא ספר זה בדרך הרגילה של ימינו. בהיבטים מסוימים, יצטרך הקורא לעבד כל עמוד ואפילו משפטים רבים. זו הייתה הכוונה מלכתחילה מפני שרק בדרך זו שהספר יוכל להפוך עבור הקורא למה שהוא נועד להיות. מי שרק עובר עליו בקריאה רגילה, כאילו לא קראו כלל. יש להתנסות באמיתות שבו ולחיות בהן. למדע הרוח יש איזושהו ערך רק במובן זה.

לא ניתן לשפוט ספר זה מעמדת המדע אם נקודת-המבט שאומצה בעיצובו של שיפוט כזה, לא נרכשה מתוך הספר עצמו. אם המבקר יאמץ נקודת-מבט זו, הוא לבטח יראה שהצגת העובדות הנמסרות בספר זה, לא תעמוד, בשום דרך, נגד שיטות מדעיות אמיתיות. המחבר שבע-רצון מכך שדאג לא להיכנס לעימות עם הדייקנות המדעית שלו עצמו, אפילו לא במילה אחת.

אלה החשים נמשכים יותר לשיטה אחרת של חיפוש אחר האמיתות המוצגות כאן, ימצאוהו בספרי *חשיבה אינטואיטיבית כנתיב רוחי – פילוסופיה של חירות*¹. קווי המחשבה המותווים בשני ספרים אלה, למרות היותם שונים, מובילים אל אותה מטרה. להבנת האחד, השני אינו הכרחי בשום אופן, אף על פי שהוא יכול להיות מועיל, ללא ספק, לאנשים מסוימים.

¹ GA-4. הוצאת בדולח.

אלה המחפשים אחר אמיתות 'מוחלטות' בספר זה אולי יניחוהו בצד בהיותם לא-מרוצים. הכוונה העיקרית של המחבר הייתה להציג את האמיתות הבסיסיות המונחות ביסוד התחום כולו של מדע הרוח. האדם, מעצם טבעו, ישאל מיד על אודות התחלת העולם וסופו, תכלית הקיום וטבעו של האל והווייתו. ברם, מי שמחפש לא רק אחר צירופי-מילים ומושגים של האינטלקט, אלא אחר הבנה ממשית של החיים, יודע שביצירה העוסקת ביסודות הידיעה הרוחית אין לומר דברים המשתייכים לשלבים העילאיים של החכמה. אכן, רק דרך הבנת היסודות האלה שמתברר כיצד יש לשאול שאלות עילאיות יותר. ביצירה אחרת, המהווה המשך ליצירה זו, כלומר בספרו *מדע הנסתר בקווים כלליים*², של המחבר, יימצאו פרטים נוספים על הנושא הנדון כאן.

בהקדמה למהדורה השנייה של ספר זה, הוכנסו ההערות המשלימות הבאות: מי שבתקופה הנוכחית מוסר תיאור של עובדות על-חושיות, חייב להיות ברור בשתי נקודות. הראשונה היא שטיפוח הידיעה העל-חושית הוא כורח עבור העידן שלנו; השנייה היא שהחיים האינטלקטואליים והרוחיים בימינו מלאים רעיונות ורגשות הגורמים לתיאור כמו זה להיראות בעיני רבים ככאוס מוחלט של סיפורים דמיוניים וחלומות. ידיעת העל-חושי היא כורח בימינו משום שכל מה שאדם יכול ללמוד באמצעות שיטות עכשוויות על העולם והחיים, מעלה בו שאלות רבות. על אלה אפשר להשיב רק באמצעות אמיתות על-חושיות. אל לנו להונות את עצמנו ביחס לעובדה שהלימוד העוסק באמיתות הבסיסיות של ההווה אשר נמסר בזרמים האינטלקטואליים והרוחיים כיום, מהווה עבור נפש בעלת רגש עמוק, מקור, לא של תשובות, אלא של שאלות על אודות הבעיות הגדולות של היקום והחיים. בני-אדם מסוימים עשויים לדבוק במשך זמן מה בדעה שביכולתם למצוא פתרון לבעיות הקיום מתוך מסקנות מעובדות מדעיות קפדניות ומתוך ההיקשים של הוגה זה או אחר של ימינו. אבל, כאשר הנפש יורדת אל תוך אותם מעמקים שלתוכם עליה לרדת אם ברצונה להבין את עצמה, מה שבהתחלה נראה כתשובה, מופיע רק כמניע לשאלה האמיתית. תשובה לשאלה זו לא צריכה רק לספק את הסקרנות האנושית. בה תלויים השקט הפנימי של חיי-הנפש ושלמותם. השגתה של תשובה כזו אינה מרווה רק את הצמא לידיעה. היא עושה את האדם מוכשר לעבודה מעשית ומכשירה אותו לחובות החיים, בעוד שחסרונה של תשובה לשאלות אלה פוגע בנפשו ובסופו של דבר גם בגופו. למעשה, ידיעת העל-חושי אינה רק משהו העונה לדרישה תיאורטית. היא מספקת שיטה לניהול חיים מעשיים באמת. רק בגלל טבעם של החיים האינטלקטואליים הנוכחיים שלנו שמחקר בתחום הידיעה הרוחית הכרחי.

² GA-13. הוצאת בדולח.

לעומת זאת, זוהי עובדה ברורה שכיום רבים דוחים בחזקה את מה שהם זקוקים לו באופן כה חמור. בני-אדם מסוימים מושפעים במידה עצומה כל-כך מתיאוריות הנבנות על בסיס של התנסות מדעית מדויקת, שאין ביכולתם לנהוג אחרת מלבד להתייחס לתכנים של ספר כמו זה כאבסורד עצום. אדם המוסר אמיתות על-חושיות מסוגל לראות עובדה כזו באופן חופשי לגמרי מאשלויות כלשהן. קרוב לוודאי שלבני-אדם תהיה נטייה לדרוש שייתן הוכחות בלתי-ניתנות להפרכה ביחס לדברים שהוא טוען, אך הם אינם מבינים שבעשותם כך, הם מהווים קורבנות של תפיסה מוטעית. הם דורשים, גם אם באופן לא-מודע, לא הוכחות המונחות ביסוד הדברים לכשעצמם, אלא אלה שברצונם להכיר בהם באופן אישי או נמצאים במצב להכיר. מחבר ספר זה בטוח שכל אדם, הנוקט עמדה על בסיס המדע של ימינו, ימצא שהספר אינו כולל דבר שהוא לא יהיה מסוגל לקבלו. הוא יודע שהוא יעמוד בכל דרישות המדע המודרני, ומעצם סיבה זו השיטה שאומצה כאן, של הצגת העובדות של העולם העל-חופשי, מספקת את הצדקתה שלה עצמה. למעשה, הדרך שבה מדע מודרני אמיתי ניגש אל נושא ועוסק בו, היא בדיוק כזו שנמצאת בהרמוניה מלאה עם הצגה זו. מי שחושב כך ירגיש שאמירתו האמיתית והעמוקה של גיתה נוגעת ללבנו: "תורה כוזבת אינה משאירה שום פתח להפרכתה, מפני שהיא מתבססת על ההכרה שהשקר, אמת הוא." ויכוחים עם אלה המאפשרים להשתמש אך ורק בהוכחות כאלה התואמות לדרך חשיבתם, יהיו עקרים. אלה היודעים את טבעו האמיתי של מה שמכונה 'הוכחת' עניין, רואים בבירור שהנפש האנושית מגלה את האמת בעזרת אמצעים אחרים מאשר בויכוחים. עם מחשבות אלה בעיני רוחו שהמחבר הוציא לאור את הספר הזה.

הקדמה למהדורה האנגלית המתוקנת

כל מהדורה חדשה של ספר זה נבדקה על ידי בזהירות ובקפדנות. אמת, תוכן המהדורה הראשונה נשאר ללא שינוי, אך בחלקים מסוימים שאפתי להביא את צורת הביטוי להתאמה גדולה יותר עם תוכן הראייה הרוחית. התאמצתי לעשות זאת במיוחד בפרק 2, *התגשמות-מחדש של הרוח וגורל* (קארמה).

יש להתייחס באופן שונה לתיאורים של העל-חושי מאשר לאלה של העולם החושי. הם פונים אל הקורא בדרך שונה. הם דורשים ממנו יותר ועליו לעבוד עם המחבר בצורה נמרצת יותר בחשיבה בעודו קורא. המחבר זקוק לשיתוף-הפעולה שלו ברמה גבוהה הרבה יותר מאשר מי שכותב תיאורים הלקוחים מהתחומים של העולם החושי. מבקרים רבים אולי יתלוננו משום שעשיתי מאמצים מיוחדים כדי לעמוד בדרישה זו בתארי את עולם הרוח. ברם, לעולם הרוח אין את קווי-המתאר הברורים שיש לעולם הפיסי, ואם מישהו היה רוצה להציגו כך שיעשה את הרושם שזהו המקרה, הרי שהוא היה מתאר משהו שקרי. כאשר מתארים את העולם הרוחי של עובדות, הסגנון מוכרח להיות בהתאמה עם האופי הנייד והזורם של אותו עולם.

אמת פנימית לתיאור עולם הרוח קשורה אך ורק למה שמבוטא באידיאות זורמות, ניידות. מן ההכרח שהאופי המיוחד של עולם הרוח יועבר אל תוך האידיאות. אם הקורא יפעיל את הדרך שאליה הורגל מתיאורים של העולם החושי, יהיה לו קשה להסתגל לשיטה שונה זו של תיאור.

רק על-ידי הפעלה פנימית של הנפש שהאדם מסוגל להגיע לעולם העל-חושי. לאותו עולם לא היה כל ערך, אילו היה פרוש לגמרי בפני תודעתו. אז, הוא לא היה שונה בשום דרך מהעולם החושי. לפני שאפשר לדעת אותו, מן ההכרח שתהיה כמיהה לגלות את מה שטמון ונסתר עמוק בהוויית-הקיום מאשר את כוחות העולם הנתפסים באמצעות החושים. כמיהה זו היא אחת מההתנסויות הפנימיות המכינות את הדרך לידיעת העולם העל-חושי. כפי שלא תיתכן פריחה בלי שורש, כך לידיעה על-חושית אין חיים אמיתיים בלי כמיהה זו.

ברם, תהיה זו טעות להניח שהאידיאות של העולם העל-חושי מופיעות כאשליה של כמיהה זו. הריאות אינן בוראות את האוויר שלו הן כמהות, וגם הנפש האנושית אינה יוצרת, מתוך כמיהה זו, את האידיאות של העולם העל-חושי. לנפש יש כמיהה זו, מפני שהיא מתעצבת ונבנית עבור העולם העל-חושי, כפי שהריאות בנויות עבור האוויר.

יתכן שיהיו כאלה שיאמרו שלעולם על-חושי זה יכולה להיות משמעות רק עבור אלה שיש להם כבר הכוח לקלוט אותו, אך אין הדבר כך. אין צורך להיות צייר כדי לחוש ביופיו של ציור; אף-על-פי-כן, רק צייר יכול לציירו. באותו מובן, אין צורך להיות חוקר בעל-חושי כדי לשפוט את אמת התוצאות של מחקר על-חושי. יש צורך להיות חוקר רק כדי לגלות את התוצאות האלה. דבר זה נכון עקרונית. ברם, בפרקים האחרונים של ספר זה – ובפירוט בספריי האחרים – ניתנות שיטות שבאמצעותן כל אדם יכול להיות חוקר בעולם העל-חושי וכך להיות בעמדה לבחון את תוצאותיו של מחקר כזה.

רודולף שטיינר

אפריל 1922

מבוא

כאשר יוהאן גוטליב פיכטה נתן לעולם בסתיו 1813 את ספרו *מבוא לתורת הכרה*, כפרי בשל של חיים שהוקדשו במלואם לשירות האמת, הוא פתח בדברים הבאים: "תורה זו מניחה מראש קיומו של איבר-חישה או כלי פנימי חדש לחלוטין, שדרכו מתגלה עולם חדש, שאינו קיים עבור אדם רגיל." לאחר מכן, הוא הראה באמצעות משל עד כמה תורה זו מוכרחה להיות לא-מובנת כאשר היא נשפטת באמצעות מושגים של החושים הרגילים. "חישבו על עולם של בני-אדם שנולדו עיוורים ולכן מכירים רק את אותם אובייקטים וקשרים הקיימים באמצעות חוש המגע. התהלך ביניהם וספר להם על צבעים וקשרים אחרים הקיימים רק הודות לאור ועבור חוש הראייה. לא תעביר להם דבר ותהיה בר-מזל אם יאמרו לך זאת, כי אז תיווכח מיד בטעותך ואם לא תוכל לפקוח את עיניהם, הרי שתחדל לדבר לשווא ..."

עתה, אלה המדברים על דברים מסוג זה כפי שפיכטה עושה במקרה זה, מוצאים את עצמם לעתים קרובות במצבו של אדם רגיל בין עיוורים מלידה. אף-על-פי-כן, אלה דברים המתייחסים לישותו האמיתית של האדם ולמטרתו הנעלה ביותר, ולהאמין בכוח "לחדול לדבר לשווא", משמעו להתייאש מן האנושות. אל לנו לפקפק, ולו לרגע קט, באפשרות לפקוח את עיניו של כל אדם רציני לגבי הדברים האלה. מתוך הנחה זו, כתבו ודיברו כל אלה שחשו שאותו כלי-חוש פנימי התפתח בתוכם, וכך אפשר להם לדעת את הטבע והישות האמיתיים של האדם, שבדרך-כלל נסתרים מהחושים החיצוניים. לפיכך, מהזמנים הקדומים ביותר, שוב ושוב דובר על **חכמה נסתרת** כזו. אלה שהבינו משהו ממנה חשים בטוחים בנכס שברשותם כפי שבני-אדם בעלי עיניים רגילות חשים לגבי יכולתם לראות צבע. לדידם, חכמה נסתרת זו אינה דורשת שום הוכחה. הם גם יודעים שחכמה נסתרת זו אינה דורשת הוכחה עבור מי ש"החוש העילאי" התפתח בקרבו. הם יכולים לדבר אל אדם כזה כפי שנוסע יכול לדבר על אמריקה בפני בני-אדם שמעולם לא ראו את אותה מדינה, אך יכולים לדמותה בעיני רוחם, כי הם היו יכולים לראות את כל מה שהוא ראה אילו הייתה להם ההזדמנות לכך.

ברם, לא רק אל חוקרים בעולם הרוח שהרואה את העל-חושי צריך לדבר. עליו להפנות את דבריו אל כל בני-האדם משום שעליו למסור תיאור של דברים הנוגעים לכלל בני-האדם. אכן, הוא יודע שבלי הידיעה על דברים אלה, איש אינו יכול להיות ישות אנושית במובן האמיתי של המילה. לכן, הוא פונה אל כלל בני-האדם, כי הוא יודע שישנן רמות שונות של הבנה ביחס למה שעליו למסור. החוש לאמת וכוח ההבנה טבועים בכל אדם, והוא יודע שאפילו אלה שעדיין רחוקים מהרגע שבו הם ירכשו את היכולת לערוך

בעצמם מחקר רוחי, יכולים לבוא לקראתו במידה מסוימת של הבנה. הוא פונה תחילה אל הבנה זו שיכולה להבזיק בכל נפש בריאה. הוא יודע שבהבנה זו ישנו כוח שמן ההכרח שיוביל לאט אל הרמות הגבוהות ביותר של ידיעה. חוש זה, שאולי בהתחלה אינו קולט דבר ממה שנאמר לו, הוא בעצמו הקוסם שפוקח את 'העין הרוחית'. חוש זה מתעורר בחשיכה. הנפש אינה רואה דבר, אך באמצעות חוש זה, כוח האמת אוהז בה. לאחר מכן, האמת מתקרבת באופן הדרגתי לנפש ופוקחת את החוש העילאי שבתוכה. אצל אדם אחד זה עשוי להימשך זמן רב יותר, אצל אחר פחות. ברם, מי שיש לו סבלנות והתמדה יגיע אל מטרה זו, כי אף על פי שלא כל עין פיסית יכולה לעבור ניתוח, הרי שכל עין רוחית יכולה להיפקח. מתי היא תיפקח, זו רק שאלה של זמן.

למדנות וחינוך מדעי אינם תנאים מוקדמים לפיתוחו של חוש עילאי זה. הוא יכול להתפתח באדם הפשוט באותה מידה כמו במדען מפורסם. אכן, מה שלעתים קרובות מכונה בימינו, המדע האמיתי היחיד, עלול להיות, למען הגשמתה של מטרה זו, יותר גורם מעכב מאשר מסייע, משום שמדע זה מתייחס כממשי רק אל מה שנגיש לחושים הרגילים. הצלחותיו ביחס לידיעה של אותה מציאות יכולות להיות עצומות. עם זאת, כאשר המדע מצהיר שמה שהכרחי ונושא ברכה לעצמו, מוכרח להיות בעל סמכות גם עבור כל ידיעה אנושית, הוא יוצר בזאת המון דעות קדומות החוסמות את הגישה לממשויות העילאיות יותר.

לעתים קרובות, מתעוררת התנגדות נגד מה שנאמר עתה הטוענת שגבולות שאי-אפשר להתגבר עליהם, נקבעו אחת ולתמיד בפני הידיעה של האדם, והיות שהאדם אינו יכול לפרוץ את הגבולות האלה, יש לדחות כל ידיעה שאינה לוקחת אותם בחשבון. יתר על כן, מי שמעז לטעון טענות על אודות דברים, שעבור רבים הם מוכחים כנמצאים מעבר לגבולות של כושר ההכרה של האדם, נתפס כאדם מאוד לא-צנוע. בהעלאת התנגדויות מסוג זה, מתעלמים לגמרי מכך שפיתוח כוחות הכרה אנושיים מוכרח לבוא לפני הידיעה העילאית. מה שנמצא מעבר לגבולות הידיעה לפני שמתקיימת התפתחות, נמצא במלואו, לאחר התעוררות הכשרים הרדומים בכל אדם, בתוך תחום הידיעה.

בהקשר זה, אין לשכוח נקודה אחת. יתכן שייאמר: "מה התועלת בלדבר אל בני-אדם על אודות דברים שעבורם כוחות הידיעה שלהם טרם התעוררו ולכן הם עדיין נעולים עבורם?" זוהי באמת דרך שגויה לבחון את הנושא. דרושים כוחות מסוימים כדי לגלות את הדברים שהוזכרו, אך אם לאחר גילויים הם מובאים לידיעת הכלל, אזי יוכל להבינם כל אדם הרוצה לגשת אליהם בהגיון בלתי-משוחד וחוש בריא לאמת. בספר זה, הדברים המובאים לידיעת הכלל הם בכללותם מסוג שמוכרח לעשות את הרושם שבאמצעותם אפשר לגשת באופן משביע-רצון אל חידות החיים האנושיים ותופעות העולם. רושם זה יפעל על כל אדם שיאפשר לחשיבה, שאינה מעורפלת בדעות קדומות, ולחוש לאמת, חופשי וללא הסתייגות,

לפעול בפנימיותו. שאל את עצמך לרגע קט: "אם הדברים הנטענים כאן נכונים, האם הם מספקים הסבר משביע-רצון על החיים?" תמצא שחיו של כל אדם מספקים אישור לכך.

כדי להיות מורה בתחומים עילאיים אלה של הוויית-הקיום, אין זה מספיק, בשום פנים ואופן, לפתח את החוש אליהם. לעת עתה, המדע נחוץ באותה מידה שהוא נחוץ למקצוע ההוראה בעולם המציאות הרגילה. ראייה עילאית לבדה אינה עושה את האדם לידען רוחי יותר מאשר איברי-חישה בריאים אינם עושים את האדם למלומד בתחום הממשויות החושיות. כי, לאמיתו של דבר, כל המציאות, הנמוכה וכן העילאית-רוחית, מהווה רק שני צדדים של אותה הוויה יסודית ויחידה, ומי שהינו בור בתחומים הנמוכים של הידיעה, ככלל יישאר בור גם בתחומים העילאיים. עובדה זו מעוררת רגש של אחריות אינסופית באדם, שדרך קריאה רוחית, חש שהוא נקרא לדבר על אודות התחומים הרוחיים של הוויית-הקיום. דבר זה מחייב אותו בענווה ואיפוק. זה לא צריך להרתיע איש – גם לא אלה שנסיבות חייהם אינן מספקות להם שום אפשרות ללימוד המדע הרגיל – מלעסוק באמיתות עילאיות. כל אדם יכול להגשים את משימתו כאדם בלי להבין דבר בבוטניקה, זואולוגיה, מתמטיקה והמדעים האחרים. ברם, הוא אינו יכול להיות ישות אנושית, במלוא מובן המילה, בלי להתקרב בדרך זו או אחרת, להבנת טבע האדם וייעודו, כפי שמתגלה באמצעות ידיעת העל-חוש.

את הנעלה ביותר שאליו יכול אדם לשאת את עיניו, הוא מכנה אלוהי, ואיכשהו עליו לחשוב על הייעוד הנעלה ביותר כקשור לאלוהות זו. לכן, החכמה שמתפשטת אל מעבר לחושי ומגלה בפניו את הווייתו שלו ועמה את ייעודו הסופי, יכולה בהחלט להיקרא **חכמה אלוהית** או **תיאוסופיה**. את חקר התהליכים הרוחיים בחיים האנושיים ובקוסמוס, אפשר לכנות **מדע הרוח**. כאשר אדם מפיק ממדע רוח זה, כמו בספר זה, את אותן תוצאות מיוחדות המתייחסות לליבה הרוחית של ישות האדם, אז אפשר להשתמש בביטוי **תיאוסופיה** כדי לציין תחום זה, מפני שהשתמשו בו במשך מאות שנים במובן זה.

מתוך השקפה זו, תתואר בספר זה בקווים כלליים התפיסה התיאוסופית על היקום. מחבר הספר לא יביא דבר שאינו מהווה עובדה עברו באותו מובן שהתנסות בעולם החיצוני היא עובדה עבור העיניים, האוזניים והשכל הרגיל. מדובר כאן בהתנסויות שהופכות נגישות לכל אדם הנחוש לצעוד בנתיב הידיעה המתואר בפרק האחרון של ספר זה. נאמץ את הגישה הנכונה כלפי הדברים שבעולם העל-חושי, כאשר נניח שחשיבה ורגש בריאים מסוגלים להבין כל דבר הנובע כידיעה אמיתית מהעולמות העילאיים. נוסף על כך, כאשר אנו מתחילים מהבנה זו ובכך מניחים יסוד מוצק, אנו עושים צעד גדול קדימה לקראת 'ראייה רוחית' שלנו, אף על פי שכדי להשיגה, יש להוסיף דברים נוספים. ברם, אנו חוסמים ונועלים את הדלת אל ידיעה עילאית אמיתית כאשר אנו דוחים את הנתיב הזה ונחושים לחדור את העולמות העילאיים בדרכים אחרות.

ההחלטה להכיר בעולמות העילאיים רק לאחר שראו אותם, מהווה מכשול בדרך אל ראייה רוחית זו. הנחישות להבין קודם באמצעות חשיבה בריאה את מה שאפשר יהיה לראות מאוחר יותר, מקדמת את אותה ראייה. היא מעלה כוחות חשובים של הנפש, המובילים לראייה רוחית זו של הרואה הרוחי.

הטבע היסודי של האדם

הדברים הבאים של גיתה מצביעים בצורה יפה על התחלתה של דרך אחת שבאמצעותה אפשר לדעת את טבעו היסודי של האדם: "ברגע בו אדם נעשה מודע לאובייקטים שמסביבו, הוא חושב עליהם ביחס לעצמו, ובצדק, משום שגורלו כולו תלוי במידת ההנאה שהם מסבים לו, בכך שהם מושכים או דוחים אותו, מסייעים או מזיקים לו. דרך טבעית למדי זו של הסתכלות בדברים או בשיפוטם, נראית קלה ובאותה מידה הכרחית. אף-על-פי-כן, דרכה נחשף האדם לאלפי טעויות שלעתים קרובות מביישות אותו וממרות את חייו. משימה קשה הרבה יותר מקבלים עליהם אלה שתשוקתם העזה לידיעה מניעה אותם לשאוף לראות את האובייקטים בטבע לכשעצמם וביחסיהם ההדדיים. אינדיבידואלים אלה ירגישו במהרה בחסרונה של אבן-הבוחן שסייעה להם כאשר הם חשבו, כבני-אדם, על האובייקטים ביחסם לעצמם הם באופן אישי. חסרה להם אבן-הבוחן של הנאה ואי-שביעות-רצון, משיכה ודחייה, תועלת ונזק. יחד עם זאת, יש לוותר לחלוטין על אבן-בוחן זו. עליהם, כישויות קרות-רוח וכביכול כישויות אלוהיות, לשאוף לבחון את הקיים, לא את מה שגורם עונג. כך, בוטניקאי אמיתי אינו צריך להתרגש לא מהיפוי ולא מהתועלת שבצמחים. עליו לחקור את המבנה והקשר שלהם אל יתר ממלכת הצמחים. כשם שהשמש קורנת על כולם כאחד בלי שום הבדל, כך עליו להסתכל ולסקור את כולם, באופן שווה ובשקט, ולהגיע לאבן-הבוחן של ידיעה זו, לנתונים עבור מסקנותיו, לא מתוך עצמו, אלא מתוך שדה הדברים שהוא בוחן."

כך, מחשבה זו שגיתה ביטא, מיוזמת את תשומת-לבו של האדם אל שלוש קטגוריות של דברים. ראשית, האובייקטים שביחס אליהם מידע זורם לעברו ללא הרף דרך שערי החושים שלו – האובייקטים שהוא נוגע בהם, מריח, טועם, שומע ורואה אותם. שנית, הרשמים שאלה משאירים עליו, ואשר מתאפיינים בכך שהוא מוצא את האחד נעים והשני נתעב, האחד מועיל והשני מזיק. שלישית, הידיעה שהוא, "כישות אלוהית כביכול", רוכש ביחס לאובייקטים, כלומר סודות פעילויותיהם והווייתם כפי שהם מתגלים לו.

שלוש קטגוריות אלה נפרדות באופן ברור בחיים האנושיים ובזה האדם נעשה מודע לכך שהוא משולב בעולם בדרך תלת-איברית. הקטגוריה הראשונה היא זו שהוא מוצא נוכחת, שהוא מקבל כעובדה נתונה. באמצעות השנייה, הוא הופך את העולם לעניינו שלו, למשהו שיש לו משמעות עבורו. את השלישית הוא תופס כמטרה שאליה עליו לשאוף ללא הרף.

מדוע מופיע העולם בפני האדם בדרך תלת-איברית זו? התייחסות פשוטה תסביר זאת. אני עובר על-פני אהו מכוסה פרחים. הפרחים מגלים לי את צבעיהם דרך עיניי. זוהי העובדה שאני מקבל כנתונה. בקבלי את העובדה, אני מתמלא שמחה מתפארת הצבעים. על-ידי כך, אני הופך את העובדה לענייני הפרטי. על-ידי הרגשות שלי, אני קושר את הפרחים להוויית-קיומי שלי. לאחר מכן, בחלוף שנה, אני עובר שוב על-פני אותו אהו. פרחים אחרים נמצאים שם. דרכם, שמחה חדשה מתעוררת בתוכי. שמחתי משנה שעברה תופיע כזיכרון. היא בתוכי. האובייקט שעורר אותה בי איננו, אך הפרחים שאני רואה עתה הם מאותו זן שראיתי בשנה שעברה. הם צמחו בהתאמה עם אותם חוקים כמו האחרים. אם למדתי על זן זה וחוקים אלה, אז אמצא אותם שוב בפרחים של השנה, כפי שמצאתי אותם בפרחים של שנה שעברה. לכן, אולי עליי להרהר בדבר הבא: "הפרחים של שנה שעברה אינם ושמחתי מהם נשארת רק בזיכרוני. היא קשורה אך ורק להוויית-קיומי. ברם, מה שזיהיתי בפרחים של שנה שעברה ומזהה שוב בפרחים של השנה הנוכחית, יישאר כל עוד פרחים כאלה צומחים. זה משהו שהתגלה לי, אך אינו תלוי בהוויית-קיומי באותה דרך כמו שמחתי. החוקים וההווייה של הפרחים נשארים מחוצה לי בעולם."

באמצעים אלה, האדם קושר את עצמו ללא הרף ובדרך תלת-איברית זו לדברים של העולם. לעת עתה, אין להוסיף פירוש כלשהו לעובדה זו, אלא לקבלה כפי שהיא. מזה אפשר לראות שלטבע האדם שלוש פנים. זאת ולא שום דבר אחר יצוין כאן לעת עתה על-ידי שלוש המילים: **גוף**, **נפש** ו-**רוח**. מי שקושר דעות שנהגו מראש או אפילו הנחות כלשהן לשלוש מילים אלה, מן ההכרח שיבין באופן שגוי את ההסברים הבאים. במילה **גוף**, הכוונה היא שדרכו מתגלים לאדם הדברים בסביבתו, כמו בדוגמה לעיל של הפרחים באהו. משמעות המילה **נפש** היא שדרכה הוא קושר את הדברים אל ישותו שלו, דרכה הוא חווה הנאה ואי-שביעות-רצון, תשוקה וסלידה, שמחה וצער, בהקשר אליהם. במילה **רוח**, הכוונה היא למה שמתגלה בו כאשר, כפי שגיתה ביטא זאת, הוא מתבונן בדברים "כישות אלוהית כביכול". במובן זה שהאדם מורכב מ-**גוף**, **נפש** ו-**רוח**.

באמצעות גופו, האדם מסוגל לקשור את עצמו, לעת עתה, לדברים; באמצעות נפשו, הוא שומר בתוכו את הרשמים שהם משאירים עליו; באמצעות רוחו, מתגלה לו מה שהדברים מחזיקים בתוכם. רק כאשר אנו מתבוננים באדם על-פי שלושה היבטים אלה, יכולים אנו לקוות לשפוך אור על ישותו כולה, משום שהם מראים שהוא קשור בדרך תלת-איברית אל שאר העולם.

באמצעות גופו, האדם קשור לאובייקטים שמתייצבים מבחוץ בפני החושים שלו. החושים של העולם החיצוני מרכיבים את גופו וכוחות העולם החיצוני פועלים גם בו. הוא מתבונן בדברים של העולם החיצוני עם חושיו והוא גם מסוגל להתבונן בהוויית-הקיום הפיסית שלו. ברם, בלתי-אפשרי עבורו להתבונן בהוויית-הקיום הנפשית שלו באותה דרך. כל דבר בו שהינו תהליך גופני, יכול להיתפס באמצעות החושים

הגופניים שלו. את אהבותיו ושנאותיו, שמחתו וצעריו, לא הוא ולא אדם אחר יכולים לתפוס עם חושים גופניים. תחום הנפש בלתי-נגיש לתפיסה גופנית. הוויית-הקיום הגופנית של האדם מתגלה לעיני כל; את הוויית-הקיום הנפשית הוא נושא בתוכו כעולמו שלו. ברם, באמצעות הרוח, העולם החיצוני מתגלה לו בדרך עילאית יותר. תעלומות העולם החיצוני מתגלות למעשה בישותו הפנימית. הוא יוצא מתוך עצמו אל הרוח ונותן לדברים לדבר על אודות עצמם, על אודות מה שהינו משמעותי, לא עבורו, אלא עבורם. למשל, אדם מפנה את מבטו כלפי מעלה אל עבר השמים זרועי-הכוכבים. העונג שנפשו חווה, שייך לו. החוקים הנצחיים של הכוכבים שהוא מבין בחשיבה, ברוח, משתייכים, לא לו, אלא לכוכבים עצמם.

בדרך זו, האדם הוא אזרח של שלושה עולמות. באמצעות **גופו**, הוא שייך לעולם שאותו הוא תופס גם באמצעות גופו; באמצעות **נפשו**, הוא בונה לעצמו את עולמו שלו; באמצעות **רוחו**, מתגלה לו עולם שהינו מרומם יותר משני האחרים.

נראה מובן מאליו שבגלל ההבדלים היסודיים בין שלושה עולמות אלה, הבנה בהירה שלהם ושל חלקו של האדם בהם, יכולה להירכש באמצעים של שלוש שיטות שונות של התבוננות.

1.1 הטבע הגופני של האדם

אנו לומדים להכיר את גופו של האדם דרך חושים גופניים, ואופן ההתבוננות בו אינו יכול להיות שונה מהדרך שבה אנו לומדים להכיר אובייקטים אחרים הנתפסים על-ידי החושים. כפי שאנו מתבוננים במינרלים, בצמחים ובעלי-חיים, כך אנו מתבוננים גם באדם. הוא קשור אל שלוש צורות אלה של קיום. כמו המינרלים, הוא בונה את גופו מתוך חומרים טבעיים; כמו הצמחים, הוא גדל ומתרבה במין האדם; כמו בעלי-החיים, הוא קולט את האובייקטים שמסביבו ובונה את התנסויותיו הפנימיות על בסיס הרשמים שהם השאירו עליו. כך, צורות הקיום של מינרל, צומח ובעל-חיים, יכולות להיות מיוחסות גם לאדם.

ההבדלים במבנה המינרלים, הצמחים ובעלי-החיים, תואמים לשלוש צורות הקיום שלהם. מבנה זה – הצורה – הנתפס באמצעות החושים, ורק הוא לבדו, יכול להיקרא 'גוף'. אך, הגוף האנושי שונה מזה של בעלי-החיים. יש להכיר את השוני הזה, לא חשוב מה חושבים על קשר זה של האדם לבעלי-החיים. גם המטריאליסט הקיצוני ביותר המתכחש לכל דבר נפשי, אינו יכול שלא לקבל את האמת המבוטאת בקטע הבא שנאמר על-ידי קארוס בספרו, *אורגנון הטבע והרוח*: "המבנה הפנימי, העדין יותר, של מערכת העצבים ובמיוחד של המוח מהווה עדיין בעיה לא-פתורה עבור הפיסיולוג והאנטומיסט. שריכוז זה של מבנים אף הולך וגדל בממלכת בעלי-החיים ומגיע באדם לדרגה שאין שנייה לה בשום ישות אחרת, הינו עובדה מבוססת – עובדה בעלת משמעות עמוקה ביותר ביחס לאבולוציה המנטלית של האדם. אכן, אנו יכולים

להרחיק לכת ולומר שזהו באמת הסבר מספק לאותה אבולוציה. לכן, היכן שמבנה המוח לא התפתח כהלכה, היכן שקטנותו ודלותו ברורות כמו במקרה של מיקרוצפליה ואידיוטיות, מובן מאילו שאיננו יכולים לצפות להופעתם של רעיונות מקוריים וידיעה יותר מאשר אנו יכולים לצפות להתרבות המין מבני-אדם בעלי איברי רבייה לא מפותחים כהלכה. לעומת זאת, מבנה חזק ומפותח כהלכה של האדם כולו, ובמיוחד של המוח, קרוב לוודאי שבפני עצמו לא יקבל מעמד של גאון, אך יספק, בכל מקרה, את התנאי הראשון וההכרחי לידיעה עילאית."

כפי שמייחסים לגוף האנושי את שלוש הצורות של קיום: מינרל, צומח ובעל-חיים, כך מן ההכרח לייחס לו צורה רביעית – צורת האדם המיוחדת. דרך קיומו כמינרל, האדם קשור לכל דבר הנראה בעין; דרך קיומו כצומח, אל כל הישויות הצומחות ומתרבות; דרך קיומו כחי, אל כל אלה התופסים את סביבתם ובאמצעות רשמים חיצוניים יש להם התנסויות פנימיות; דרך קיומו בצורת אדם, הוא מהווה, אף ביחס לגופו בלבד, ממלכה בפני עצמה.

1.2 הטבע הנפשי של האדם

הטבע הנפשי של האדם, כעולמו הפנימי, שונה מהטבע הגופני שלו. כאשר מפנים את תשומת-הלב אל התחושה הפשוטה ביותר, מה שהינו שלו באופן אישי עובר, בבת אחת, אל קדמת הבמה. כך, איש אינו יכול לדעת אם אדם קולט אפילו תחושה פשוטה בדיוק באותה דרך כמו אדם אחר. ידוע שישנם בני-אדם עיוורי צבעים. הם רואים רק בגוונים שונים של אפור. אחרים, עיוורי צבעים רק באופן חלקי. בשל כך, הם אינם מסוגלים להבחין בין גוונים מסוימים של צבע. תמונת העולם שעיניהם מספקות, שונה מזו של בני-אדם המכונים בריאים. אותו דבר תקף, פחות או יותר, ביחס לחושים האחרים. לכן, אפשר לראות, בלי שום עיבוד נוסף, שאפילו התחושות הפשוטות ביותר משתייכות לעולם הפנימי. אני יכול לקלוט באמצעות החושים הגופניים שלי את השולחן האדום שאדם אחר קולט, אך איני יכול לקלוט את תחושתו שלו ביחס לצבע אדום. לכן, עלינו לתאר את התחושה כמשתייכת לנפש. אם עובדה יחידה זו נתפסת בצורה ברורה למדי, נפסיק במהרה להתייחס להתנסויות פנימיות כתהליכי-מוח גרידא או כמשהו דומה לזה. רגש מוכרח להתחבר לתחושה. תחושה אחת גורמת לנו הנאה, אחרת אי-שביעות-רצון. אלה הן פעילויות של החיים הפנימיים שלנו, של חיי-הנפש שלנו. ברגשות שלנו, אנו יוצרים עולם שני, נוסף לזה הפועל עלינו מבחוץ. עולם שלישי מתווסף אליהם – עולם הרצון. באמצעות הרצון, אנו מגיבים לעולם החיצוני על-ידי הטבעת חותם הישות הפנימית שלנו עליו. נפש האדם זורמת החוצה, כביכול, בפעילויות של רצון זה.

פעולותיו של האדם שונות מההתרחשויות של הטבע החיצוני בכך שהן נושאות את חותם חייו הפנימיים. כך, הנפש, כנכסו של האדם, מתייצבת אל מול העולם החיצוני. האדם מקבל מהעולם החיצוני את הגירויים, אך בתגובה להם הוא יוצר עולם משלו. הגוף הופך לבסיס של ישות הנפש של האדם.

1.3 הטבע הרוחי של האדם

הטבע הנפשי של האדם אינו מוגדר רק על-ידי הגוף. האדם אינו נודד ללא תכלית ובלי מטרה מתחושה אחת לאחרת והוא גם אינו פועל תחת ההשפעה של כל גירוי מקרי המופעל עליו בין אם מבחון ובין אם דרך תהליכי גופו. הוא חושב על התרשמויותיו ופעולותיו. בכך שהוא חושב על התרשמויותיו, הוא רוכש ידיעה על דברים. בכך שהוא חושב על פעולותיו, הוא מכניס סדר הגיוני לחייו. הוא יודע שהוא ימלא באופן ראוי את חובותיו כאדם, רק כאשר יאפשר לעצמו להיות מודרך על-ידי מחשבות נכונות הן ברכישת ידיעה והן בביצוע פעולה. לכן, נפש האדם מתמודדת עם כורח כפול. על-ידי החוקים של הגוף, היא נשלטת על-ידי כורח טבעי. היא גם מאפשרת לעצמה להישלט על-ידי החוקים המנחים אותה אל חשיבה מדויקת, כי היא מכירה מרצונה בנחיצותם. הטבע מכפיף את האדם לחוקי חילוף החומרים, אך הוא מכפיף את עצמו לחוקי החשיבה. בכך, הוא הופך את עצמו לאיבר מסדר עולם גבוה יותר מזה שאליו הוא משתייך דרך גופו. כל עוד מדברים על חלקיקי פחמן, מימן, חנקן וחמצן, הנמצאים בתנועה בגוף, אין מדובר בנפש. חיי-הנפש מתחילים רק כאשר בתוך תנועת החלקיקים האלה, עולה הרגש: 'אני טועם מתוק' או 'אני חש הנאה'. באופן דומה, אין מדובר ברוח כל עוד מתייחסים אל אותן התנסויות נפשיות שעוברות דרך כל אדם המתמסר לחלוטין לעולם החיצוני ולחייו הגופניים. חיי נפש אלה הם הבסיס לרוחי, כפי שהגוף מהווה בסיס לחיי-הנפש. הביולוג עוסק בגוף, חוקר הנפש – הפסיכולוג – בנפש, וחוקר הרוח – ברוח. חובה על אלה שהיו רוצים להבין את טבע האדם באמצעות החשיבה, שיבהירו לעצמם באמצעות התבוננות-עצמית את ההבדלים בין גוף, נפש ורוח.

1.4 גוף, נפש ורוח (ראה [הערה 1](#) בנספח הערות)

האדם יוכל להגיע להבנה אמיתית על עצמו, אם יתפוס באופן ברור את משמעות החשיבה בתוך ישותו. המוח הוא הכלי הגופני של החשיבה. עין בנויה כהלכה משמשת אותנו לראיית צבעים, ומוח בנוי כהלכה משמש אותנו לחשיבה. גופו כולו של האדם מעוצב כך שפסגתו נמצאת באיבר הפיסי של הרוח, כלומר במוח. מבנה המוח האנושי יכול להיות מובן רק ביחס לתפקידו – היותו הבסיס הגופני עבור הרוח החושבת. השוואה עם עולם החי מאמתת זאת. אצל הדו-חיים, המוח קטן בהשוואה למוח-השדרה; אצל היונקים, הוא גדול יותר באופן יחסי; אצל האדם, הוא הגדול ביותר ביחס ליתר הגוף.

קיימות דעות קדומות רבות ביחס לטענות מסוג זה על אודות החשיבה, כפי שהן מוצגות כאן. בני-אדם רבים נוטים להמעט בערכה של החשיבה ולייחס ערך גבוה יותר לחיים החמים של הרגש או הריגוש. חלקם אפילו אומרים שאין זה באמצעות החשיבה הצלולה, אלא באמצעות הרגש והכוח הישיר של ריגושים, שאפשר להתעלות אל ידיעה עילאית. בני-אדם המדברים כך חוששים שהחשיבה הבהירה תקרה את רגשותיהם. דבר זה נובע, ללא ספק, מחשיבה רגילה המתייחסת אך ורק לעניינים תועלתיים. במקרה של מחשבות המובילות אל תחומים עילאיים יותר של הווייה, קורה בדיוק ההיפך. אין שום רגש או התלהבות הדומים לרגשות של חום, יופי והתרוממות-רוח, המוצתים על-ידי מחשבות טהורות, בהירות-כבדולח, המתייחסות אל העולמות העילאיים. למעשה, הרגשות הנעלים ביותר אינם אלה המופיעים מעצמם, אלא אלה המושגים באמצעות חשיבה נמרצת ועקבית.

הגוף האנושי בנוי כך שהוא מותאם לחשיבה. אותם חומרים וכוחות הקיימים בממלכת המינרלים, משולבים בגוף האנושי כך שמחשבה תוכל להתגלות באמצעות שילוב זה. מבנה מינרלי זה הבנוי בהתאמה לתפקידו, יכונה בעמודים הבאים, **הגוף הפיסי של האדם**.

בהיותו מאורגן ביחס למוח כמוקד המרכזי שלו, מבנה מינרלי זה מתהווה על-ידי הפריה ומגיע לצורתו המפותחת במלואה על-ידי גדילה. בהפריה ובגדילה שותף האדם לצמחים ולבעלי-חיים. על-ידי הפריה וגדילה, מה שחי מבדיל את עצמו מהמינרל חסר-החיים. חיים מולידים חיים באמצעות הזרע. הצאצא ממשיך את שושלת החיים של האב הקדמון מדור לדור. הכוחות שמהם מינרל נובע, מופעלים על החומרים שמהם הוא מורכב. גביש קוורץ נוצר על-ידי הכוחות הטבעיים בצורן ובחמצן, המשולבים בגביש. את הכוחות שמעצבים עץ אלון, יש לחפש באופן עקיף בתאי-הזרע של צמחי האם והאב. צורת האלון נשמרת על-ידי הפריה מהאב הקדמון ועד לצאצא. כך, קיימים תנאים קובעים פנימיים הטבועים מלידה בדברים חיים, והייתה זו השקפת-טבע גסה להאמין שבעלי-חיים נחותים, ואפילו דגים, התפתחו מאדמה בוצית. צורת החי עוברת הלאה דרך התורשה. הדרך שבה מתפתחת ישות חיה, תלויה באב ובאם שמהם יצאה – במילים אחרות, במין שאליו היא משתייכת. החומרים מהם היא מורכבת, משתנים ללא הרף, אך המין נשאר קבוע לאורך החיים ומועבר לצאצאים. לכן, המין הוא שקובע את שילוב החומרים. כוח זה שמגדיר את המין, יכונה כאן **כוח-החיים**. כוחות מינרליים באים לידי ביטוי בגבישים וכוח-החיים המעצב בא לידי ביטוי במין או בצורות הצומח ובעלי-החיים.

הכוחות המינרליים נתפסים על-ידי האדם באמצעות החושים הגופניים שלו וביכולתו לתפוס רק דברים שעבורם יש לו חושים מתאימים. בלי עין, אין תפיסה של אור; בלי אוזן, אין תפיסה של קול. לאורגניזמים הנחותים יש רק אחד מהחושים המשתייכים לאדם – סוג של חוש מגע (ראה [הערה 2](#) בנספח [הערות](#)). לאורגניזמים אלה אין שום מודעות לעולם הנתון לתפיסת האדם, עם היוצא מן הכלל של אותם

כוחות מינרליים שהם תופסים באמצעות חוש המגע. ביחס להתפתחות החושים האחרים בבעלי-החיים המפותחים יותר, העולם המקיף אותם, שגם האדם יכול לתפוס, הופך עשיר ומגוון יותר. לכן, הדבר תלוי באיבריה של ישות אם מה שקיים בעולם החיצוני קיים גם עבורה כמשהו בר-תפיסה. מה שקיים באוויר כתנועה מסוימת, הופך באדם לתחושת השמיעה. ברם, האדם אינו תופס את התגלויות כוח-החיים באמצעות החושים הרגילים. הוא רואה את צבעי הצמחים; הוא מריח את ניחוחם. ברם, כוח-החיים נשאר נסתר מצורה זו של התרשמות. אפילו כך, לבעלי החושים הרגילים יש זכות להתכחש לכך שישנו כוח-חיים באותה מידה שיש זכות לאדם עיוור מלידה להתכחש לקיומם של צבעים. צבעים הופכים קיימים עבור אדם עיוור מלידה ברגע בו הוא מנותח בעיניו. באותה דרך, הזנים השונים של צמחים ובעלי-חיים שנוצרו על-ידי כוח-החיים – לא רק צמחים ובעלי-חיים אינדיבידואלים – קיימים עבור האדם כאובייקטים להתרשמות ברגע בו האיבר הנחוץ נפקח בתוכו. עולם חדש לחלוטין נפתח בפניו על-ידי כך שאיבר זה נפקח. עתה, הוא קולט לא רק צבעים, ריחות ומאפיינים נוספים של ישויות חיות, אלא גם את החיים עצמם של ישויות אלה. בכל צמח ובעל-חיים הוא תופס, מלבד הצורה החיצונית, גם את הצורה הרוחית מלאת-החיים. כדי שיהיה שם לצורה רוחית זו, הבה נכנה אותה **גוף אתרי** או **גוף-החיים** (ראה [הערה 3](#) בנספח הערות).

עבור חוקר חיי הרוח, גוף אתרי זה מהווה עבורו לא רק תוצר של החומרים והכוחות של העולם הפיסי, אלא ישות עצמאית ממשית המעוררת לחיים את החומרים והכוחות הפיסיים האלה. אנו מדברים בהתאמה עם מדע הרוח כאשר אנו אומרים שגוף פיסי טהור – למשל גביש – מפיק את צורתו דרך פעולת הכוחות המעצבים הפיסיים הטבועים בחסר-חיים. גוף חי אינו מקבל את צורתו דרך הפעולה של כוחות אלה, כי ברגע שהחיים עוזבים אותו והוא נתון אך ורק לכוחות פיסיים, הרי שהוא מתפרק לרסיסים. הגוף האתרי הוא אורגניזם השומר על הגוף הפיסי מפני התפרקות בכל רגע ורגע במהלך החיים. על-מנת לראות גוף זה, לקלטו בישות אחרת, נדרשת **עין רוחית** פקוחה. בלי יכולת זו, אפשר עדיין לקבל את קיומו כעובדה על יסודות הגיוניים, אך אפשר לראותו רק בעין רוחית, כפי שאפשר לראות צבע רק בעין פיסיית.

אל לנו להיפגע מהביטוי 'גוף אתרי'. כאן, המילה 'אתר' מתארת משהו שונה מהאתר המשוער של הפיסיקאי. פשוט, עלינו להתייחס למתואר כאן ככינוי. מבנה הגוף הפיסי של הישות האנושית הוא סוג של השתקפות לתכליתה וזהו גם המקרה עם הגוף האתרי האנושי. אפשר להבינו רק כאשר מתייחסים אליו בהקשר לרוח החושבת. הגוף האתרי האנושי שונה מזה של צמחים ובעלי-חיים בכך שהוא בנוי לשרת את מטרתיה של הרוח החושבת. האדם משתייך לעולם המינרלי דרך גופו הפיסי ודרך גופו האתרי הוא משתייך לעולם-החיים. לאחר המוות, הגוף הפיסי מתפרק אל תוך העולם המינרלי; הגוף האתרי – אל תוך עולם-החיים. במילה 'גוף', הכוונה היא למה שמעניק צורה או עיצוב לישות. אין לבלבל את המונח 'גוף' עם

צורה גופנית הנתונה לתפיסה על-ידי החושים הפיסיים. כאשר משתמשים במונח 'גוף' במובן המשתמע בספר זה, אזי אפשר להחילו גם על צורות כמו נפש ורוח.

גוף-חיים הוא עדיין משהו חיצוני לאדם. עם תחילת התעוררותה של תחושה, העצמות הפנימית מגיבה לגירויי העולם החיצוני. אתם יכולים לחפש לעד במה שמכונה העולם החיצוני, אך לא תוכלו למצוא בו תחושה. קרני אור זורמות אל תוך העין, חודרות אותה עד שהן מגיעות אל הרשתית. שם הן גורמות לתהליכים כימיים במה שמכונה ארגמן-הראייה. ההשפעה של גירויים אלה מועברת הלאה דרך העצב האופטי אל המוח. שם, מתעוררים תהליכים פיסיים נוספים. אילו אפשר היה לראותם, היינו פשוט רואים תהליכים פיסיים נוספים, כמו בכל מקום אחר בעולם הפיסי. אם אהיה מסוגל לראות את הגוף האתרי, אז אראה כיצד התהליך הפיסי של המוח מהווה באותו זמן תהליך-חיים. ברם, את תחושת הצבע כחול שחש מי שקולט קרני אור, איני יכול למצוא בשום מקום באופן זה. היא מופיעה רק בתוך הנפש של האדם הקולט. לכן, אילו הישות של האדם הקולט הייתה מורכבת אך ורק מגוף פיסי וגוף אתרי, הרי שהתחושה לא הייתה יכולה להתקיים. הפעולה שדרכה הופכת התחושה לעובדה, שונה מיסודה מפעולות כוח-חיים המעצב על-ידי אותה פעילות, מתעוררת התנסות פנימית מתוך פעולות אלה. בלי פעילות זו, היה רק תהליך-חיים, כזה שאנו רואים בצמחים. דמיינו לעצמכם אדם הקולט רשמים מכל עבר. חישבו עליו כמקור הפעילות המוזכרת לעיל, הזורמת בכל הכיוונים מהם הוא קולט את הרשמים האלה. תחושות מתעוררות בכל הכיוונים בתגובה לגירויים. את המקור הנובע הזה של פעילות, יש לכנות **נפש-תחושתית**. נפש-תחושתית זו הינה ממשית כמו הגוף הפיסי. אם אדם ניצב לפני ואני מתעלם מהנפש-התחושתית שלו בחשבי עליו כגוף פיסי בלבד, זהה הדבר כאילו, במקום ציור, הייתי מעלה בזיכרוני רק את הקנבס שעליו הוא מצויר.

טענה דומה לזו שנאמרה קודם ביחס לגוף האתרי, מוכרחה להיאמר כאן על קליטת הנפש-התחושתית. האיברים הגופניים עיוורים ביחס אליה. האיבר שבאמצעותו חיים יכולים להיתפס כחיים, גם עיוור ביחס אליה. את הגוף האתרי אפשר לראות באמצעות איבר זה וכך באמצעות איבר עילאי יותר, העולם הפנימי של התחושות יכול להפוך לסוג מיוחד של תפיסה על-חושית. אז האדם לא רק חש את רשמי העולם הפיסי ועולם-החיים, אלא הוא רואה את התחושות עצמן. עולם התחושות של ישות אחרת פרוש לפני אדם בעל איבר כזה כמציאות חיצונית. יש להבדיל בין התנסות בעולם-התחושות העצמי וראיית עולם התחושות של אדם אחר. כל אדם, כמובן, יכול לראות את עולם התחושות שלו. רק רואה רוחי בעל עין רוחית פקוחה, יכול לראות את עולם התחושות של אדם אחר. מבלי להיות רואה רוחי, האדם מכיר את עולם התחושות רק כעולם פנימי, רק כהתנסויות מיוחדות נסתרות של נפשו. עם העין הרוחית הפקוחה, שם קורן לפני המבט הרוחי המופנה החוצה, מה שאחרת חי רק בטבע הפנימי של ישות אחרת.

*

על-מנת למנוע אי-הבנה, ייאמר כאן במפורש שרואה רוחי אינו חווה בתוכו את מה שהאדם האחר מתנסה בו כתוכן עולם התחושות שלו. האדם האחר מתנסה בתחושות הנדונות מנקודת-המבט של טבעו שלו. ברם, הרואה הרוחי נעשה מודע להתגלות או לביטוי של עולם תחושות זה.

פעילות הנפש-התחושתית תלויה לגמרי בגוף האתרי. הנפש-התחושתית מפיקה מהגוף האתרי את מה שלחילופין היא מקרינה כתחושה. היות שהגוף האתרי מהווה את החיים שבתוך הגוף הפיסי, הנפש-התחושתית גם תלויה ישירות בגוף הפיסי. רק עם עיניים בנויות כהלכה ומתפקדות כראוי שתחושות צבע נכונות אפשריות. בדרך זו שטבע הגוף משפיע על הנפש-התחושתית וכך היא מוגדרת ומוגבלת בפעילותה על-ידי הגוף. היא חיה במסגרת הגבולות שנקבעו לה על-ידי טבע הגוף. בהתאמה, הגוף נבנה מחומרים מינרליים, ניחן בחיים על-ידי הגוף האתרי והוא עצמו מגביל את הנפש-התחושתית. לכן, אדם שברשותו האיבר שהוזכר לעיל לראיית הנפש-התחושתית, רואה אותה מוגבלת על-ידי הגוף, אך גבולותיה אינם חופפים לאלה של הגוף הפיסי. נפש זו מתפשטת במידה מסוימת מעבר לגוף הפיסי. ברם, הכוח שבאמצעותו נקבעים גבולותיה, נובע מהגוף הפיסי. לכן, בין הגוף הפיסי והגוף האתרי מצד אחד, והנפש-התחושתית מצד שני, מופיע איבר נפרד נוסף של המבנה האנושי: זהו **גוף-הנפש** או **גוף-התחושה**. אפשר גם לומר שחלק אחד של הגוף האתרי מעודן יותר מהיתר וחלק מעודן זה יוצר התחברות עם הנפש-התחושתית, בעוד שהחלק הגס יותר יוצר סוג של התחברות עם הגוף הפיסי. אף-על-פי-כן, הנפש-התחושתית מתפשטת, כפי שנאמר, מעבר לגוף-הנפש.

מה שמכונה כאן תחושה, מהווה רק חלק של הטבע הנפשי. (הביטוי 'נפש-תחושתית' נבחר למען הפשטות.) קשורים לתחושות: רגשות של תשוקה וסלידה, דחפים, יצרים, תאוות. כל אלה נושאים את אותו מאפיין של חיים אינדיבידואליים כמו התחושות והם, כמוהן, תלויים בטבע הגופני.

*

הנפש-התחושתית יוצרת פעולה הדדית ותגובה עם הגוף וכן עם החשיבה, הרוח. בהתחלה, החשיבה משרתת את הנפש-התחושתית. האדם יוצר מחשבות על אודות תחושותיו ובכך רוכש הבנה ביחס לעולם החיצוני. הילד שנכווה, חושב על כך ומגיע למחשבה: 'האש שורפת'. האדם לא רודף אחר הדחפים, היצרים והתאוות שלו בצורה עיוורת, אלא בחשבו עליהם הוא יוצר לעצמו את ההזדמנות לספקם. מה שמכנים תרבות חומרנית, מכוון כולו בכיוון זה. היא כרוכה בשירותים שהחשיבה מספקת לנפש-התחושתית. כמויות אינסופיות של כוח-מחשבה מכוונות לשם. כוח-המחשבה הוא שבנה אוניות, מסילות-ברזל, מכשירי טלגרף וטלפונים, והחלק הגדול יותר של יצרני-נוחות אלה משמש אך ורק לסיפוק צרכיה של הנפש-התחושתית. כוח-המחשבה חודר את הנפש-התחושתית באותו אופן שבו כוח-החיים המעצב חודר את הגוף הפיסי.

כוח-החיים המעצב קושר את הגוף הפיסי לאבות ולצאצאים ובכך מכפיף אותו למערכת חוקים שבה לגוף המינרלי הטהור אין כל חלק ועניין. באותה דרך, כוח-המחשבה מכפיף את הנפש למערכת חוקים שאליה היא אינה משתייכת כנפש-תחושתית גרידא. דרך הנפש-התחושתית, האדם קשור אל בעלי-החיים. גם בבעלי-החיים אנו מבחינים בנוכחותם של תחושות, דחפים, יצרים ותאוות. ברם, בעל-החיים מציית להם מיד והם לא משתלבים עם מחשבות עצמאיות המשכללות את ההתנסויות המיידיות (ראה [הערה 4](#) בנספח *הערות*). זהו גם המקרה, במידה מסוימת, עם בני-אדם לא-מפותחים. לכן, הנפש-התחושתית לבדה, שונה מהאיבר המפותח יותר של הנפש הרוחם את החשיבה לשירותו. נפש זו שהחשיבה משרתת אותה, תכונה **נפש-אינטלקטואלית**. אפשר לכנותה גם **נפש-שכלית**.

הנפש-האינטלקטואלית חודרת את הנפש-התחושתית. מי שברשותו האיבר לראיית הנפש, רואה את הנפש-האינטלקטואלית כמהות נפרדת לעומת הנפש-התחושתית גרידא.

*

על-ידי החשיבה, האדם מובל אל מעל ומעבר לחייו האישיים. הוא רוכש משהו המתפשט אל מעבר לנפשו. הוא משוכנע, כמובן מאליו, שחוקי החשיבה נמצאים בהתאמה עם חוקי היקום והוא חש עצמו בן-בית ביקום משום שהתאמה זו קיימת. התאמה זו היא אחת מהעובדות כבדות-המשקל שדרכן הוא לומד לדעת את טבעו שלו. הוא מחפש בנפשו אחר האמת ומבעד לאמת זו, לא רק הנפש דוברת, אלא גם הדברים שבעולם. מה שמזוהה כאמת באמצעות החשיבה, יש לו משמעות עצמאית המתייחסת, לא רק לנפשו שלו, אלא גם לדברים שבעולם. בהנאתי מהשמים זרועי-הכוכבים, אני חי בישותי הפנימית שלי. המחשבות שאני יוצר לעצמי על אודות המסלולים של גופים שמימיים הן בעלות אותה משמעות עבור החשיבה של כל אדם אחר, כפי שיש להן עבורי. יהיה זה אבסורד לדבר על הנאתי, אלמלא הייתי קיים. ברם, באותה דרך, אין זה אבסורד לדבר על מחשבותיי, גם בלי קשר אליי, כי האמת שאני חושב היום, הייתה נכונה אתמול ותהיה נכונה מחר, גם אם אני עוסק בה רק היום. אם פיסת ידיעה מסבה לי שמחה, לשמחה יש משמעות רק כל עוד היא חיה בתוכי, בעוד שלאמת הידיעה יש משמעות באופן בלתי-תלוי בשמחה זו.

על-ידי תפיסת האמת, הנפש קושרת את עצמה אל משהו שנושא את ערכו בתוך עצמו. ערך זה לא נעלם עם היעלמות הרגש מהנפש, כשם שהוא לא נוצר עם הופעתו. מה שהינו באמת אמת, אינו מופיע ואינו נעלם. לאמת משמעות שלא ניתן להרסה. העובדה שלאמיתות אנושיות מסוימות יש ערך ארעי הואיל והן מוכרות לאחר תקופה מסוימת כטעויות חלקיות או שלמות, אינה סותרת את הדבר. אדם מוכרח לומר לעצמו שהאמת ככלות הכול קיימת בתוך עצמה, אף שהתפיסות שלו הן רק צורות ארעיות של האמיתות הנצחיות. גם כאשר מישוהו, כמו לסינג, אומר שהוא מסתפק בשאיפה הנצחית לאמת כי האמת הטהורה והשלמה יכולה להתקיים רק ביחס לאל, אין זה מכחיש את נצחיות האמת, אלא מבסס אותה על-ידי אמירה

כזאת. רק מה שיש לו משמעות נצחית בתוכו, יכול לעורר שאיפה נצחית אליו. אלמלא הייתה האמת עצמאית בתוך עצמה, אילו רכשה את ערכה ומשמעותה דרך הרגשות של הנפש האנושית, הרי שהיא לא הייתה יכולה להיות המטרה הייחודית היחידה עבור כלל המין האנושי. מעצם העובדה שאנו שואפים לאמת, אנו מכירים בהווייתה העצמאית.

מה שנכון לגבי האמת, נכון גם לגבי הטוב האמיתי. טוב מוסרי בלתי-תלוי בנטייות ובתאוות בה במידה שהוא אינו מאפשר להן לשלוט עליו, אלא הוא שולט בהן. אהבות ושנאות, תשוקה ותיעוב, משתייכים לנפש האישית של האדם. מקומה של החובה גבוה יותר מזה של אהבות ושנאות. החובה עשויה לתפוס מקום כה גבוה בעיניו של אדם, שהוא יקריב את חייו למענה. אדם ניצב גבוה יותר, ככל שיעדן יותר את נטיותיו, אהבותיו ושנאותיו, כך שבלי כפייה או שעבוד הן עצמן מצייתות למה שמוכר כחובה. כמו לאמת, גם לטוב המוסרי יש ערך נצחי בתוך עצמו והוא אינו מקבל אותו מהנפש-התחושתית.

בכך שהאדם גורם לאמת המתקיימת בפני עצמה ולטוב להתהוות בתוך ישותו הפנימית, הוא מתעלה מעל לנפש-התחושתית. הרוח הנצחית קורנת אל תוך הנפש. נדלק בה אור נצחי. כל עוד הנפש חיה בתוך אור זה, היא לוקחת חלק בנצחי ומאחדת את הוויית-קיומה עמו. מה שהנפש נושאת בתוכה מהאמת והטוב, הינו אלמותי בתוכה. הבה נכנה את מה שקורן בנפש כנצחי, **נפש-התודעה**. אנו יכולים לדבר על תודעה גם בהקשר לפעילויות הנפש הנמוכות ביותר. התחושה היומיומית הרגילה ביותר היא עניין של תודעה. במובן זה, גם לבעלי-חיים יש תודעה. במונח 'נפש-התודעה', מתכוונים כאן לגרעין התודעה האנושית, כלומר **הנפש בתוך הנפש**. לכן, נפש-התודעה נבדלת כאיבר של הנפש שהינו נפרד מהנפש-האינטלקטואלית, אשר עדיין סבוכה בתחושות, דחפים ותאוות. כל אחד יודע כיצד אדם תופס בהתחלה כאמת את מה שהוא מעדיף ברגשותיו ותשוקותיו. ברם, רק אמת ששחררה עצמה מכל טעם של סימפטיה ואנטיפטיה ברגשות, היא אמת נצחית. האמת הינה אמת גם אם כל הרגשות האישיים מתקוממים נגדה. אותו חלק של הנפש שבו אמת זו חיה, יכונה **נפש-התודעה**.

כך, יש להבחין בין שלושה איברים בנפש, כמו בגוף, כלומר: **נפש-תחושתית**, **נפש-אינטלקטואלית** ו-**נפש-התודעה**. כפי שהגוף פועל מלמטה כלפי מעלה עם השפעה מגבילה על הנפש, כך הרוחי פועל עליה מלמעלה כלפי מטה ומרחיב אותה. ככל שהנפש ממלאת עצמה באמת ובטוב, כך הנצחי שבה הופך רחב ומקיף יותר. עבור מי שמסוגל לראות את הנפש, ההוד וההדר שקורנים מהאדם שבו הנצחי התפשט, מהווים מציאות כפי שהאור היוצא מלהבה ממשי עבור העין הפיסית.

עבור הרואה הרוחי, האדם הגופני מהווה רק חלק מהאדם כולו. הגוף הפיסי, כמבנה הגס ביותר, שוכן בתוך אחרים שחודרים אותו וחודרים זה את זה. הגוף האתרי ממלא את הגוף הפיסי כתבנית-חיים. את

גוף-הנפש (הדמות האסטרלית) אפשר לתפוס כמתפשט מעבר לו בכל הכיוונים. שוב, מעבר לו, מתפשטת הנפש-התחושתית ולאחר מכן הנפש-האינטלקטואלית, ההולכת וגדלה ככל שהיא קולטת יותר מהאמת ומהטוב לתוכה. אמת וטוב אלה גורמים להתרחבות הנפש-האינטלקטואלית. לעומת זאת, לאדם שחי אך ורק ולגמרי על-פי הנטיות, האהבות והשנאות שלו, תהיה נפש-אינטלקטואלית שגבולותיה חופפים לאלה של הנפש-התחושתית. את התצורות הללו, שבמרכזן מופיע הגוף הפיסי כמו בתוך ענן, אפשר לכנות **ההילה האנושית**. תפיסתה של הילה זו, כאשר רואים אותה כפי שספר זה שואף להציגה, מצביעה על העשרת הטבע הנפשי של האדם.

*

במהלך התפתחותו כילד, מגיע רגע בחייו של אדם שבו לראשונה הוא חש את עצמו כישות עצמאית ונבדלת מכל יתר העולם. עבור בני-אדם רגישים, זוהי התנסות משמעותית. המשורר, ז'אן פול, אומר באוטוביוגרפיה שלו: "לעולם לא אשכח את המאורע שהתרחש בתוכי, שעד כה לא סיפרתיו לאיש ועליו יכול אני למסור את המקום והזמן, כאשר נוכחתי בשעת לידתה של התודעה-העצמית שלי. כילד קטן, עמדתי בוקר אחד ליד דלת הבית והסתכלתי בערימת העצים לשמאלי, כאשר לפתע הראייה הפנימית 'הנני אני', ירדה עליי כהבזק ברק משמים וממשיכה לקרון מאז. באותו רגע, ה'אני' שלי ראה את עצמו לראשונה ולצמיתות. קשה לחשוב על הטעיה אפשרית של הזיכרון, כי אמירות של בני-אדם אחרים לא היו יכולות להתווסף למאורע שהתרחש בקודש-הקודשים של ישות אנושית." ידוע כי ילדים קטנים אומרים על עצמם: "צ'רלס הוא ילד טוב", "מרים רוצה את זה". הם מרגישים כי נכון שידברו על עצמם כאילו על אחרים, מפני שהם עדיין לא הפכו מודעים להוויית-קיומם העצמאית ותודעת העצמיות עדיין לא נולדה בתוכם (ראה [הערה 5](#) בנספח הערות).

באמצעות התודעה-העצמית, האדם מתאר את עצמו כישות עצמאית נפרדת מכל האחרות, כ'אני'. ב'אני' שלו, האדם מחבר את כל מה שהוא חווה כישות בעלת גוף ונפש. הגוף והנפש הם נושאי האגו או ה'אני' ובהם הוא פועל. כפי שמרכזו של הגוף הפיסי נמצא במוח, כך מרכזה של הנפש נמצא ב'אני'. השפעות מבחוץ מעוררות תחושות באדם; רגשות מתגלים כהשפעות של העולם החיצוני; הרצון קושר את עצמו לעולם החיצוני, מגשים את עצמו בפעולות חיצוניות. ה'אני' כישות המיוחדת והיסודית של האדם, נשאר בלתי-נראה. לכן, עם שיפוט מצוין, מכנה ז'אן פול את הכרת האדם ב'אני' שלו: "מאורע המתרחש רק בסתר קודש-הקודשים של הישות האנושית", כי עם ה'אני' שלו, האדם די לבד. 'אני' זה הוא האדם עצמו. בצדק, הוא מתייחס ל'אני' שלו כישותו האמיתית. לכן, הוא יכול לתאר את גופו ואת נפשו כעטיפות או כסות שבהן הוא חי והוא יכול לתארם כתנאים גופניים שבאמצעותם הוא פועל. במהלך האבולוציה שלו, הוא לומד יותר ויותר להתייחס אליהם ככלים המשרתים את ה'אני' שלו. המילה הקטנה 'אני' היא שם שונה

מהאחרים. מי שחושב באופן הולם על טבעו של שם זה, ימצא שבעשותו זאת נפתחת דרך להבנת הישות האנושית במובן עמוק יותר. כל בני-האדם יכולים, באותה דרך, לכנות בשם אחר כלשהו את האובייקט התואם. כל אדם יכול לכנות שולחן, 'שולחן', או כיסא, 'כיסא'. אין זה כך עם השם 'אני'. איש אינו יכול להשתמש בו בהתייחסו לאדם אחר. כל אדם יכול לכנות רק את עצמו, 'אני'. השם 'אני', לעולם לא יגיע אל אוזניי מבחוץ בעודו מתייחס אליי. רק מבפנים, רק מתוך עצמה, יכולה הנפש להתייחס לעצמה כ'אני'. לכן, כאשר אדם אומר 'אני' לעצמו, משהו מתחיל לדבר בתוכו, משהו שאינו קשור לאף לא אחד מהעולמות שמהם נלקחות העטיפות שהוזכרו עד כה. ה'אני' הופך בהדרגה לשליט הגוף והנפש.

דבר זה מתבטא גם בהילה. ככל שה'אני' מרבה את שליטתו על הגוף והנפש, כך ההילה הופכת מאורגנת וברורה יותר, רבגונית ועשירה יותר בצבעיה. את השפעת ה'אני' על ההילה יכול רואה רוחי לראות. ה'אני' בלתי-נראה אפילו לו. הוא נשאר באמת בתוך "קודש-הקודשים הנסתר של הישות האנושית". ה'אני' של האדם סופג אל תוכו את קרני האור הזוהרים בתוכו כאור נצחי. כפי שהוא מרכז את התנסויות הגוף והנפש ב'אני', כך הוא גם גורם למחשבות האמת והטוב לזרום אל תוך ה'אני'. מצד אחד, תופעות החושים מתגלות ל'אני' והרוח מתגלה לו מצד שני. גוף ונפש מתמסרים ל'אני' כדי לשרתו, אך ה'אני' מתמסר לרוח כדי שהרוח תמלא אותו כולו. ה'אני' חי בגוף ובנפש, אך הרוח חיה ב'אני'. מה שהינו רוחי בו, נצחי הוא, כי ה'אני' מקבל את טבעו ואת משמעותו ממה שאליו הוא קשור. כל עוד הוא חי בגוף הפיסי, הוא כפוף לחוקי העולם המינרלי; דרך גופו האתרי – לחוקי ההפריה והגדילה; באמצעות הנפש-התחושתית והנפש-האינטלקטואלית – לחוקים של עולם-הנפש; בה במידה שהוא קולט את הרוחי אל תוכו, הוא כפוף לחוקי הרוח. מה שנבנה על-פי חוקי המינרל והחיים, מתהווה ונעלם. לרוח אין שום קשר להתהוות ומוות.

*

ה'אני' חי בתוך הנפש. גם אם ההתגלות הנעלה ביותר של ה'אני' משתייכת לנפש-התודעה, בכל זאת יש לומר ש'אני' זה הקורן ממנה, ממלא את הנפש כולה ודרכה הוא פועל על הגוף. הרוח חיה ב'אני'. הרוח שולחת את קרניה אל תוך ה'אני' וחיה בתוכו כמו בעטיפה או כסות, כפי שה'אני' חי בעטיפותיו שהן הגוף והנפש. הרוח מפתחת את ה'אני' מבפנים, כלפי חוץ; העולם המינרלי מפתח אותו מבחוץ, פנימה. הרוח המעצבת וחיה כ'אני', תכונה רוח-העצמיות, מפני שהיא מתגלה כ'אני' או אגו או עצמיות האדם. אפשר להבהיר את ההבדל בין רוח-העצמיות ונפש-התודעה בדרך הבאה. נפש-התודעה באה במגע עם האמת הקיימת בזכות עצמה ובלתי-תלויה באנטיפתיה ובסימפטיה כלשהן. רוח-העצמיות נושאת בתוכה את אותה אמת, אך היא נלקחת מעלה אל תוך ה'אני' ומוקפת על ידו, עוברת אינדיבידואליזציה על ידו ונספגת אל תוך

הישות העצמאית של האינדיבידואל. על-ידי הפיכת האמת לאינדיבידואלית והתמזגותה עם ה'אני' לכדי ישות אחת, ה'אני' עצמו מגיע אל הנצחי.

רוח-העצמיות היא התגלות עולם הרוח בתוך ה'אני', כפי שמהצד השני, תחושות הן התגלות העולם הפיסי בתוך ה'אני'. במה שהינו אדם, ירוק, בהיר, כהה, קשה, רך, חם, קר – מזהים את התגלויות העולם הגופני. במה שהינו אמת וטוב, מוצאים את התגלויות עולם הרוח. באותו מובן שבו התגלות העולם הגופני מכונה 'תחושה', הבה נכנה את התגלות הרוחי – 'אינטואיציה' (ראה [הערה 6](#) בנספח הערות). אפילו המחשבה הפשוטה ביותר כוללת אינטואיציה, משום שלא ניתן לגעת במחשבה בידיים או לראותה בעיניים. התגלותה מוכרחה להתקבל מהרוח דרך ה'אני'. אם אדם לא-מפותח ואדם מפותח מסתכלים בצמח, הרי שב'אני' של האחד חי משהו שונה למדי ממה שקיים ב'אני' של האחר. עם זאת, התחושות של שניהם נוצרו על-ידי אותו אובייקט. ההבדל טמון בכך שהאחד יכול ליצור מחשבות מושלמות הרבה יותר על אודות האובייקט מאשר האחר. אילו אובייקטים היו מגלים את עצמם אך ורק דרך תחושה, לא הייתה יכולה להיות שום התקדמות בהתפתחות רוחית. אפילו הפרא מושפע מהטבע, אך חוקי הטבע מתגלים רק למחשבות שהופרו על-ידי אינטואיציה של האדם המפותח יותר. גירויים מהעולם החיצוני מורגשים גם על-ידי ילד כתמריצים לרצון, אך הצווים של הטוב המוסרי מתגלים לו במהלך התפתחותו בד בבד בלמדו לחיות ברוח ולהבין את התגלויותיה.

לא היו יכולות להיות שום תחושות צבע בלי עיניים פיסיות ולא היו יכולות להיות שום אינטואיציות בלי החשיבה העילאית של רוח-העצמיות. כשם שאין התחושה בוראת את הצמח שבו מופיע צבע, כך אין האינטואיציה בוראת את הממשויות הרוחיות שעליהן היא רק מוסרת ידיעה.

ה'אני' של האדם המתעורר לחיים בנפש, מושך לתוכו מסרים מלמעלה, מעולם הרוח, דרך אינטואיציות, ודרך תחושות הוא מפיק מסרים מהעולם הפיסי. בעשותו זאת, הוא הופך את עולם הרוח לחיים שעברו אינדיבידואליזציה של נפשו שלו, כפי שהוא עושה לגבי העולם הפיסי דרך החושים. הנפש, או דווקא ה'אני' הדולק בה, פותח את שעריו לשני כיוונים – כלפי הגופני וכלפי הרוחי.

העולם הפיסי יכול למסור מידע רק על עצמו ל'אני', על-ידי בניית גוף מחומרים וכוחות פסיים, שבו נפש מודעת לעצמה יכולה לחיות ולהחזיק באיברים לקליטת העולם הגופני שמחוצה לה. מצד שני, עולם הרוח עם המהויות והכוחות הרוחיים שלו, בונה גוף-רוח שבו ה'אני' יכול לחיות ולקלוט, דרך אינטואיציות, את הרוחי. (על-פי המשמעות המילולית של המילים, ברור שבביטויים מהות רוחית וגוף-רוח יש סתירה פנימית. משתמשים בהם כדי להפנות את תשומת-הלב למה שבתחום הרוח תואם למהות הפיסית ולגוף הפיסי של האדם.)

בתוך העולם הפיסי, כל גוף אנושי בנוי כישות נפרדת, ובתוך עולם הרוח, גם גוף-הרוח בנוי באופן נפרד. עבור האדם, ישנם פנימי וחיצוני בעולם הרוח, כפי שבעולם הפיסי ישנם פנימי וחיצוני. האדם מכניס לתוכו את החומרים של העולם הפיסי שמסביבו ומטמיע אותם בגופו הפיסי והוא גם לוקח את הרוח מהסביבה הרוחית והופך אותו לשלו. הרוח הוא המזון הנצחי של האדם. האדם נולד מהעולם הפיסי והוא נולד גם מהרוח דרך החוקים הנצחיים של האמת והטוב. הוא נפרד כישות עצמאית מעולם הרוח שמחוצה לו, והוא נפרד באותו אופן מהעולם הפיסי כולו. ישות רוחית עצמאית זו תכונה **אדם-הרוח**.

אם נחקור את הגוף הפיסי האנושי, נמצא שהוא כולל את אותם חומרים וכוחות שאנו מוצאים מחוץ ליתר העולם הפיסי. הדבר זהה עם אדם-הרוח. בו פועמים היסודות של עולם הרוח החיצוני. בו פעילים הכוחות של יתר עולם הרוח. בתחומי העור הפיסי, כלואה ומוגבלת ישות שהינה חיה ומרגישה. הדבר זהה בעולם הרוח. העור הרוחי המפריד את אדם-הרוח מעולם הרוח האחדותי, הופך אותו לישות עצמאית בתוכו, מנהל חיים בתוך עצמו וקולט באופן אינטואיטיבי את התוכן הרוחי של העולם. הבה נכנה 'עור רוחי' זה (עטיפת ההילה), **עטיפה רוחית**. אלא שיש לזכור בבירור שהעור הרוחי מתפשט ללא הרף עם התקדמות האבולוציה האנושית, כך שהאינדיבידואליות הרוחית של האדם (עטיפת ההילה שלו) יכולה להתרחב באופן בלתי-מוגבל.

אדם-הרוח חי בתוך עטיפה רוחית זו. הוא בנוי מכוח-החיים הרוחי באותה דרך שבה הגוף הפיסי בנוי מכוח-החיים הפיסי. באותה דרך שבה מדברים על גוף אתרי, יש לדבר על רוח אתרית ביחס לאדם-הרוח. הבה נכנה את הרוח האתרית שלו, **רוח-החיים**. לכן, הטבע הרוחי של האדם מורכב משלושה חלקים: **אדם-הרוח, רוח-החיים ו-רוח-העצמיות**.

לגבי אדם הרואה בתחומים הרוחיים, טבע רוחי זה מהווה, כמו הטבע העילאי יותר, חלק רוחי באמת של ההילה, ממשות הנתונה לתפיסה. הוא רואה את אדם-הרוח כרוח-חיים בתוך העטיפה הרוחית, והוא רואה כיצד רוח-חיים זו גדלה ללא הרף על-ידי קליטת מזון רוחי מעולם הרוח החיצוני. יתר על כן, הוא רואה כיצד העטיפה הרוחית גדלה ומתרחבת ללא הרף באמצעות מה שנכנס לתוכה, וכיצד אדם-הרוח גדל והולך. בה במידה שגדילה זו נראית במרחב, היא כמוכּן מהווה רק תמונה של המציאות. למרות עובדה זו, הנפש האנושית מכוונת אל המציאות הרוחית התואמת בתפיסת תמונה זו, כי ההבדל בין הטבע הרוחי והטבע הפיסי של האדם הוא שהטבע הפיסי מוגבל בגודלו, בעוד שהטבע הרוחי יכול לגדול לממדים בלתי-מוגבלים.

לכל הנקלט כמזון רוחי, יש ערך נצחי. ההילה האנושית מורכבת משני חלקים החודרים זה את זה. צבע וצורה ניתנים לאחד על-ידי הקיום הפיסי של האדם, ולשני על-ידי הקיום הרוחי שלו. ה'אני' מסמן את

ההפרדה ביניהם באופן כזה שהיסוד הפיסי מתמסר לו ובונה גוף המאפשר לנפש לחיות בו. ה'אני' מתמסר לרוח ומאפשר לה להתפתח בתוכו, שעתה מצדה חודרת את הנפש וקובעת לה את יעדה בעולם הרוח. על-ידי הגוף, הנפש כלואה בפיסי. על-ידי אדם-הרוח, צומחות לנפש אברות הנושאות אותה בעולם הרוח.

*

על-מנת להבין את האדם כולו, יש לחשוב עליו כמורכב מהאיברים שהזכרו לעיל. הגוף נבנה מהחומרים של העולם הפיסי בדרך כזו שמבנה זה מותאם לדרישות ה'אני' החושב. הוא חדור בכוח-חיים ובכך הופך לגוף אתרי או גוף-החיים. ככזה, הוא נפתח דרך איברי החושים בפני העולם החיצוני והופך לגוף-נפש. הנפש-התחושתית חודרת אותו ומתאחדת עמו. הנפש-התחושתית אינה רק קולטת את הרשמים של העולם החיצוני כתחושות. יש לה חיים משלה, היא מופרית על-ידי החשיבה מצד אחד ועל-ידי תחושות מצד שני. כך, הופכת הנפש-התחושתית לנפש-האינטלקטואלית. היא מסוגלת לעשות זאת על-ידי כך שהיא נפתחת לאינטואיציות מלמעלה, כפי שהיא עושה ביחס לתחושות מלמטה. כך, היא הופכת לנפש-התודעה. דבר זה אפשרי מפני שעולם הרוח בונה בה את איבר האינטואיציה. על-ידי זה, הישות האנושית הרוחית קשורה כאחדות לנפש-התודעה, כפי שהגוף הפיסי קשור לנפש-התחושתית בגוף-הנפש. נפש-התודעה ורוח-העצמיות יוצרות אחדות. באחדות זו, אדם-הרוח חי כרוח-חיים באותה דרך שבה הגוף האתרי יוצר את בסיס החיים הגופניים עבור גוף-הנפש. וכפי שהגוף הפיסי כלוא בגבולות העור הפיסי, כך אדם-הרוח כלוא בעטיפה הרוחית. לכן, האיברים של האדם כולו הם הבאים:

א. גוף פיסי

ב. גוף אתרי או גוף-החיים

ג. גוף-הנפש

ד. נפש-תחושתית

ה. נפש-אינטלקטואלית או נפש-שכלית

ו. נפש-התודעה

ז. רוח-העצמיות

ח. רוח-החיים

ט. אדם-הרוח

גוף-הנפש (ג') והנפש-התחושתית (ד') מהווים אחדות בתוך הישות האנושית הארצית. באותה דרך, נפש-התודעה (ו') ורוח-העצמיות (ז') מהוות אחדות. כך, אנו מגיעים לשבעה איברים באדם הארצי:

1. גוף פיסי

2. גוף אתרי או גוף-החיים

3. גוף-הנפש התחושתית

4. נפש-אינטלקטואלית או נפש-שכלית

5. נפש-תודעה מלאת רוח

6. רוח-החיים

7. אדם-הרוח

בתוך הנפש קורן ה'אני' הקולט את אימפולס הרוח ובזה הוא הופך לנושא הישות האנושית הרוחית. כך, האדם לוקח חלק בשלושה עולמות: פיסי, נפשי ורוחי. הוא מושרש בעולם הפיסי על-ידי הגוף הפיסי, הגוף האתרי וגוף-הנפש שלו, ועל-ידי רוח-העצמיות, רוח-החיים ואדם-הרוח הוא פורח בעולם הרוח. ברם, הגזע המכה שורשים בעולם האחד ופורח בשני, הוא הנפש עצמה.

אפשר לבטא את הסידור הזה של איברי האדם בדרך ממושטת יותר, אך בהתאמה מלאה עם האמור לעיל. אף על פי שה'אני' האנושי קורן בתוך נפש-התודעה, הוא בכל זאת חודר את ישות הנפש כולה. החלקים של ישות נפש זו אינם כלל נפרדים בבירור כמו האיברים של הטבע הגופני. הם חודרים זה את זה במובן נעלה יותר. אם מתייחסים לנפש-האינטלקטואלית ולנפש-התודעה כשתי עטיפות של ה'אני' המשתייכות זו לזו, עם ה'אני' עצמו כגרעין שלהן, אז אפשר לחלק את האדם לגוף פיסי, גוף-חיים, גוף אסטרלי ו-'אני'. המונח 'גוף אסטרלי' מציין את מה שנוצר כאשר מתייחסים לגוף-הנפש ולנפש-התחושתית כאחדות. מונח זה מצוי בספרות העתיקה ואפשר להשתמש בו כאן במובן רחב במידת-מה לציון מה שקיים מעבר לנתון לתפיסה חושית במבנה האדם. אף על פי שהנפש-התחושתית מומרצת בהיבטים מסוימים על-ידי ה'אני', היא עדיין קשורה קשר הדוק לגוף-הנפש, כך שמוצדק להשתמש במונח אחד בהיותם מאוחדים. עתה, כאשר ה'אני' חודר כולו ברוח-העצמיות, רוח-עצמיות זו מופיעה בדרך כזו שהגוף האסטרלי עובר טרנספורמציה מתוך פנים הנפש. בגוף האסטרלי פעילים בעיקר הדחפים, התשוקות והתאוות של האדם, בה במידה שהם מורגשים על ידו. גם רשמי חושים פעילים בו. רשמי חושים מתעוררים דרך גוף-הנפש כאיבר באדם הקשור לעולם החיצוני. דחפים, תשוקות ותאוות מתעוררים בנפש-התחושתית בה

במידה שהיא מומרצת מבפנים, לפני שחלק פנימי זה התמסר לרוח-העצמיות. דבר זה מתבטא בטיהור הדחפים, התשוקות והתאוות על-ידי מה שה'אני' קיבל מהרוח. אז, ה'אני' נעשה, בכך שהוא לוקח חלק בעולם הרוח, לשליט בעולם הדחפים והתשוקות. בה במידה שהוא נעשה כזה, רוח-העצמיות מתגלה בגוף האסטרלי, ועל-ידי כך הגוף האסטרלי עובר טרנספורמציה. הגוף האסטרלי עצמו מופיע אז כגוף דו-איברי – חלקו לא עבר טרנספורמציה וחלקו עבר טרנספורמציה. לכן, ביכולתנו לציין את רוח-העצמיות המתגלה באדם כגוף האסטרלי שעבר טרנספורמציה.

תהליך דומה מתרחש באינדיבידואל האנושי כאשר הוא קולט את רוח-החיים אל תוך ה'אני' שלו. גוף-החיים עובר טרנספורמציה, בהיותו חזור ברוח-החיים. רוח-החיים מתגלה בדרך כזו שגוף-החיים נעשה שונה למדי ממה שהיה. מסיבה זו, אפשר גם לומר שרוח-החיים היא גוף-החיים שעבר טרנספורמציה. כאשר ה'אני' קולט את אדם-הרוח, הרי שהוא קולט בזה את הכוח הנחוץ לחדירת הגוף הפיסי. כמובן, את אותו חלק בגוף הפיסי שעבר טרנספורמציה לא ניתן לקלוט על-ידי החושים הפיסיים, כי זהו רק אותו חלק בגוף הפיסי שעבר ספיריטואליזציה, שנעשה לאדם-הרוח. אז הוא יכול להיקלט על-ידי החושים הפיסיים כפיסי, ובה במידה שפיסי זה עבר ספיריטואליזציה, יש לראותו באמצעות כשרים לתפיסה רוחית, כי הפיסי מופיע בפני החושים החיצוניים, גם כאשר הם חזורים ברוחי, כחושי בלבד.

בהתבסס על כל הנאמר לעיל, אפשר לציין גם את הסידור הבא של איברי האדם:

1. גוף פיסי
2. גוף-החיים או גוף אתרי
3. גוף אסטרלי
4. 'אני' כגרעין הנפש
5. רוח-העצמיות כגוף אסטרלי שעבר טרנספורמציה
6. רוח-החיים כגוף-חיים שעבר טרנספורמציה
7. אדם-הרוח כגוף פיסי שעבר טרנספורמציה

התגשמות-מחדש של הרוח וגורל

(ראה [הערה 7](#) בנספח הערות)

הנפש חיה בין הגוף והרוח. הרשמים המגיעים אליה דרך הגוף, ארעיים הם מטבעם, והם מתקיימים רק כל עוד הגוף פותח את איבריו לדברים של העולם החיצוני. רק כאשר השושנה נמצאת בשדה הראייה שלי, עיני הפקוחה יכולה לקלוט את צבעה. נוכחות הדברים של העולם החיצוני וכן של האיברים הגופניים, הכרחית כדי שרושם, תחושה או התרשמות, יוכלו להופיע. אך מה שהכרתי ברוחי כאמת ביחס לשושנה, אינו חולף עם הרגע הנוכחי, ובאשר לאמת שלה, הרי שהיא אינה תלויה בי כלל. היא תמשיך להוות אמת גם אם מעולם לא עמדה שושנה לפניי. מה שאני יודע דרך הרוח, מושרש ביסוד חיי-הנפש, שבאמצעותו הנפש קשורה לתוכן-עולם המתגלה בנפש באופן בלתי-תלוי בבסיס הגופני שלה. הנקודה כאן אינה אם מה שמתגלה הינו בר-קיימא מיסודו, אלא האם ההתגלות מתרחשת עבור הנפש כך שהבסיס הגופני המתכלה שלה אינו ממלא שום תפקיד ורק מה שממלא בה תפקיד בלתי-תלוי בגוף מתכלה זה. היסוד הנצחי בנפש נכנס לשדה ההתבוננות ברגע בו אנו נעשים מודעים לכך שלנפש יש התנסויות שאינן מוגבלות על-ידי הגורם המתכלה שלה. שוב, הנקודה החשובה אינה אם התנסויות אלה מופיעות בתודעה בראש ובראשונה דרך תהליכים מתכלים של המבנה הגופני, אלא העובדה שהן כוללות משהו שאכן חי בנפש, עם זאת הוא בלתי-תלוי בתהליך הארעי של ההתרשמות. הנפש ממוקמת בין ההווה הארעי והתמידי בכך שהיא תופסת את המקום האמצעי שבין גוף ורוח. היא גם מתווכת בין ההווה הארעי והתמידי. היא שומרת את ההווה כזיכרון ובכך מצילה אותו מארעיות בלקחה אותו אל תוך התמידי של ישותה הרוחית. היא גם מטביעה את התמידי בזמני ובארעי בכך שהיא לא נמסרת בחייה שלה אך ורק לגירוים חולפים, אלא קובעת דברים מתוך יוזמתה שלה ומגלמת בהם את טבעה שלה בפעולות שהיא מבצעת. באמצעות הזכירה, הנפש משמרת את האתמול; באמצעות הפעולה, היא מכינה את המחר.

אלמלא נפשי הייתה יכולה לשמר בקרבה את הצבע האדום של השושנה באמצעות הזיכרון, הרי שהיה עליה לקלוט אותו מחדש כדי להיות מודעת לו. מה שיכול להישמר על-ידי הנפש לאחר רושם חיצוני, יכול להפוך לתמונה מנטלית (דימוי), שהינה בלתי-תלויה ברושם החיצוני. באמצעות כוח זה של יצירת דימויים, הופכת הנפש במידה רבה את העולם החיצוני לעולמה הפנימי, כך שביכולתה לשמור את האחרון

בזיכרונה לשם היזכרות ובאופן בלתי-תלוי ברשמים שהיא רכשה, לנהל עמו חיים משלה. כך, חיי-הנפש הופכים לתוצאה התמידית של הרשמים הארעיים של העולם החיצוני.

גם הפעולה רוכשת תמידות ברגע בו מטביעים את חותמה בעולם החיצוני. אם אני קוצץ ענף קטן מן העץ, התרחש משהו בנפשי שמשנה לחלוטין את מהלך המאורעות בעולם החיצוני. משהו שונה למדי היה קורה לענף הקטן של העץ, אלמלא הייתי מתערב עם פעולתי. עוררתי לחיים סדרה של תוצאות שבלעדי קיומי שלי, לא היו מתקיימות. מה שעשיתי היום, מתמשך בשביל מחר. באמצעות המעשה, הוא רוכש תמידות, כפי שרשמי מאתמול הפכו לתמידים עבור נפשי באמצעות הזיכרון.

עבור עובדה זו של יצירת תמידות דרך פעולה, איננו יוצרים בתודעתנו הרגילה דימוי ברור כפי שיש לנו עבור הזיכרון או כתוצאה מרושם של התנסות שהפך תמיד. ברם, האם אין ה'אני' של האדם קשור באותה מידה לשינוי בעולם הנובע מהמעשה כפי שהוא קשור לזיכרון כתוצאה מרושם? ה'אני' שופט רשמים חדשים באופן שונה, בהתאם לכך אם יש לו או אין לו היזכרות זו או אחרת. לאדם יש גם 'אני' שייסד קשר שונה לעולם, בהתאם לכך אם הוא ביצע או לא ביצע מעשה זה או אחר. בקשר שבין העולם וה'אני' שלי, נוכחותה או אי-נוכחותה של תכונה חדשה, תלויה בכך אם עשיתי או לא עשיתי רושם על אדם אחר באמצעות פעולתי. אני אדם שונה למדי בקשר שלי לעולם לאחר שהשארתי רושם על סביבתי.

העובדה שמה שמתכוונים אליו כאן אינו מורגש בדרך-כלל כמו השינוי המתרחש ב'אני' דרך רכישת זיכרון, נובעת אך ורק מהנסיבות שברגע בו נוצר זיכרון, הוא מתאחד עם חיי-הנפש שהאדם חש תמיד כשייכים לו. להשפעות החיצוניות של המעשה, במנותק מחיי נפש אלה, יש תוצאות שונות למדי ממה שהזיכרון שומר ממעשה זה. מלבד זאת, יש להודות בכך שלאחר הגשמתו של מעשה, יש משהו בעולם שה'אני' הטביע בו את חותמו. אם נחשוב באמת על הנאמר כאן, מוכרחה לעלות השאלה: האם תוצאות המעשה, שה'אני' הטביע בו את חותמו, שומרות על נטייה לחזור אל ה'אני' כפי שרושם שנשמר בזיכרון מתעורר לחיים בתגובה לגירוי חיצוני כלשהו? האין זה אפשרי שמה ששמר על חותם ה'אני' בעולם החיצוני, ימתין גם לחזרתו אל הנפש האנושית מבחוץ, כפי שזיכרון, בתגובה לגירוי נתון, חוזר אליה מבפנים? נושא זה מועלה כאן רק כשאלה, כי יתכן שלעולם לא יקרה שתוצאותיו של מעשה, הנושאות את חותם ה'אני', יוכלו להשפיע על הנפש האנושית. שתוצאות אלה קיימות לכשעצמן ודרך נוכחותן הן קובעות את הקשר בין העולם וה'אני', נראה מיד כאפשרות, כאשר אנו באמת עוקבים במחשבה אחר הנושא הנדון. בהתייחסויות הבאות נחקור אם בחיים האנושיים יש משהו, החל מאפשרות זו, המצביע על ממשות.

*

הבה נתייחס תחילה לזיכרון. כיצד הוא נוצר? ברור שבדרך שונה מתחושה או רושם. בלי עין, לא תיתכן תחושה של צבע כחול, אך באמצעות העין לבדה, לא יתכן שיהיה לי זיכרון של צבע כחול. אם העין אמורה למסור לי תחושה זו עתה, הרי שאובייקט כחול מוכרח לעמוד מולה. הגוף היה מאפשר לכל הרשמים לשקוע שוב בשכחה, אלמלא העובדה שבעוד שהתמונה הנוכחית נוצרת מעצם פעולת ההתרשמות, נוצר גם משהו בקשר בין העולם החיצוני והנפש. פעילות זו גורמת בתוך האדם להשפעות מסוימות, המאפשרות לו ליצור תמונה חדשה של מה שבהתחלה נוצר על-ידי תמונה מבחוץ. מי שרכש ניסיון בהתבוננות בחיי-הנפש, יבחין בהשקפה השגויה הדוגלת בכך שההתרשמות שיש לאדם היום זהה למה שהוא ייזכר בו מחר באמצעות הזיכרון ובין לבין נשארה במקום זה או אחר בתוכו. לא, ההתרשמות שיש לי היום, היא תופעה החולפת עם ה'עתה'. עם ההיזכרות, מתרחש בי תהליך שהינו תוצאה של משהו שארע בקשר שבין העולם החיצוני ובניי, בנפרד מהעלאת הדימוי הנוכחי. התמונה המנטלית העולה דרך ההיזכרות אינה דימוי ישן שנשמר, אלא דימוי חדש. ההיזכרות כרוכה בעובדה, לא שדימוי יכול להתעורר לחיים, אלא שאנו יכולים להציג לעצמנו שוב ושוב את מה שנקלט. מה שמופיע מחדש הינו משהו שונה מהדימוי המקורי. הערה זו מובאת כאן מפני שבתחום מדע הרוח הכרחי ליצור מושגים מדויקים יותר מאשר בחיים הרגילים ואכן גם במדעים הרגילים.

אני נזכר; כלומר, אני חווה משהו שאינו נוכח עוד. אני מאחד התנסות מהעבר עם חיי הנוכחיים. כך הדבר בכל היזכרות. נניח, למשל, שאני פוגש אדם ומשום שפגשתיו אתמול, אני מזהה אותו. הוא היה הופך לאדם זר לחלוטין עבורי, אלמלא הייתי מסוגל לאחד את התמונה שיצרתי אתמול על-ידי ההתרשמות שלי עם הרושם ממנו היום. התמונה המנטלית שיש לי ממנו היום, ניתנה לי דרך ההתרשמות שלי, כלומר דרך איברי החושים שלי. אם כך, מי העלה בנפשי את התמונה מאתמול? היא מועלית על-ידי אותה ישות בתוכי שהייתה נוכחת במהלך ההתנסות שלי אתמול ונוכחת גם היום. בהסברים הקודמים, ישות זו כונתה 'נפש'. בלעדי שומרת מהימנה זו של העבר, כל התרשמות חיצונית שלנו הייתה תמיד כחדשה. אין ספק שהנפש מטביעה בגוף, כאילו באמצעות סימן, את התהליך שדרכו משהו הופך לזיכרון. יחד עם זאת, זוהי הנפש עצמה שמוכרחה ליצור רושם זה ואז לקלוט את מה שהיא יצרה, כפי שהיא קולטת משהו חיצוני. כך, הנפש היא זו שמשמרת את הזיכרון.

כמשמרת העבר, הנפש אוספת ללא הרף אוצרות למען הרוח. שיש בידי את היכולת להבחין בין מה שהינו נכון או לא-נכון, תלוי בעובדה שאני, כאדם, מהווה ישות חושבת היכולה לתפוס את האמת ברוחי שלי. האמת נצחית והיא תמיד יכולה להתגלות בפניי דרך הדברים, גם אם הייתי מאבד גישה לעבר וכל התרשמות הייתה הופכת לחדשה עבורי. ברם, הרוח בתוכי אינה מוגבלת אך ורק לרשמי ההווה. הנפש מרחיבה את שדה ראייתה של הרוח על פני העבר וככל שהנפש מסוגלת להביא לרוח יותר מן העבר, כך

היא מעשירה אותה יותר. כך, הנפש מעבירה לרוח את מה שהיא קיבלה מהגוף. לכן, רוח האדם נושאת בכל רגע בחייה, נכס כפול. ראשית, החוקים הנצחיים של הטוב והאמת ושנית, הזיכרון של התנסויות העבר. מה שהרוח האנושית עושה, נמצא תחת ההשפעה של שני גורמים אלה. לכן, אם ברצוננו להבין רוח אנושית, עלינו לדעת עליה שני דברים. ראשית, כמה נגלה לה מן הנצחי ושנית, כמה אוצרות מן העבר אגורים בתוכה.

אוצרות אלה אינם נשארים, בשום פנים ואופן, ללא שינוי. הרשמים שאדם רוכש מהתנסויותיו, דוהים בהדרגה בזיכרון. ברם, אין זה כך עם פירותיהם. איננו זוכרים את כל ההתנסויות שעברנו במהלך הילדות בלמדנו את אמנויות הקריאה והכתיבה. יחד עם זאת, לא היינו יכולים לקרוא או לכתוב אלמלא היו לנו התנסויות כאלה ופירותיהן שמורים בצורת כשרים. כזו היא ההתמרה שהרוח מפעילה על אוצרות הזיכרון. הרוח נוטשת את כל המוביל ליצירת תמונות של ההתנסויות הבודדות ומפיקה ממנו רק את הכוח הנחוץ לשכלול כישוריה. כך, אין התנסות שעוברת בלי ניצול. הנפש משמרת כל אחת מהן כזיכרון והרוח מפיקה מכל אחת מהן כל מה שיכול להעשיר את כישוריה ואת תוכן חייה כולו. הרוח האנושית מתפתחת דרך ההתנסויות שהוטמעו ואף על פי שאיש אינו יכול למצוא ברוח התנסויות מן העבר כמו במחסן, בכל זאת מוצאים את תוצאותיהן בכשרים שהאדם רכש לעצמו.

*

עד לנקודה זו, רוח ונפש תוארו רק במסגרת פרק הזמן שבין לידה ומוות. איננו יכולים לעצור שם. מי שיעשה זאת יהיה כמו אדם שהיה מתבונן בגוף האנושי רק במסגרת אותם גבולות. אפשר כמובן לגלות הרבה במסגרת גבולות אלה, אך בלתי-אפשרי יהיה להסביר את הצורה האנושית באמצעות מה שנמצא בין לידה ומוות. היא אינה יכולה להיבנות ישירות מתוך חומרים וכוחות פיסיים בלבד. היא יכולה להיוולד רק מצורה דומה לשלה ולהופיע כתוצאה ממה שמועבר בתורשה. החומרים והכוחות הפיסיים בונים את הגוף במהלך החיים. כוחות ההפריה יוצרים גוף נוסף, גוף בעל צורה דומה, שאפשר להמשיך ממנו – כלומר גוף היכול להיות הנושא של אותו גוף-חיים. כל גוף-חיים מהווה חזרה של אבותיו. רק משום שכך הדבר, הוא מופיע, לא בצורה אקראית כלשהי, אלא בזו שעברה בתורשה. הכוחות שעיצבו את צורתו האנושית, נמצאים באבותיו.

גם רוח האדם מופיעה בצורה מוגדרת וצורות אלה של אדם רוחי הן המגוונות ביותר שאפשר להעלות על הדעת. באמירה זאת, במילה 'צורה' הכוונה כמובן במובן רוחי. לא קיימים שני בני-אדם בעלי אותה צורה רוחית. יש לערוך התבוננויות בתחום זה באותו אופן ענייני ועובדתי כפי שעושים בעולם הפיסי. לא ניתן לומר שההבדלים בין בני-אדם מהיבטים רוחיים נובעים אך ורק מההבדלים בסביבתם ודרך חינוכם. לא, אין זה המקרה בשום פנים ואופן, כי שני בני-אדם הגדלים תחת השפעות דומות של סביבה וחינוך,

מתפתחים בדרכים שונות למדי. לכן, עלינו לקבל שהם עלו על נתיב חייהם עם נטיות שונות למדי. כאן אנו ניצבים אל מול עובדה חשובה השופכת אור על טבע האדם כאשר לומדים לדעת את השפעתה כולה.

מי שהחליט לכוון את מבטו אך ורק לעבר ההתרחשויות החומריות, יכול אכן לטעון שההבדלים האינדיבידואליים בין אישיות אנושיות, נובעים מההבדלים בהרכב הזרעים הפיסיים. לאור חוקי התורשה שגרייגור מנדל גילה ואשר פותחו הלאה על-ידי אחרים, טענה כזו יכולה להישמע מוצדקת, אף בפני שיפוטם מדעיים. ברם, שיפוט כזה רק מראה שלבני-אדם אלה אין שום תובנה על הקשר הממשי של האדם להתנסויותיו. התבוננות קפדנית מראה שנסיונות חיצוניות משפיעות על בני-אדם שונים בדרכים שונות, בגלל משהו שאינו יוצר קשרים הדדיים מיידיים עם ההתפתחות החומרית. עבור החוקר הדייקן באמת בתחום זה, מתברר שאת מה שנובע מהבסיס החומרי אפשר להבדיל ממה שעולה דרך פעילות הגומלין שבין אדם והתנסויותיו, אף על פי שהתנסויות אלה יכולות להתעצב ולקבל צורה מעצם השתתפות הנפש עצמה בפעילות גומלין זו. הנפש ניצבת שם באופן ברור בקשר למשהו בתוך העולם החיצוני, שמעצם טבעו, אינו יכול להיות קשור אל בסיס נבטי חומרי.

בני-האדם שונים בצורתם הפיסית מבעלי-חיים שעל האדמה, אך ביחס לצורה זו הם דומים זה לזה בגבולות מסוימים. קיים מין אנושי אחד בלבד. ככל שההבדלים ביחס לגוף הפיסי בין גזעים, עמים, שבטים ואישויות, עשויים להיות גדולים, הדמיון בין בני-אדם גדול יותר מאשר בין אדם ובעל-חיים. כל המוצא ביטוי במין האנושי מותנה בתורשה המועברת מהאבות והצורה האנושית ככולה לתורשה זו. כפי שאריה יכול להוריש את צורתו הגופנית-פיסית רק מאבות האריה, כך אדם יכול להוריש את צורתו הגופנית-פיסית רק מאבות האדם.

הדמיון הפיסי בין בני-האדם ברור לעינינו הפיסיות וההבדלים בין צורתם הרוחנית מתגלים למבט הרוחי הבלתי-משוחד שלנו. קיימת עובדה אחת המראה זאת בבירור – קיומה של ביוגרפיה של אדם. אילו האדם היה בן מין בלבד, אז ביוגרפיה לא הייתה קיימת. אריה או יונה מעניינים בה במידה שהם משתייכים למין האריה או היונה. הישות הנפרדת, על כל יסודותיה, מובנת בד בבד עם תיאור המין. אין זה משנה אם מדובר כאן באב, בן או נכד. מה שמעניין בהם, יש לאב, לבן ולנכד במשותף. ברם, מה שאדם מסמל, נמצא אך ורק באינדיבידואליות שלו, לא בהיותו בן מין. לא הבנתי את טבעו של פלוני, אם תיארתי את בנו או את אביו. עליי לדעת את הביוגרפיה שלו. מי שמתבונן בטבעה של ביוגרפיה, נוכח לדעת שביחס לרוח, כל אדם מהווה מין בפני עצמו.

ללא ספק, אותם בני-אדם המתייחסים לביוגרפיה רק כאוסף של מאורעות חיצוניים בחייו של אינדיבידואל, עשויים לטעון שביכולתם לכתוב ביוגרפיה של כלב באותה דרך שביכולתם לעשות זאת לגבי

אדם. אך, מי שמתאר בביוגרפיה את האינדיבידואליות האמיתית של אדם, תופס את העובדה שבביוגרפיה של אדם יחיד יש משהו התואם לתיאור מין שלם בממלכת בעלי-החיים. ברור שהנקודה אינה שאנו יכולים לומר משהו מטבע הביוגרפיה על בעלי-חיים – ובמיוחד על הפיקחים שבהם. הנקודה היא שהביוגרפיה האנושית אינה תואמת לביוגרפיה של בעל-חיים, אלא לתיאור מין בעל-חיים. כמובן, תמיד יהיו בני-אדם שישאפו לסתור זאת עם הטענה כי בעלי-גן-חיות, למשל, יודעים כיצד בעלי-חיים אינדיבידואלים מאותו מין שונים זה מזה. ברם, אדם השופט את הדברים בדרך זו, רק מראה שאין ביכולתו להבדיל בין שוני אינדיבידואלי ושוני שנרכש רק על-ידי אינדיבידואליות.

עתה, אם ניתן להבין את המין במובן הפיסי רק כאשר אנו תופסים אותו כמותנה בתורשה, אז גם הישות הרוחית יכולה להיות מובנת רק דרך תורשה רוחית דומה. קיבלתי את הצורה האנושית הפיסית שלי בשל מוצאי מאבות בני-האדם, אך מהיכן קיבלתי את מה שמבוטא בביוגרפיה שלי? כאדם פיסית, אני חוזר על צורת אבותיי. על מה חוזר אני כאדם רוחי? מי שטוען שמה שמרכיב את הביוגרפיה שלי אינו מצריך הסברים נוספים, אלא יש לקבלו כפי שהוא, נאלץ גם לטעון שהוא ראה היכן-שהוא ערימת עפר שבה התחברו מאליהם גושים גושים והפכו לאדם חי.

כאדם פיסית, מוצאי מבני-אדם פסיים אחרים, כי יש לי אותה צורה כמו למין האנושי כולו. בהתאם לכך, תכונות המין היו יכולות להירכש רק בתוך המין עצמו. כאדם רוחי, יש לי צורה משלי כפי שיש לי בביוגרפיה משלי. לכן, לא הייתי יכול לקבל צורה זו מאיש, מלבד עצמי. לא באתי לעולם עם נטיות-נפש מוקדמות לא-ברורות, אלא ברורות, והיות שמהלך חיי כפי שבא לידי ביטוי בביוגרפיה שלי, מוגדר על-פי נטיות מוקדמות אלה, עבודתי על עצמי לא הייתה יכולה להתחיל עם לידתי. רוצה לומר, הייתי מוכרח להתקיים כאדם רוחי לפני לידתי. לבטח לא הייתי קיים בתוך אבותיי, משום שכישויות אנושיות רוחיות, הם שונים ממני. הביוגרפיה שלי אינה ניתנת להסבר באמצעות הביוגרפיה שלהם. להיפך, כישות רוחית, אני מוכרח להיות החזרה של מישהו שבאמצעות הביוגרפיה שלו, אפשר להסביר את הביוגרפיה שלי. החלופה היחידה שאפשר להעלות כרגע על הדעת, תהיה שאני חב את אופי תוכנה של הביוגרפיה שלי לחיים רוחיים שבהם הייתי קיים לפני הלידה, או נכון יותר, לפני ההתעברות. ברם, אנו רשאים לדגול בדעה זו רק אם נהיה מוכנים להניח שמה שפועל על הנפש האנושית מסביבתה הפיסית, הינו בעל אותו טבע כמו מה שמשפיע על הנפש מעולם רוחי טהור. הנחה כזו סותרת באמת התבוננות מדויקת מפני שההשפעה של הסביבה הפיסית על הנפש האנושית היא כמו ההתרשמות שנוצרה על-ידי התנסות חדשה ביחס להתנסות זהה מהעבר באותם חיים.

על-מנת להתבונן בצורה נכונה ביחסים אלה, יש לרכוש הבנה על הרשמים הפועלים בחיי אנוש, שהשפעתם על הנטיות המוקדמות של הנפש היא כמו ההשפעה של עמידה בפני ביצוע מעשה שיש לבצעו,

הקשור למה שכבר נחווה בחיים הפיסיים. אך הנפש אינה מביאה כשרים שנרכשו בחיים עכשוויים אלה כדי להכיר את הרשמים האלה, אלא נטיות מוקדמות, הקולטות את הרשמים באותה דרך שעושים זאת הכשרים דרך ניסיון. מי שיש לו תובנה על נושאים אלה, מגיע לתפיסה של חיים ארציים שהיו מוכרחים לבוא לפני אלה הנוכחיים. בחשיבתו, הוא אינו יכול להיעצר בהתנסויות רוחיות טהורות שבאו לפני חיים ארציים נוכחיים אלה. הצורה הפיסית שהייתה לשילר, עברה אליו בתורשה מאבותיו. כפי שבלתי-אפשרי שצורתו הפיסית של שילר צמחה מהאדמה, כך בלתי-אפשרי שישותו הרוחית צמחה ממנה. היה עליו להיות החזרה של ישות רוחית אחרת שדרך הביוגרפיה שלה ניתן להסביר את הביוגרפיה שלו, כפי שצורתו האנושית-פיסית ניתנת להסבר על-ידי הפריה אנושית. לכן, באותה דרך שבה הצורה האנושית-פיסית מהווה, שוב ושוב, חזרה, התגשמות-מחדש של ישות השייכת למין האנושי, כך גם האדם הרוחי מוכרח להיות התגשמות-מחדש של אותו אדם רוחי, היות שכאדם רוחי, כל אינדיבידואל מהווה למעשה מין בפני עצמו.

יתכן שתועלה התנגדות ויטענו שכל הנאמר כאן הוא רק טוויית מחשבות וידרשו הוכחות כמקובל במדעי הטבע הרגילים. התשובה לכך היא שהתגשמות-מחדש של האדם הרוחי היא כמובן תהליך שאינו משתייך לתחום העובדות הפיסיות החיצוניות, אלא מתרחש כולו בתחום הרוח. לאף לא אחד מכוחות התבונה הרגילים שלנו יש כניסה אל תוך תחום זה, מלבד לחשיבה. אדם שלא ייתן אמון בכוח החשיבה, לא יוכל, למעשה, לרכוש הבנה ביחס לעובדות רוחיות עילאיות יותר. עבור מי שעינו הרוחית פקוחה, קווי המחשבה שצוינו לעיל, פועלים באותו כוח כמו במקרה של מאורע המתרחש בפני עיניו הפיסיות. אינדיבידואל המייחס למה שמכונה 'הוכחה' הבנויה על-פי השיטות של מדעי הטבע, כוח שכנוע גדול יותר מאשר להתבוננויות דלעיל ביחס למשמעותה של ביוגרפיה, עשוי להיות במובן הרגיל של המילה מדען גדול, אך הוא יהיה רחוק מנתיביו של מחקר רוחי אמיתי.

אחת מההנחות המסוכנות ביותר בימינו, כרוכה בניסיון להסביר את התכונות הרוחיות של אדם באמצעות תורשה העוברת מן האב, האם או אבות קדמונים אחרים. מי שסבור, למשל, שגיתה ירש את מה שהיווה את ישותו היסודית מאביו או מאמו, לא יהיה פתוח בהתחלה לקיים דיון, משום שבאדם כזה שוכנת אנטיפתיה עמוקה להתבוננות בלתי-משוחדת. תור המטריאליזם מונע ממנו לראות באור הנכון את הקשרים ההדדיים בין תופעות.

בהתבוננויות כאלה, כמתואר לעיל, ההנחות מראש ניתנות כדי לעקוב אחר האדם מעבר ללידה ומוות. במסגרת הגבולות שהוצבו על-ידי לידה ומוות, האדם משתייך אל העולמות של גוף, נפש ורוח. הנפש מהווה חוליה מקשרת בין גוף ורוח, בה במידה שהיא מעניקה לאיבר השלישי של הגוף, גוף-הנפש, את כושר

התחושה ובה במידה שהיא חודרת את האיבר הראשון של הרוח, רוח-העצמיות, כנפש-התודעה. כך, במהלך החיים, היא מהווה חלק בלתי-נפרד הן מהגוף והן מהרוח. דבר זה בא לידי ביטוי בהוויית-קיומה כולה. המידה שבה הנפש-התחושתית תוכל לפתח את כישוריה, תהיה תלויה במבנהו של גוף-הנפש. מצד שני, המידה שבה רוח-העצמיות תוכל להתפתח בתוך נפש-התודעה, תהיה תלויה באורח חייה של אותה נפש. ככל שגוף-הנפש משוכלל יותר, כך שלם יותר יהיה הקשר שהנפש-התחושתית תוכל לפתח עם העולם החיצוני. רוח-העצמיות תהפוך עשירה וחזקה יותר, ככל שנפש-התודעה תזין אותה יותר. הוסבר כבר שבמהלך החיים, מזון זה מסופק לרוח-העצמיות דרך התנסויות שהוטמעו ופירות של אותן התנסויות. האינטראקציה בין הנפש והרוח המתוארת לעיל, יכולה כמובן להתרחש רק היכן שנפש ורוח נמצאות זו בתוך זו, חודרות זו את זו, כלומר בתוך האיחוד של רוח-העצמיות עם נפש-התודעה.

הבה נתייחס תחילה לאינטראקציה שבין גוף-הנפש והנפש-התחושתית. ברור שגוף-הנפש הוא החלק המפותח והעדין ביותר של הגוף. אף-על-פי-כן, גוף-הנפש שייך לגוף ותלוי בו. במובן מסוים, הגוף הפיסי, הגוף האתרי וגוף-הנפש מהווים שלמות אחת. לפיכך, גוף-הנפש כלול בחוקי התורשה הפיסית המעניקים לגוף את צורתו. היות שמדובר בצורה הניידת והגמישה ביותר של הגוף, עליה גם להראות את ההתגלויות הניידות והגמישות ביותר של התורשה. לכן, בעוד ההבדל בגוף הפיסי התואם לגזעים, עמים ושבטים, הוא הקטן ביותר, ובעוד הגוף האתרי, באופן כללי, מציג דמיון מכריע ובאינדיבידואלים בודדים שונות גדולה יותר, הרי שבגוף-הנפש ההבדל הוא ניכר. בו, מבוטא מה שמורגש כייחודיות האישית והחיצונית של אינדיבידואל. כך, הוא גם נושא אותו חלק של ייחודיות אישית זו אשר מועברת מההורים, הורי ההורים וכן הלאה, לצאצאיהם. כפי שהוסבר, נכון שהנפש לכשעצמה מנהלת חיים עצמאיים לגמרי, בכך שהיא נועלת את עצמה עם נטיותיה ואי-נטיותיה, רגשותיה ותאוותיה. אף-על-פי-כן, היא פעילה ככוליות וכוליות זו באה לידי ביטוי גם בנפש-התחושתית. היות שהנפש-התחושתית חודרת וממלאת את גוף-הנפש, הרי שהוא מעצב את עצמו על-פי טבע הנפש והוא יכול, בדרך זו, כנושא התורשה, להעביר נטיות, תאוות ותכונות אחרות מהאבות הקדמונים לצאצאים. על עובדה זאת מתבססת טענתו של גיתא: "מאבי ירשתי את קומתי ואת אורח החיים הרציני שלי; מאמי ירשתי תכונת-אופי מלאת שמחה ואהבת הסיפור." את הגאונות, כמובן, הוא לא ירש מהם. בדרך זו, מוצג לנו איזה חלק מתכונות הנפש של האדם הוא מעביר, כביכול, אל קו התורשה הפיסית. החומרים והכוחות של הגוף הפיסי נוכחים באופן דומה בספירה כולה של הטבע הפיסי החיצוני. ללא הרף, הם נלקחים ממנו ומוחזרים אליו. במרווח של שנים ספורות, החומר שממנו מורכב גופנו הפיסי, מתחדש לגמרי. שחומר זה מקבל את צורת הגוף האנושי והוא מחדש את עצמו תמיד בתוך גוף זה, תלוי בעובדה שהוא מוחזק על-ידי הגוף האתרי. צורת הגוף האתרי לא נקבעת רק על-ידי מאורעות בין לידה או התעברות ומוות, אלא היא תלויה בחוקי התורשה המתפשטים אל מעבר ללידה ולמוות. שגם תכונות נפש

יכולות לעבור בתורשה – שהתהליך של תורשה פיסית מקבל תמצית מהנפש – נובע מהעובדה שגוף-הנפש יכול להיות מושפע מהנפש-התחושתית.

עתה, כיצד מתקדמת האינטראקציה בין הנפש והרוח? במהלך החיים, הרוח קשורה לנפש בדרך שהוצגה לעיל. הנפש מקבלת מהרוח את התשורה לחיות בתוך הטוב והאמת ובכך להביא את הרוח עצמה לידי ביטוי בחייה שלה, בנטיות, בדחפים ובתאוות שלה. רוח-העצמיות מביאה מעולם הרוח ל'אני' את החוקים הנצחיים של האמת והטוב. אלה קושרים עצמם דרך נפש-התודעה להתנסויות חיי-הנפש. התנסויות אלה חולפות, אך פירותיהן נשארים. רוח-העצמיות מקבלת התרשמות תמידית על-ידי כך שהייתה קשורה אליהן. כאשר הרוח האנושית נתקלת בהתנסות הדומה להתנסות שאליה הייתה קשורה כבר, היא רואה בזה משהו מוכר והיא מסוגלת לאמץ כלפיה גישה שונה ממה שהיה יכול להיות אילו הרוח הייתה נתקלת בה בפעם הראשונה. זהו הבסיס לכל לימוד. פירות הלימוד הם כשרים שנרכשו. בדרך זו, פירות החיים הארעיים חקוקים ברוח הנצחית. האם אין אנו רואים את הפירות האלה? מהיכן נובעים הנטיות המוקדמות והכישרונות המולדים שתוארו לעיל כאופייניים לאדם הרוחי? לבטח רק מכשרים מסוג זה או אחר שהאדם מביא עמו בהתחילו את חייו הארציים. בהיבטים מסוימים, כשרים אלה דומים בדיוק לאלה שביכולתנו לרכוש לעצמנו גם במהלך החיים הארציים.

הבה ניקח מקרה של גאון. ידוע כי מוצרט כילד היה יכול לכתוב מזיכרוננו יצירה מוסיקלית ארוכה לאחר ששמע אותה פעם אחת בלבד. הוא היה מסוגל לעשות זאת, משום שהיה יכול לסקור את כולה בבת אחת. בגבולות מסוימים, אדם מסוגל גם במהלך חייו להגביר את כושרו לסקירה מהירה ותפיסת קשרים, כך שיהיו ברשותו יכולות חדשות. אכן, לסינג העיד על עצמו שבאמצעות כישרון של התבוננות ביקורתית, הוא רכש לעצמו משהו שהתקרב לגאונות. אם איננו רוצים להסתכל בפליאה על יכולות כאלה המבוססות על כשרים מולדים, אז עלינו להתייחס אליהן כפירות של התנסויות שרוח-העצמיות רכשה בתיווכה של הנפש. הן נחקקו ברוח-עצמיות זו והיות שהן לא הוחזרו במהלך חיים ארציים אלה, הרי שהדבר היה מוכרח להתבצע בחיים ארציים קודמים. הרוח האנושית מהווה מין בפני עצמה. כפי שהאדם כישות פיסית המשתייכת למין, מעביר בתורשה את תכונותיו בתוך המין, כך גם הרוח מעבירה בתורשה את תכונותיה בתוך המין שלה, כלומר בתוך עצמה. **בכל מהלך חיים, הרוח האנושית מופיעה כהישנות של עצמה עם פירות התנסויותיה הקודמות במחזוריים קודמים של חיים ארציים.** חיים ארציים אלה הם אפוא הישנות של מחזורי חיים אחרים והם מביאים עמם את מה שרוח-העצמיות רכשה לעצמה, בעמל, במחזוריים קודמים של חיים ארציים. כאשר רוח-העצמיות סופגת משהו היכול להתפתח לכדי פרי, היא מתמלאת ברוח-החיים. כפי שגוף-החיים משחזר את הצורה ממין למין, כך גם רוח-החיים משחזרת את הנפש מקיום אישי לקיום אישי.

באמצעות ההתייחסויות הקודמות, המחשבה אשר מחפשת אחר הסיבה לתהליכי-חיים מסוימים של האדם במחזורים חוזרים-ונשנים של חיים ארציים, מקבלת תוקף. אידיאה זו יכולה לקבל את מלוא משמעותה רק באמצעות התבוננויות הנובעות מתבונה רוחית שנרכשת על-ידי צעידה בנתיב הידיעה המתואר בסוף ספר זה. כאן, הכוונה הייתה רק להראות שהתבוננות רגילה המכוונת בצורה נכונה על-ידי החשיבה, כבר מובילה אל אידיאה זו. נכון, התבוננות מסוג זה תתפוס בהתחלה את האידיאה כצללית, ובלתי-אפשרי יהיה להגן לגמרי על האידיאה מפני התנגדויות הנובעות מהתבוננות שאינה מדויקת ולא מכוונת כיאות על-ידי החשיבה. מצד שני, נכון שמי שרוכש אידיאה כזו על-ידי התבוננות מעמיקה רגילה, מכין את עצמו לקראת התבוננות על-חושית. במידה מסוימת, הוא מפתח משהו שעליו לרכוש בהכרח לפני התבוננות על-חושית זו, כפי שעניינם הכרחיות לפני התבוננות באמצעות החושים. מי שמתנגד וטוען שעל-ידי עיצוב אידיאה כזו, הוא מיד מסגל לעצמו התבוננות על-חושית, רק מוכיח שהוא אינו מסוגל לחדור את המציאות באמצעות חשיבה חופשית וזה על דעתו בלבד שהוא מאמץ לעצמו את טיעונו.

*

התנסויות הנפש נמשכות לא רק במסגרת גבולות הלידה והמוות, אלא אף מעבר למוות. ברם, הנפש אינה מטביעה את התנסויותיה רק ברוח הקורנת בתוכה. היא מטביעה אותן, כפי שהוצג, גם בעולם החיצוני דרך מעשיה. מעשה שאדם עשה אתמול, עדיין נוכח היום דרך תוצאותיו. תמונה של הקשר בין סיבה ותוצאה נתונה במשל של שינה ומוות. השינה כונתה לעתים קרובות 'האחות הצעירה של המוות'. אני קם בבוקר. פעילותי הרצופה הופסקה במשך הלילה. עתה, בנסיבות רגילות, בלתי-אפשרי עבורי להתחיל את פעילותי ככל העולה על רוחי. עליי לקשור אותה למעשיי אתמול, כדי שיהיה סדר ועקביות בחיי. פעולותיי אתמול הן התנאים הקובעים מראש את אותן פעולות שאבצע היום. קבעתי את גורלי להיום על-ידי מה שעשיתי אתמול. התנתקתי לזמן מה מפעילותי, אך פעילות זו שייכת לי והיא מושכת אותי אליה שוב לאחר שנסוגתי ממנה לזמן מה. עברי נשאר קשור אליי; הוא ממשיך להתקיים בהווה וילך בעקבותיי לקראת העתיד שלי. אם תוצאות מעשיי אתמול לא היו אמורות להיות גורלי היום, הרי שלא היה עליי להתעורר בבוקר זה, אלא להיברא מחדש מתוך האינות. באותה דרך, היה זה אבסורד אם בנסיבות רגילות לא הייתי מתגורר בבית שבניתי לעצמי.

כפי שאדם אינו נברא מחדש בכל בוקר, כך הרוח האנושית לא נבראת מחדש עם תחילת חייה הארציים. הבה ננסה להבהיר לעצמנו מה קורה עם הכניסה אל תוך חיים אלה. מופיע גוף פיס, המקבל את צורתו דרך חוקי התורשה. גוף זה הופך לנושא הרוח אשר חוזרת על חיים קודמים עם צורה חדשה. בין השניים, ניצבת הנפש המנהלת חיים עצמאיים משלה. נטיותיה ואי-נטיותיה, משאלותיה ותשוקותיה, משמשות אותה. היא רותמת את החשיבה לשירותה. כנפש-תחושתית, היא מקבלת את הרשמים מהעולם

החיצוני ונושאת אותם אל הרוח כדי שהרוח תוכל להפיק מהם את הפירות הנשמרים לעד. היא ממלאת, כביכול, את תפקיד המתווך ובכך היא מגשימה את משימתה. הגוף יוצר רשמים עבור הנפש-התחושתית שהופכת אותם לתחושות, שומרת אותן בזיכרון-כתמונות-מחשבה ומוסרת אותן לרוח כדי שיישמרו לעד. הנפש היא באמת אותו חלק באדם שדרכו הוא קשור לחייו הארציים. על-ידי גופו, הוא שייך למין האנושי הפיסי; על ידו הוא מהווה חוליה במין זה. עם רוחו, הוא חי בעולם עילאי יותר. הנפש קושרת זמנית בין שני העולמות האלה.

ברם, העולם הפיסי שאליו נכנסת הרוח האנושית, אינו שדה-פעולה זר לה. בו מוטבעות פעולותיה של הרוח. משהו משדה-פעולה זה שייך לרוח. הוא נושא את החותם של ישות הרוח והוא קשור אליה. כפי שבעבר הנפש העבירה את רשמי העולם החיצוני אל הרוח כדי שיהפכו בה נצחיים, כך עתה, הנפש, כאיבר של הרוח, מתמירה את היכולות שהוענקו לה על-ידי הרוח לכדי מעשים שהינם נצחיים בתוצאותיהם. כך, זרמה הנפש למעשה אל תוך פעולות אלה. בתוצאות פעולותיה, נפש האדם חיה חיים נוספים עצמאיים. טענה זו מספקת לנו מניע לבחינת החיים כדי לראות כיצד תהליכי גורל חודרים אותם. משהו קורה לאדם. בהתחלה, קרוב לוודאי שהוא נוטה להתייחס למאורע כזה כמשהו שנכנס אל תוך חייו באורח מקרי, אך ביכולתו להיעשות מודע לדרך בה הוא עצמו מהווה תוצאה של מאורעות מקריים. מי שמתבונן בו עצמו בגיל ארבעים ובחיפוש אחר טבע נפשו, מסרב להיות שבע-רצון מהתפיסה המופשטת ולא-ממשית של ה'אני', רשאי בהחלט לומר לעצמו: "אכן, אני מהווה, לא פחות ולא יותר, מה שהפכתי להיות דרך התנסויות החיים, דרך מה שקרה לי כתוצאה מהגורל עד היום. האם לא הייתי הופך לאדם שונה היום, אם למשל הייתי עובר דרך התנסויות שונות מאלה שדרכן עברתי למעשה בהיותי בן עשרים?" אז, האדם יחפש אחר ה'אני' שלו, לא רק באותם דחפי התפתחות המגיעים אליו מבפנים, אלא גם במה שחדר את חייו מבחוץ באופן יוצר. הוא יכיר את ה'אני' שלו במה שקורה לו. אם נתמסר ללא הסתייגות לתפיסה כזו, אז נדרשת רק עוד התבוננות אחת אינטימית באמת בחיים, כדי להראות לנו שבמה שבא לקראתנו דרך התנסויות גורל מסוימות, יש משהו אשר אוהז ב'אני' מבחוץ, כפי שהזיכרון, הפועל מבפנים, אוהז בנו כדי לגרום להתנסות מהעבר לעלות שוב בתוכנו. כך, אנו יכולים להכשיר את עצמנו לתפוס בהתנסויות הגורל, כיצד פעולה קודמת של הנפש מוצאת את דרכה אל ה'אני', כפי שבזיכרון, התנסות קודמת, אם היא ניעורה על-ידי גורם חיצוני, מוצאת את דרכה אל תוך התודעה כתמונת-מחשבה.

נרמז כבר, כנושא אפשרי להתייחסות, שתוצאותיו של מעשה עשויות לחזור אל הנפש האנושית ולפגוש אותה. ביחס לתוצאות של מעשים מסוימים, מפגש כזה לא בא בחשבון במהלך מחזור אחד של חיים ארציים, כי אותם חיים ארציים אורגנו במיוחד לשם ביצוע המעשה. ההתנסות טמונה בהגשמתו. באותו מקרה, תוצאה מוגדרת של אותה פעולה אינה יכולה לפעול שוב על הנפש יותר מאשר מישהו יכול להיזכר

בהתנסות בעודו נמצא עדיין בעיצומה. אפשר לדבר כאן רק על ההתנסות של תוצאות הפעולות שאינן פוגשות את ה'אני' בהיותו בעל אותה התכונה שהייתה לו במהלך החיים הארציים שבהם בוצע המעשה. מבטנו יכול להיות מכוון רק אל תוצאותיה של פעולה ממחזורים אחרים של חיים ארציים. אם התנסות-גורל נקרית בדרכנו ואנו חשים שהיא קשורה ל'אני' כמו משהו שהתעצב מתוך טבעו הפנימי של ה'אני', אז אנו רק יכולים לחשוב שאנו עוסקים בתוצאות הפעולות ממחזורים קודמים של חיים ארציים. אנו רואים שאנו מובלים דרך הבנה עקבית ואינטימית של החיים להנחה – פרדוכסלית לתודעה הרגילה – שהתנסויות הגורל ממחזור אחד של חיים ארציים קשורות למעשים ממחזורים קודמים של חיים ארציים. אידיאה זו יכולה לקבל את מלוא תוכנה באמצעות ידיעה על-חושית; בלעדית, היא תישאר צללית בלבד. ברם שוב, מחשבה זו, אידיאה זו, אשר נרכשה באמצעות תודעה רגילה, מכינה את הנפש כך שמתאפשר לה לראות את אמיתותה על-ידי התבוננות על-חושית ממשית.

רק חלק אחד מהמעשה שלי קיים בעולם החיצוני; החלק האחר נמצא בתוכי. הבה נבהיר את היחס הזה של ה'אני' אל המעשה באמצעות דוגמה פשוטה ממדעי הטבע. בעלי-חיים שהיו בעלי כושר ראייה, נדדו אל מערות קנטאקי וכתוצאה מחייהם שם, איבדו את כושר הראייה שלהם. החיים בחשיכה שללה מעיניהם את תפקודן. כתוצאה מכך, הפעילות הפיסית והכימית אשר מתרחשת בדרך-כלל בתהליך הראייה, אינה מבוצעת עוד בתוך עיניים אלה. זרם המזון שהוקצה קודם לפעילות זו, זורם עתה אל איברים אחרים. בעלי-חיים אלה יכולים לחיות עתה רק בתוך מערות אלה. מעצם המעשה שלהם, על-ידי הנדידה שלהם, יצרו את התנאים לחייהם המאוחרים יותר. הנדידה הפכה לחלק מגורלם. ישות אשר פעלה בעבר, התאחדה עם תוצאות פעולתה. דבר זה נכון גם ביחס לרוח האנושית. הנפש הייתה רק מסוגלת להקנות לרוח יכולות מסוימות על-ידי ביצוע פעולות ויכולות אלה תואמות לפעולות. דרך פעולה שהנפש ביצעה, חיה בנפש נטייה מוקדמת ונמרצת לבצע פעולה נוספת שהיא פרי הפעולה הראשונה. הנפש נושאת אותה ככורח בתוכה, עד לביצוע הפעולה העוקבת. **אפשר גם לומר שדרך הפעולה הוטבע בנפש הכורח לבצע את ההשלכות של אותה פעולה.**

דרך פעולותיה, יצרה הרוח האנושית את גורלה שלה. בחיים חדשים, היא מוצאת את עצמה קשורה למה שהיא עשתה במחזורים קודמים של חיים. אפשר לשאול: "הכיצד יתכן שהרוח האנושית, עם התגשמותה מחדש, מוצאת את עצמה בעולם שונה לחלוטין מזה שאותו עזבה בתקופה מוקדמת יותר?" שאלה זו מבוססת על מושג שטחי של קשרי גורל. אם אני מעביר את שדה פעולתי מאירופה לאמריקה, אני גם מוצא את עצמי בסביבה חדשה לחלוטין. אף-על-פי-כן, חיי באמריקה תלויים לגמרי בחיי הקודמים באירופה. אילו הייתי מכונאי באירופה, חיי באמריקה היו מתעצבים בדרך שונה למדי מאשר אילו הייתי פקיד בנק. במקרה הראשון, קרוב לוודאי שהייתי מוקף באמריקה במכונות ובמקרה השני, באביזרי בנקאות.

בכל אחד מן המקרים, חיי הקודמים קבעו את סביבתי. נמשכים אליהם, כביכול, מתוך העולם הסובב כולו, אותם דברים הקשורים אליהם. כך הוא הדבר עם רוח-העצמיות. באופן בלתי-נמנע, היא מקיפה את עצמה בחיים חדשים במה שהיא הייתה קשורה אליו בחיים קודמים. בהקשר זה, השינה מהווה תמונה הולמת של המוות, כי אדם בשעת השינה, נסוג משדה הפעולה שבו גורלו ממתין לו. בעודנו ישנים, נמשכים המאורעות בשדה זה של פעולה. בפרק זמן מסוים, אין לנו שום השפעה על מהלך זה של מאורעות. אף-על-פי-כן, חיינו ביום חדש תלויים בהשלכות המעשים מאתמול. למעשה, אישיותנו מתגלמת או מתגשמת מחדש בכל בוקר בעולם הפעולה שלנו. מה שהיה נפרד מאתנו במהלך הלילה, פרוש סביבנו, כביכול, במהלך היום. כך הוא הדבר עם פעולות מהתגלמויות או התגשמויות אנושיות קודמות. הן ככולות לאדם כגורלו שלו, כפי שהחיים במערות קנטאקי החשוכות נשארים ככולים לבעלי-החיים שעל-ידי נדידתם אליהן, איבדו את כושר הראייה שלהם. כפי שבעלי-חיים אלה יכולים לחיות רק בסביבה שבה הם התמקמו, כך הרוח האנושית מסוגלת לחיות רק בסביבה שהיא יצרה לעצמה על-ידי פעולותיה. שאני מוצא בבוקר מצב עניינים מסוים, אשר נוצר על ידי ביום האתמול, נגרם על-ידי מהלך המאורעות. שאני מוצא סביבה כאשר אני מתגשם מחדש בהתאמה עם תוצאות מעשיי בחיים קודמים, נגרם על-ידי הקשר של רוחי שהתגשמה מחדש לדברים שבעולם הסובב. מזה אנו יכולים ליצור מושג על הדרך שבה משתלבת הנפש במבנה האדם. הגוף הפיסי כפוף לחוקי התורשה. הרוח האנושית, לעומת זאת, צריכה להתגשם שוב ושוב ועליה להביא את פירות חייה הקודמים אל תוך חייה הבאים. הנפש חיה בהווה, אך חיים אלה בהווה אינם בלתי-תלויים בחיים הקודמים, משום שהרוח המתגשמת מביאה עמה את גורלה מהתגשמויותיה הקודמות. גורל זה קובע את אופי החיים. אלו רשמים תוכל הנפש לקלוט, אלו משאלות היא תוכל לספק, אלו ייסורים ושמחות היא תוכל לפתח, עם אלו בני-אדם היא תוכל ליצור קשר – כל זה תלוי בטבע הפעולות בהתגשמויות העבר של הרוח. הנפש מוכרחה לפגוש שוב בחיים הארציים העוקבים את אותם בני-אדם שעמם הייתה קשורה במחזורים קודמים של חיים ארציים כי הפעולות שהתרחשו ביניהם חייבות להגיע לידי מיצוי. כאשר נפש זו שואפת להתגשם מחדש, אותן נפשות אחרות הקשורות עמה, גם תשאפנה להתגשם באותו זמן. לכן, חיי-הנפש הם תוצאת הגורל אשר נוצר על-ידי הרוח האנושית עצמה. מהלך חיי האדם בין לידה ומוות, נקבע בדרך תלת-איברית. כתוצאה מכך, הוא תלוי בדרך תלת-איברית בגורמים הנמצאים בצד שמעבר ללידה ומוות. הגוף כפוף לחוק התורשה; הנפש כפופה לגורל שיצרה במו ידיה. את הגורל הזה, אשר נוצר על-ידי האדם עצמו, אנו מכנים **הקארמה** שלו. הרוח כפופה לחוק **ההתגשמות-מחדש**, חיים ארציים חוזרים-ונשנים. בהתאם לכך, אפשר גם לבטא את הקשר בין רוח, נפש וגוף, בדרך הבאה. הרוח היא אלמותית; לידה ומוות שולטים על הגוף על-פי חוקי העולם הפיסי; חיי-הנפש, הכפופים לגורל, מתווכים בין השניים במהלכם של חיים ארציים. כל

ידיעה נוספת על אודות ישות האדם, מניחה מראש היכרות של שלושת העולמות שאליהם היא משתייכת. בהמשך, נעסוק בשלושה עולמות אלה.

חשיבה הניצבת בכנות אל מול תופעות החיים ואינה חוששת לצאת בעקבות התוצאות הסופיות של מחשבות הנובעות מהתבוננות חיה ונמרצת בחיים, יכולה, באמצעות לוגיקה טהורה, להגיע אל מושג חוק הקארמה והתגשמויות חוזרות-ונשנות. כפי שעבור רואה רוחי בעל עין רוחית פקוחה נכון שמחזורים קודמים של חיים ארציים פרושים כספר פתוח בפניו כהתנסות, כך נכון שאמת הדברים האלה יכולה להיות ברורה לתבונה הבלתי-משוחדת אשר הוגה בה.⁷

פרק 3

שלושת העולמות

3.1 עולם-הנפש

המחקר שלנו על האדם הראה שהוא משתייך לשלושה עולמות. החומרים והכוחות אשר בונים את גופו, נלקחים מעולם הגופים הפיסיים. יש לו ידיעה על עולם זה דרך התרשמויות חושיו הפיסיים החיצוניים. מי שבוטח בחושים אלה בלבד ומפתח רק את יכולות הקליטה שלהם, לא יוכל לרכוש שום תובנה על עצמו ביחס לשני העולמות האחרים, עולם-הנפש ועולם הרוח. יכולתו של אדם להשתכנע בדבר ממשותו של דבר או ממשותה של ישות, תלויה בכך אם יש או אין ברשותו איבר קליטה או חוש מתאים. כמובן, הדבר יכול להוביל בקלות לאי-הבנה, אם נכנה את איברי הקליטה העילאיים יותר, 'חושים רוחיים', כפי שנעשה כאן, משום שבדברנו על חושים, אנו קושרים אליהם, באופן לא-רצוני, את המחשבה על הפיסי. למעשה, העולם הפיסי מכונה 'חוש', בניגוד לרוחי. על-מנת להימנע מאי-הבנה זו, עלינו לקחת בחשבון את העובדה שחושים עילאיים יותר מוזכרים כאן רק במובן יחסי או מושאל. כפי שהחושים הפיסיים קולטים את הפיסי, כך הנפש והחושים הרוחיים קולטים את עולמות הנפש והרוח. נשתמש בביטוי 'חוש' פשוט כאיבר קליטה. לאדם לא הייתה יכולה להיות שום ידיעה על אור וצבע, אלמלא הייתה לו עין רגישה לאור; הוא לא היה יכול לדעת דבר על קול, אלמלא הייתה לו אוזן רגישה לקול. בהקשר זה, צודק הפילוסוף הגרמני לוטצה, באמרו: "בלי עין רגישה לאור ואוזן רגישה לקול, העולם כולו היה חשוך ודומם. לא היה יכול להיות אור או קול, כפי שלא יכול להיות כאב-שיניים בלי עצב השן הרגיש לכאב."

על-מנת לראות את מה שנאמר כאן באור הנכון, מספיק לחשוב על הדרך השונה לחלוטין שבה העולם מוכרח להתגלות לאדם מהדרך שבה הוא עושה זאת בפני הצורות הפחות מפותחות של בעלי-חיים, אשר להם רק סוג של חוש מגע או תחושה, הפרוש על-פני כל שטח הפנים של גופם. ללא ספק, אור, צבע וקול אינם יכולים להיות קיימים עבורם באותה דרך שבה הם קיימים עבור יצורים המחוננים באוזניים ועיניים. התנודות באוויר אשר נגרמות כתוצאה מיריית רובה, עשויות גם להשפיע עליהם, אם שטחים רגישים מגורים, אך כדי שתנודות אלה של האוויר תצגנה עצמן בפני הנפש כיריית רובה, נחוצה אוזן. עין נחוצה כדי שתהליכים מסוימים בחומר העדין המכונה 'אתר' יתגלו כאור וצבע. אנו יודעים משהו על ישות או חפץ, כי אנו מושפעים ממנו דרך אחד האיברים שלנו.

קשר זה של האדם לעולם הממשויות, בוטא בצורה טובה ביותר על-ידי גיתה, באמרו: "לשווא אנו מנסים לבטא את מהותו של עצם. אנו נעשים מודעים להשפעותיו והיסטוריה שלמה של השפעות אלה הייתה אכן מקיפה את מהותו של אותו עצם. לשווא אנו משתדלים לתאר את אופיו של אדם. תחת זאת, אם נרכיב יחד את פעולותיו ומעשיו, אז תתייצב בפנינו תמונת אופיו. צבעים הם המעשים של האור – מעשים וייסורים... צבעים ואור קשורים, ללא ספק, קשר מדויק ביותר, אך עלינו לחשוב עליהם כמשתייכים לטבע כולו, משום שדרכם עסוק הטבע כולו בלהציג את עצמו במיוחד בפני העין. באותו אופן, מתגלה הטבע לחוש נוסף... כך, הטבע דובר אל החושים האחרים – אל חושים ידועים, בלתי-ידועים ולא-מזוהים. כך, הוא דובר אל עצמו ואלינו דרך אלפי תופעות. לאדם הקשוב, הטבע אינו בשום מקום, לא מת ולא דומם."

לא יהיה נכון לפרש דברים אלה של גיתה כאילו הם מתכחשים לאפשרות להגיע להכרת מהותם היסודית של הדברים. גיתה אינו מתכוון לומר שאנו קולטים רק את השפעותיו של דבר והמהות עצמה מסתרת מאחוריהן. הוא דווקא מתכוון לומר שאין לדבר כלל על 'מהות נסתרת'. המהות לא נמצאת מאחורי ההתגלות שלה. להיפך, היא מופיעה דרך ההתגלות. ברם, מהות זו עשירה כל-כך במובנים רבים שביכולתה להתגלות בפני חושים אחרים ובצורות שונות. מה שמתגלה שייך למהות, אך בגלל מגבלות החושים, אין זו המהות כולה. מחשבה זו של גיתה תואמת לגמרי להשקפות מדע הרוח המובאות כאן.

כמו שבגוף, עיניים ואוזניים מתפתחות כאיברי קליטה, כחושים עבור תהליכים גופניים, כך האדם מפתח בתוכו איברי קליטה נפשיים ורוחיים שבאמצעותם עולמות הנפש והרוח נפתחים בפניו. עבור אלה שאין ברשותם חושים עילאיים כאלה, עולמות אלה חשוכים ודוממים, כפי שהעולם הגופני חשוך ודומם עבור ישות שאין ברשותה עיניים ואוזניים. אמת, יחס האדם אל חושים עילאיים אלה שונה מיחסו אל החושים הגופניים. אימא-טבע הטובה היא זו שדואגת, ככלל, שהחושים הגופניים יתפתחו בו במלואם. הם מתהווים ללא מעורבותו. ברם, עבור פיתוח חושיו העילאיים, עליו לעבוד בעצמו. אם ברצונו לקלוט את עולמות הנפש והרוח, עליו לפתח את הנפש והרוח, כפי שהטבע פיתח את גופו כך שיוכל לקלוט את העולם הגופני שמסביבו ויתמצא בו. פיתוח כזה של האיברים העילאיים שעדיין לא פותחו עבורנו על-ידי הטבע עצמו, אינו בלתי-טבעי מפני שבמובן עילאי יותר, כל מה שאדם מגשים שייך גם לטבע.

רק מי שסבור שעל האדם להישאר בשלב שבו יד הטבע עזבה אותו, יכול להתייחס לפיתוח החושים העילאיים כבלתי-טבעי. המשמעויות של איברים אלה אינן מובנות ו'אינן ידועות' לו, כפי שצוין בדבריו של גיתה. אדם כזה עשוי גם להתנגד לכל חינוך של האדם, משום שהוא ממשיך לפתח את עבודתו של הטבע. עליו גם להתנגד לביצוע ניתוחים על עיוורים מלידה, כי מה שקורה לאדם עיוור מלידה קורה גם לאדם המעורר את החוש העילאי בתוכו באופן המתואר בחלק האחרון של ספר זה. העולם מופיע לפניו עם איכויות, מאורעות ועובדות חדשים, עליהם החושים הפיסיים אינם מגלים דבר. ברור לו שבאמצעות

איברים עילאיים אלה, הוא אינו מוסיף דבר שרירותי למציאות, אך בלעדיהם החלק היסודי של מציאות זו היה נשאר נסתר ממנו. אין לחשוב על עולמות הנפש והרוח כנמצאים לצד או מחוץ לעולם הפיסי. הם אינם נפרדים ממנו במרחב. כפי שעבור עיוורים מלידה שנותחו בעיניהם, העולם הקודם החשוך מבזיק באור וצבעים, כך דברים שהיו רק תופעות גופניות, מגלים את תכונותיהם הנפשיות והרוחיות בפני מי שהתעורר מבחינה נפשית ורוחית. יתר על כן, נכון שעולם זה מתמלא בהתרחשויות וישויות אחרות הנשארות בלתי-ידועות לחלוטין עבור אלה שהחושים הנפשיים והרוחיים לא התעוררו. (על פיתוח החושים הנפשיים והרוחיים יורחב בהמשך ספר זה. כאן, יתוארו תחילה עולמות עילאיים אלה. כל המתכחש לקיומם בעצם אומר שהוא עדיין לא פיתח את איבריו העילאיים. אבולוציית האנושות אינה מסתיימת בשום שלב; עליה תמיד להתקדם.)

לעתים קרובות, מדמים שלא באופן רצוני, את האיברים העילאיים כדומים לאיברים הפיסיים. יש להבין שאיברים אלה הם תצורות רוחיות או נפשיות. לכן, אין לצפות שמה שנקלט בעולמות העילאיים יהיה רק משהו חומרי בצורה מעורפלת ומוחלשת. כל עוד מצפים למשהו מסוג זה, לא ייווצר מושג ברור על מה שמתכוונים לו כאן בעולמות העילאיים. עבור בני-אדם רבים, לא יהיה קשה כל-כך, כפי שאמנם כך הדבר, לדעת משהו על אודות עולמות עילאיים אלה – כמובן, בהתחלה רק על התחומים היסודיים – אלמלא היו יוצרים את האידיאה שמה שהם עומדים לראות הינו רק חומר פיסי מעודן מאוד. היות שהם מתייחסים כמובן מאליהם למשהו מסוג זה, הם כלל אינם רוצים, ככלל, להכיר באמת את מה שהם עוסקים בו. הם מתייחסים אליו כלא-ממשי ומסרבים לקבלו כמשהו המניח את הדעת. אמת, השלבים העילאיים של התפתחות רוחית נגישים רק לאחר התמודדות עם קשיים. ברם, אותם שלבים אשר מספיקים לקליטת מהותו של עולם הרוח – וזה כבר הרבה מאוד – אינם כלל קשים להשגה אם בני-אדם ישתחררו תחילה מהתפיסה המוטעית שהם מדמים לעצמם את הנפשי והרוחי רק כמשהו פיסי מעודן יותר.

כפי שאיננו מכירים לגמרי אדם אם רק ראינו את חיצוניותו הפיסית, כך גם איננו יודעים את העולם סביבנו אם נדע רק את מה שהחושים הפיסיים מגלים לנו עליו. כפי שתצלום של אדם הופך מובן וחי עבורנו, כאשר אנו מתוודעים אליו ומכירים את נפשו, כך נוכל להבין באמת את העולם הגופני רק כאשר נרכוש ידיעה על הבסיס הנפשי והרוחי שלו. מסיבה זו, מומלץ לדבר כאן תחילה על העולמות העילאיים, עולמות הנפש והרוח, ורק אז לשפוט את הצורה הפיסית מנקודת-המבט של מדע הרוח.

בשלב התרבות הנוכחי, קשיים מסוימים עומדים בפני מי שמדבר על אודות העולמות העילאיים, משום שעידן זה גדול, מעל לכול, בידעת העולם הפיסי ובשליטה בו. למעשה, מילותינו קיבלו את חותמן ומשמעותן ביחס לעולם פיסי זה. אף-על-פי-כן, עלינו להשתמש במילים אלה כדי ליצור קשר עם משהו

מוכר. ברם, דבר זה פותח פתח לאי-הבנות רבות מצד אלה המוכנים לבטוח אך ורק בחושיהם החיצוניים. בהתחלה, אפשר לבטא ולציין הרבה מאוד באמצעות המשלות והשוואות. מן ההכרח שיהיה כך, כי המשלות כאלה הן שיטה שבאמצעותה האדם המחפש מופנה בהתחלה אל עולמות עילאיים אלה ובאמצעותה התעלותו אליהם מתקדמת. על התעלות זאת אדבר בפרק האחרון, בו נעסוק בהתפתחות איברי הקליטה הנפשיים והרוחיים (ראה [הערה 8](#) בנספח הערות). כצעד ראשון, האדם מוכרח לרכוש ידיעה על העולמות העילאיים באמצעות המשלות. רק אז יהיה לו הכושר לרכוש לעצמו את הכוח לראות בהם.

כפי שהחומרים המרכיבים את הקיבה, הלב, המוח, הריאות וכו' שלנו והכוחות השולטים בהם, באים מהעולם הפיסי, כך גם התכונות הנפשיות, הדחפים, התשוקות, הרגשות, התאוות, המשאלות והתחושות שלנו, באים מעולם-הנפש. נפש האדם היא איבר בעולם נפש זה, כפי שגופו מהווה חלק מעולם הגופים הפיסיים. אם ברצוננו לציין בהתחלה הבדל בין העולם הגופני ועולם-הנפש, אנו יכולים לומר שעולם-הנפש על כל האובייקטים והמהויות שלו, מעודן יותר, נייד וגמיש יותר מאשר העולם הגופני. ברם, יש לזכור בבירור שעם הכניסה אל תוך עולם-הנפש, אנו נכנסים אל תוך עולם השונה לגמרי מהעולם הפיסי. לכן, אם נעשה שימוש במילים 'גם יותר' ו-'מעודן יותר' בהקשר זה, על הקוראים להיות מודעים לגמרי לכך שנרמז על משהו בדרך של השוואה שהינה למעשה שונה מיסודה. דבר זה נכון ביחס לכל מה שנאמר על אודות עולם-הנפש במילים הלקוחות מעולם הגופניות הפיסי. בלקחנו זאת בחשבון, ביכולתנו לומר שהתצורות והמהויות של עולם-הנפש מורכבות באותה דרך מחומרים נפשיים, והן מוכוונות על-ידי כוחות נפש באותה דרך כמו במקרה של העולם הפיסי עם החומרים והכוחות הפיסיים.

כפי שהתפשטות ותנועה במרחב ייחודיות לתצורות גופניות, כך רגשנות ותשוקה יצרית ייחודיות לדברים ולמהויות של עולם-הנפש. מסיבה זו, עולם-הנפש מתואר כעולם התשוקות או הרצונות, או כעולם הכמיהה. ביטויים אלה שאולים מעולם-הנפש של האדם. לכן, עלינו לזכור שהדברים באותם חלקים של עולם-הנפש השוכנים מחוץ לנפש האנושית, שונים מכוחות הנפש שבתוך נפש האדם, כפי שהחומרים והכוחות הפיסיים של העולם הגופני החיצוני שונים מאותם חלקים המרכיבים את הגוף הפיסי האנושי. דחף, משאלה, כמיהה, הם שמות לחומרים של עולם-הנפש. את החומר הזה, הבה נכנה **אסטרלי**. אם נקדיש יותר תשומת-לב במיוחד לכוחות של עולם-הנפש, נוכל לדבר על **הווייה של תשוקה**, אך אין לשכוח שההבחנה בין חומר וכוח לא יכולה להיות חדה כמו בעולם הפיסי. את הדחף אפשר לכנות גם כוח וגם חומר.

להבדלים בין עולם-הנפש והעולם הפיסי יש השפעה מבלבלת על מי שרואה לראשונה את עולם-הנפש, אך זהו המקרה גם כאשר חוש פיסי, שקודם לא היה פעיל, נפקח. עיוור מלידה, לאחר שנותח בעיניו, צריך ללמוד תחילה כיצד להתנהל בעולם שאותו הכיר קודם רק באמצעות חוש המישוש. אדם כזה, למשל, רואה בהתחלה את האובייקטים בתוך עיניו, לאחר מכן מחוצה לו, אך הם נראים לו כאילו היו

מצוירים על משטח שטוח. רק בהדרגה הוא תופס את העומק המרחבי ואת המרחק המרחבי שבין עצמים. בעולם-הנפש שולטים חוקים שונים לגמרי מאלה שבעולם הפיסי. לבטח, תצורות נפשיות רבות קשורות לאלה של עולמות אחרים. הנפש האנושית, למשל, קשורה לגוף האנושי ולרוח האנושית. לכן, ההתרחשויות שאנו יכולים לראות בה, מושפעות באותו זמן הן מהעולם הגופני והן מעולם הרוח. עלינו לקחת זאת בחשבון בשעת ההתבוננות בעולם-הנפש ועלינו להישמר שמא ניחס לחוקי עולם-הנפש התרחשויות הנובעות מהשפעתו של עולם אחר. למשל, כאשר אדם מביע משאלה, הרי שאותה משאלה נבראת על-ידי מחשבה, על-ידי מושג של הרוח שאת חוקיה היא ממלאת. כשם שביכולתנו לנסח את חוקי העולם הפיסי על-ידי כך שאנו מתעלמים למשל מהשפעת האדם על תהליכיו, כך דבר דומה אפשרי ביחס לעולם-הנפש.

אפשר להצביע על הבדל חשוב בין התהליכים הנפשיים והתהליכים הפיסיים באמרנו שפעולה הדדית בתהליכי הנפש היא פנימית הרבה יותר מאשר בתהליכים פיסיים. במרחב הפיסי, למשל, שולטים חוקי המתקף והתנע. כאשר כדור שנהב פוגע בכדור אחר הנמצא במנוחה, אז הכדור הנמצא במנוחה ינוע בכיוון שאפשר לחשבו מתוך התנועה והאלסטיות של הכדור הראשון. במרחב הנפשי, פעולת הגומלין שבין שתי תצורות הנתקלות זו בזו, תלויה בתכונותיהן הפנימיות. אם הן בעלות תכונות דומות, הרי שהן תחדורנה זו את זו ותתפתחנה יחד כביכול. הן תדחנה זו את זו אם תכונותיהן נוגדות אלו לאלו. במרחב הפיסי, קיימים חוקים מוגדרים לראייה. אנו רואים אובייקטים רחוקים, קטנים והולכים באופן פרספקטיבי. כאשר אנו מסתכלים בשדרת עצים, הרי שהעצים הרחוקים נראים צפופים יותר מאשר הקרובים. במרחב הנפשי, ההיפך הוא הנכון, כל האובייקטים, הקרובים או הרחוקים, נראים לרואה הרוחי במרחקים כאלה התואמים לטבעם הפנימי. באופן טבעי, זהו מקור לטעויות מגוונות ביותר עבור אלה הנכנסים אל תוך עולם-הנפש ושואפים להתמצא בו בעזרת החוקים שהם מביאים מהעולם הפיסי.

אחד הדברים הראשונים שאדם מוכרח לרכוש כדי לפלס את דרכו בעולם-הנפש, הוא היכולת להבדיל בין הסוגים השונים של תצורות הקיימות שם, באותה דרך שבה הוא מבחין בין גופים מוצקים, נוזליים, אוויריים או גזיים, בעולם הפיסי. על-מנת לעשות זאת, עליו להכיר את שני כוחות-היסוד החשובים ביותר הקיימים בעולם-הנפש. אפשר לכנותם **סימפתיה** ו-**אנטיפתיה**. טבעה של כל תצורה נפשית מוגדר על-פי הדרך שבה כוחות-יסוד אלה פועלים בה. הכוח שבאמצעותו תצורה נפשית אחת מושכת אחרות, שואפת להתמזג עמן ולהפוך את קרבתן אליהן יעילה, מכונה **סימפתיה**. **אנטיפתיה** היא הכוח שבאמצעותו תצורות נפשיות דוחות ומרחיקות זו את זו בעולם-הנפש. זהו הכוח שבאמצעותו הן מבטאות את זהותן הייחודית. התפקיד שממלאת תצורה נפשית בעולם-הנפש, תלוי ביחס כוחות-היסוד האלה הפועלים בה. כדבר ראשון, עלינו להבדיל בין שלושה סוגים של תצורות נפשיות המוגדרות על-פי הדרך שבה סימפתיה ואנטיפתיה

פועלות בתוכן. שתצורות אלה שונות זו מזו נובע מהעובדה שבין הסימפטיה והאנטיפטיה שבתוכן, קיים יחס שונה בכל סוג. שני כוחות-היסוד קיימים בכל שלושת הסוגים.

הבה נתייחס תחילה לראשונה מבין תצורות נפשיות אלה. היא מושכת אליה תצורות אחרות בסביבתה באמצעות הסימפטיה השולטת בה. מלבד סימפטיה זו, נוכחת באותו זמן גם אנטיפטיה, שבאמצעותה היא דוחה דברים מסוימים בסביבתה. מבחון, תצורה כזו נראית חזרה רק בכוחות של אנטיפטיה. ברם, אין זה המקרה. נוכחות בה הן הסימפטיה והן האנטיפטיה, אך האחרונה שולטת. ידה נמצאת על העליונה ביחס לקודמת. תצורות כאלה ממלאות תפקיד של שאיפה-עצמית. הן דוחות הרבה ממה שמקיף אותן ומושכות אליהן אך מעט באהבה. לכן, הן נעות דרך המרחב הנפשי כתצורות בלתי-משתנות. כוח הסימפטיה שיש ברשותן, נראה תאוותני. תאוותנות זו מופיעה באותו זמן ככזו שאינה יודעת שובע, כאילו לא ניתן לספקה, כי האנטיפטיה השולטת דוחה הרבה ממה שמתקרב אליה, כך שהסיפוק אינו אפשרי. סוג זה של תצורה נפשית תואם לגופים הפיסיים המוצקים של העולם הפיסי. את התחום הזה של חומר-נפשי אפשר לכנות **תשוקה לזהות**. אותו חלק של תשוקה לזהות הקיים בנפשות בעלי-החיים ובני-האדם, קובע בהם את מה שאנו מכנים הדחפים החושניים הנמוכים, היצרים האנוכיים השולטים בהם.

בסוג השני של תצורות נפשיות, שני כוחות-היסוד שומרים על שיווי-משקל. בהתאם לכך, אנטיפטיה וסימפטיה פועלות בהן בעוצמה שווה. הן מתקרבות אל תצורות אחרות בניטרליות מסוימת. הן פועלות עליהן כאילו מתוך קשר, אך בלי למשכן או לדחותן במיוחד. הן אינן מקימות, כביכול, מחסום מוצק בינן ובין הסובב אותן. הן מאפשרות, ללא הרף, לתצורות אחרות בסביבתן לפעול עליהן. לכן, ביכולתנו להשוותן לנוזלים של העולם הפיסי. אין שום תשוקה בדרך שבה תצורות כאלה מושכות אליהן תצורות אחרות. אפשר לזהות את הפעילות שמתכוונים אליה כאן, למשל כאשר הנפש האנושית קולטת תחושה של צבע מסוים. אם יש לי תחושה של צבע אדום, הרי שאני קולט בהתחלה גירוי ניטרלי מסביבתי. רק כאשר ההנאה מהצבע אדום מתווספת לגירוי זה שפעילות נפשית אחרת נכנסת לפעולה. מה שגורם לגירוי הניטרלי הוא הפעולה של תצורות נפשיות הניצבות בקשר הדדי כזה שבו סימפטיה ואנטיפטיה שומרות על מידה שווה של עוצמה. את החומר-הנפשי שמתייחסים אליו כאן יש לתאר כחומר גמיש ונייד באופן מושלם. הוא אינו נע במרחב הנפשי בדרך של שאיפה-עצמית כמו הסוג הראשון, אלא באמצעים כאלה שהווייתו מקבלת רשמים מכל מקום ומגלה קירבה להרבה ממה שמתקרב אליה. אפשר לכנות זאת **רגישות ניידת**.

הסוג השלישי של תצורות נפשיות הוא זה שבו ידה של הסימפטיה על העליונה ביחס לאנטיפטיה. האנטיפטיה גורמת לביטוי עצמי של שאיפה-עצמית. ברם, זו נסוגה לרקע כאשר מחליפה אותה הנטייה אל הדברים בעולם הסובב. הבה נדמיין לעצמנו תצורה כזאת במרחב הנפשי. היא מופיעה כמרכז של ספירה מושכת המתפשטת על-פני האובייקטים המקיפים אותה. את התצורות האלה יש לכנות באופן מיוחד,

חומר-משאלות. כינוי זה נראה נכון משום שבאמצעות האנטיפתייה הקיימת, גם אם באופן יחסי בצורה חלשה יותר מהסימפתייה, המשיכה פועלת בדרך כזו שהיא שואפת להביא את האובייקטים הנמשכים אל תוך הספירה של התצורה הנפשית. כך, הסימפתייה מקבלת גוון של אנוכיות. אפשר להשוות את חומר-המשאלות הזה לגופים האוויריים או הגזיים של העולם הפיסי. כפי שגז שואף להתפשט בכל הכיוונים, כך חומר-המשאלות מתפשט בכל הכיוונים.

דרגות גבוהות יותר של חומר-נפשי מתאפיינות בכך שאחד מכוחות-היסוד, האנטיפתייה, נסוג לגמרי אל הרקע והסימפתייה לבדה מתגלה כפעילה באמת. עתה, סימפתייה זו מסוגלת לגרום לכך שכוחה יורגש בעיקר בחלקים השונים של התצורה הנפשית עצמה. חלקים אלה מושכים זה את זה באופן הדדי. כוח הסימפתייה בתוך תצורה נפשית בא לידי ביטוי במה שמכונה **חיבה** וכל הפחתה של סימפתייה זו היא **אי-חיבה**. אי-חיבה היא רק חיבה מופחתת, כפי שקור הוא רק חום מופחת. חיבה ואי-חיבה חיים באדם כעולם רגשות במובן המצומצם של המילה. הרגש הוא החיים והפעילות של הנפש בתוך עצמה. מה שמכונה **תחושת-רווחה** של הנפש, תלוי בדרך שבה רגשות של חיבה ואי-חיבה, משיכה ודחייה, פועלים זה על זה בתוך הנפש.

דרגה גבוהה עוד יותר מיוצגת על-ידי אותן תצורות נפשיות שבהן הסימפתייה לא נשארת סגורה בתוך תחום חייהן. הן, וכן הדרגה הרביעית, שונות משלוש הדרגות הנמוכות יותר מעצם העובדה שבהן כוח הסימפתייה אינו צריך להתגבר על איזושהי אנטיפתייה. רק עם סוגים עילאיים אלה של חומר-נפשי שהתצורות הנפשיות המגוונות יכולות להתאחד וליצור עולם נפשי משותף. בה במידה שהאנטיפתייה נכנסת לפעולה, התצורה הנפשית שואפת לדברים אחרים לטובתה היא וכדי לחזק ולהעשיר את עצמה באמצעות האחר. כאשר האנטיפתייה אינה פועלת, הדבר האחר מתקבל כהתגלות, כמידע. צורה עילאית יותר זו של חומר-נפשי ממלאת במרחב הנפשי תפקיד דומה לזה שהאור ממלא במרחב הפיסי. היא גורמת לתצורה נפשית אחת לספוג, כביכול, את ההוויה או המהות של דברים אחרים למענם הם; אפשר גם לומר, לתת לעצמה לקלוט את קרינתם. רק בשאבן מתחומים עילאיים יותר אלה שישויות נפשיות מתעוררות לחיים-נפשיים אמיתיים. חייהן הקודרים בחשיכה נפתחים כלפי חוץ ומתחילים לקרוא אל תוך המרחב הנפשי. האריגה הפנימית, חסרת-המרץ והקודרת, השואפת להסתגר בתוך עצמה על-ידי אנטיפתייה, כאשר החומרים של התחומים הנמוכים יותר נוכחים, הופכת לכוה וניידות הזורמים מבפנים כלפי חוץ. הרגישות הניידת של התחום השני פעילה רק כאשר תצורות נפשיות נפגשות. אז, האחת זורמת אל תוך השנייה, אך כאן נחוץ קשר. בתחומים העילאיים יותר קיימות קרינה וזרימה חופשיות. הטבע היסודי של תחום זה מתואר בצדק כ-'קרינה', כי הסימפתייה אשר מפותחת, פועלת בדרך כזו שאפשר להשתמש בביטוי זה, בהילקחו מפעולת האור, כסמל שלה. כפי שצמחים מתנוונים במרתף חשוך, כך גם תצורות נפשיות

מתנוונות בלי החומרים-הנפשיים מעניקי-חיים של התחומים העילאיים יותר. **אור-נפשי, כוח-נפשי פעיל** ו-**חיים-נפשיים אמיתיים** משתייכים, במובן הצר ביותר, לתחומים אלה ולפיכך מוזגים עצמם אל תוך הישויות הנפשיות.

כך, יש להבחין בין שלושת התחומים הנמוכים יותר ושלושת התחומים העליונים יותר של עולם-הנפש. שתי קבוצות אלה קשורות זו לזו דרך תחום רביעי, כך שמתקבלת החלוקה הבאה של עולם-הנפש:

1. התחום של תשוקה לזהות
2. התחום של רגישות ניידת
3. התחום של משאלות
4. התחום של חיבה ואי-חיבה
5. התחום של אור-נפשי
6. התחום של כוח-נפשי פעיל
7. התחום של חיים-נפשיים אמיתיים

מתוך שלושת התחומים הראשונים, התצורות הנפשיות מקבלות את תכונותיהן מהשיעורים היחסיים של סימפתיה ואנטיפתיה. מתוך התחום הרביעי, הסימפתיה אורגת את רקמתה בתוך התצורות הנפשיות עצמן. מתוך שלושת התחומים העילאיים יותר, כוח הסימפתיה הופך יותר ויותר חופשי. בהיותם מאירים ומעוררים, החומרים-הנפשיים של תחום זה זורמים דרך המרחב-הנפשי, בעוררם את מה שאחרת, אילו היה נעזב לעצמו, היה מאבד את עצמו בהוויית-קיומו הנפרדת.

גם אם הדבר מיותר, יש להדגיש למען הבהירות ששבע חלוקות אלה של עולם-הנפש אינן מייצגות תחומים הנפרדים זה מזה. כפי שבעולם הפיסי, חומרים מוצקים, נוזליים ואוויריים או גזיים, חודרים אלה את אלה, כך בעולם-הנפש תשוקה לזהות, רגישות ניידת והכוחות של עולם המשאלות, חודרים אלה את אלה. כפי שבעולם הפיסי החום חודר גופים והאור מאיר אותם, כך זהו המקרה בעולם-הנפש עם חיבה ואי-חיבה ועם האור-הנפשי. משהו דומה מתרחש ביחס לכוח-הנפשי הפעיל והחיים הנפשיים האמיתיים.

3.2 הנפש בעולם-הנפש לאחר המוות

הנפש היא החוליה המקשרת בין רוח האדם וגופו. כוחות הסימפתיה והאנטיפתיה שלה אשר יוצרים, בשל יחסייהם ההדדיים, התגלויות נפש כגון תשוקות, רגישות לגירויים, משאלות, סלידה וכן הלאה, אינן

פעילות רק בין תצורות-נפש לבין עצמן, אלא הן מתגלות גם ביחס לישויות של העולמות האחרים, הפיסי והרוחי. בעוד הנפש חיה בגוף, היא לוקחת חלק, כביכול, בכל המתרחש בגוף. כל עוד הפונקציות הפיסיקות של הגוף ממשיכות לתפקד כהלכה, הנאה ונוחות מתעוררות בנפש. ברם, לנפש יש גם חלק בפעילויות של הרוח. מחשבה אחת ממלאת אותה שמחה, האחרת – תיעוב; שיפוט נכון מקבל את אישור הנפש, שיפוט שגוי – את הסתייגותה. למעשה, השלב האבולוציוני של אדם תלוי בנטיות נפשו בכיוון זה או אחר. אדם יהיה מושלם יותר, ככל שנפשו תגלה אהדה להתגלויות הרוח. הוא יהיה לא-מושלם, ככל שנטיות נפשו תספקנה על-ידי התפקודים של גופו.

הרוח היא מרכז האדם; הגוף – המתווך שדרכו מתבוננת הנפש ולומדת להבין את העולם הפיסי ובאמצעותו היא פועלת באותו עולם. הנפש היא המתווכת בין השניים. היא מניבה את תחושת הקול מהרושם הפיסי שתנודות האוויר מפעילות על האוזן. היא חווה הנאה בהישמע קול זה. את כל זה היא מעבירה לרוח ועל-ידי כך הרוח מגיעה להבנת העולם הפיסי. מחשבה העולה ברוח, עוברת שינוי על-ידי הנפש לרצון לממשה ורק על-ידי כך יכולה המחשבה להפוך לפעולה בעזרת הגוף ככלי. עתה, האדם יכול להגשים את גורלו רק על-ידי כך שהוא יאפשר לרוחו שלו לכוון את מהלך פעילותו כולה. הנפש יכולה, מעצם כוחה שלה, לכוון את נטיותיה הן לפיסי והן לרוחי. היא שולחת, כביכול, את מחושיה מטה אל תוך הפיסי וגם מעלה אל תוך הרוחי. בהחדירה אותם אל תוך העולם הפיסי, מתמלאת הוויית הנפש בטבעו של הפיסי ומקבלת את צביונו. היות שהרוח מסוגלת לפעול בעולם הפיסי רק דרך הנפש כמתווכת, הרי שרוח זו עצמה מכוונת אל הפיסי. תצורותיה נמשכות לכיוון הפיסי על-ידי כוחותיה של הנפש. התבוננו, למשל, באדם לא-מפותח. נטיות נפשו דבקות בתפקודי גופו. הוא חש הנאה רק מן הרשמים שהעולם הפיסי משאיר על חושיו. גם חייו האינטלקטואליים נמשכים לגמרי אל תוך תחום זה. מחשבותיו משמשות רק לסיפוק צרכיו הפיסיים. היות שרוח-העצמיות חיה מהתגשמות להתגשמות, היא נועדה לקבל את כיוונה במידה גוברת והולכת מהרוח. הידיעה שלה צריכה להיות מוגדרת על-ידי רוח האמת הנצחית; פעולתה – על-ידי הטוב הנצחי.

המוות, כעובדה בעולם הפיסי, מסמל שינוי בתפקוד הגוף. עם המוות, הגוף חדל לתפקד כמתווך בין הנפש והרוח. בתהליכיו, הוא מראה שהוא כפוף לגמרי לעולם הפיסי ולחוקיו והוא נקלט לתוכו כדי להתפורר בו. רק בתהליכים הפיסיים האלה של הגוף לאחר המוות, יכולים החושים הפיסיים להתבונן. ברם, מה שקורה לנפש ולרוח, נעלם מן החושים האלה משום שגם במהלך החיים, החושים אינם יכולים להתבונן בנפש וברוח, מלבד במקרים שבהם הן מגיעות לידי ביטוי חיצוני בתהליכים פיסיים. לאחר המוות, סוג זה של ביטוי אינו אפשרי עוד. מסיבה זו, התבוננות באמצעות החושים הפיסיים והמדע המבוסס עליה, אינה

באה בחשבון ביחס לגורל הנפש והרוח לאחר המוות. כאן נכנסת לתמונה ידיעה עילאית יותר, המבוססת על התבוננות במתרחש בעולמות הנפש והרוח.

לאחר שהרוח השתחררה מהגוף, היא עדיין ממשיכה להיות מאוחדת עם הנפש. כפי שבמהלך החיים הפיסיים קשר אותה הגוף לעולם הפיסי, כך עתה כובלת הנפש את הרוח לעולם-הנפש. ברם, לא בעולם-נפש זה שניתן למצוא את ההוויה האמיתית, הבראשיתית, של הרוח. עולם-הנפש נועד לשמש רק כחוליה המקשרת לשדה פעולתה, העולם הפיסי. כדי להופיע בהתגשמות חדשה עם צורה מושלמת יותר, מוכרחה הרוח לשאוב כוחות מחודשים מעולם הרוח. על-ידי הנפש היא נסבכה בעולם הפיסי. היא קשורה לישות נפש, אשר חדורה וצבועה בטבעו של הפיסי ועל-ידי כך היא פיתחה נטייה באותו כיוון. לאחר המוות, הנפש אינה קשורה עוד לגוף, אלא רק לרוח. עתה, היא חיה בסביבה נפשית. לכן, רק הכוחות של עולם-נפש זה יכולים להשפיע עליה. בהתחלה, גם הרוח קשורה לחיי-נפש אלה בעולם-הנפש. היא קשורה אליהם באותה דרך שבה היא קשורה לגוף במהלכה של התגשמות פיסי. זמן המוות של הגוף נקבע על-ידי חוקי הגוף. באופן כללי, יש לומר: הנפש והרוח אינן אלה אשר נוטשות את הגוף, אלא הן משוחררות על-ידי הגוף כשכוחותיו אינם מסוגלים עוד להגשים את תכליתו של אורגניזם הנפש האנושית.

הקשר בין הנפש והרוח הוא בדיוק אותו קשר. הנפש תשחרר את הרוח שתעבור לעולם רוחי עילאי יותר, כאשר כוחותיה לא יהיו מסוגלים עוד להגשים את תכליתו של אורגניזם הנפש האנושית. הרוח משוחררת ברגע שבו הנפש מסרה להתפוררות את מה שביכולתה לחוות רק בגוף, בשמרה רק את מה שיכול להמשיך לחיות עם הרוח. שארית זו, גם אם נחוותה בגוף, יכולה, אף-על-פי-כן, להיות מוטבעת ברוח בתור פרי. היא קושרת את הנפש אל הרוח בעולם הרוח הטהור. כדי ללמוד את גורל הנפש לאחר המוות, יש להתבונן בתהליך ההתפרקות. תפקידה של הנפש היה לכוון את הרוח אל הפיסי. ברגע בו היא הגשימה משימה זו, הנפש פונה לכיוון הרוח. למעשה, טבע משימתה היה גורם לה להיות פעילה רק מבחינה רוחית, לאחר שהגוף נפרד ממנה, כלומר כאשר אין עוד ביכולתה להיות חוליה מקשרת. כך היה צריך להיות, אלמלא הושפעה מהגוף, בשל חייה בו, ונטיותיה נמשכו אליו. בלי צביון זה שהתקבל דרך הגוף, היא הייתה עוקבת מיד, לאחר היפרדותה מהגוף, רק אחר חוקי עולמות הנפש והרוח ולא הייתה מפגינה שום נטייה נוספת כלפי עולם החושים. זה היה המקרה אילו האדם, במותו, היה מאבד כל עניין בעולם הארצי, אילו כל התשוקות והמשאלות, הקושרות אותו להוויית-הקיום שהשאיר אחריו, באו על סיפוקן. בה במידה שאין זה המקרה, כל הנשאר בתחום התעניינותו, נדבק לנפש.

כדי למנוע בלבול, עלינו להבדיל כאן בין מה שקושר את האדם לעולם בדרך כזו שהדבר יתוקן בהתגשמות הבאה ובין מה שקושר אותו להתגשמות אחת מסוימת, כלומר זו שעברה. הראשון מתוקן באמצעות חוק הגורל, הקארמה. מהשני, הנפש יכולה להיפטר רק לאחר המוות.

לאחר המוות, מתחילה עבור הרוח האנושית תקופה שבמהלכה מתנערת הנפש מנטיותיה כלפי הקיום הפיסי כדי לעקוב שוב אחר חוקי עולמות הנפש והרוח ובכך לשחרר את הרוח לחופשי. ככל שהנפש הייתה קשורה יותר לפיסי, כך, באופן טבעי, תארך תקופה זו. היא תהיה קצרה עבור אדם שנאחז מעט בחיים הפיסיים, וארוכה עבור מי שהתעניינותו קשורה לגמרי בהם, שבמוות יש לו תשוקות, משאלות ודחפים רבים שעדיין מתקיימים בנפש.

הדרך הקלה ביותר לקבל מושג על מצב זה שבו הנפש חיה במהלך התקופה הבאה מיד לאחר מוות, מושגת על-ידי ההתייחסות הבאה. הבה ניקח דוגמה גסה במידת-מה – ההנאה של אנין-הטעם. הנאתו מופקת ממאכלים. כמובן, ההנאה אינה גופנית, אלא שייכת לנפש. ההנאה חיה בנפש כמו גם התשוקה להנאה. ברם, כדי לספק את התשוקה, נחוצים איברים גופניים מתאימים, חיך וכו'. לאחר המוות, הנפש לא מאבדת מיד תשוקה מהסוג הזה, אלא שאין עוד ברשותה את האיבר הגופני המספק את האמצעי לסיפוק התשוקה. מסיבה אחרת, אך כזו הפועלת בעוצמה רבה יותר ובאותה דרך, הנפש האנושית חווה עתה את כל הסבל של צימאון צורב שאדם היה חווה ללא מים במדבר. כך, הנפש סובלת כאב צורב בכך שנמנעת ממנה ההנאה, משום שהיא השילה מאחוריה את האיבר הגופני שבאמצעותו הייתה יכולה לחוות את אותה הנאה. הדבר זה לגבי כל מה שהנפש משתוקקת לו ויכול להיות מסופק רק באמצעות איברים גופניים. מצב זה של מחסור צורב נמשך עד שהנפש לומדת להפסיק להשתוקק למה שיכול להיות מסופק רק באמצעות הגוף. את פרק הזמן העובר במצב זה, אפשר לכנות: **התחום של תשוקה לווהטת**, אף על פי שאין כמובן שום קשר ל'מיקום' כלשהו.

כאשר הנפש נכנסת אל תוך עולם-הנפש לאחר המוות, היא הופכת להיות כפופה לחוקים של אותו עולם. החוקים פועלים עליה והאופן שבו נהרסות נטיות הנפש כלפי הפיסי, תלוי בפעולותיהם. הדרך שבה חוקים אלה פועלים על הנפש מוכרחה להשתנות על-פי סוגי החומרים והכוחות הנפשיים שבתחומם היא מוצבת. כל אחד מן הסוגים האלה יפעיל את השפעתו בניקוי וטיהור. התהליך המתרחש כאן הוא כזה שכוחות הסימפתיה גוברים בהדרגה על כל האנטיפתיה הקיימת בנפש. סימפתיה זו עצמה מובאת לשיאה הגבוה ביותר מפני שבאמצעות דרגה גבוהה ביותר זו של סימפתיה עם יתר עולם-הנפש, הנפש תתמזג כביכול ותהפוך לאחד עמו. אז, היא תהיה מרוקנת לגמרי מכל שאיפה-עצמית. היא מפסיקה להתקיים כישות הנוטה להוויית-קיום חושית-פיסית והיא משחררת את הרוח לחופשי. לכן, הנפש מטהרת את עצמה דרך כל התחומים של עולם-הנפש שתוארו לעיל עד שבתחום הסימפתיה המושלמת, היא הופכת לאחד עם עולם-הנפש הכללי. שהרוח עצמה כבולה עד לרגע אחרון זה של השתחררות מהנפש שלה, נובע מהעובדה שלאורך חייה נקשרה הרוח באופן אינטימי ביותר לנפש. קשר זה קרוב הרבה יותר מאשר הקשר לגוף, כי הרוח קשורה רק באופן עקיף לגוף, דרך הנפש, בעוד שלנפש היא קשורה באופן ישיר. למעשה, הנפש

מהווה את חייה של הרוח. מסיבה זו, הרוח אינה כבולה לגוף הנרקב, אף על פי שהוא קשור לנפש המשתחררת בהדרגה. לאור הקשר הישיר בין הרוח והנפש, יכולה הרוח לחוש חופשית מהנפש רק לאחר שהנפש התאחדה עם עולם-הנפש הכללי.

בה במידה שעולם-הנפש הוא משכן האדם מיד לאחר המוות, הוא מכונה **תחום התשוקות**. הזרמים הדתיים השונים שהטמיעו בתורותיהם ידיעה על מצבים אלה, מכירים את התחום הזה של תשוקות בשם 'גיהנום', 'אש מטהרת' וכדומה.

התחום הנמוך ביותר בעולם-הנפש הוא זה של תשוקה לזהות. כל דבר בנפש הקשור לתשוקות הגסות, הנמוכות והאנוכיות ביותר של החיים הפיסיים, מטוהר על-ידי הנפש לאחר המוות, משום שדרך תשוקות כאלה היא חשופה להשפעות הכוחות של תחום נפשי זה. התשוקות הבלתי-מסופקות שנשארו מהחיים הפיסיים, מהוות נקודות חולשה. הסימפתיה של נפשות כאלה מתפשטת רק עד מה שיכול להזין את טבען האנושי. הדבר מושג במידה רבה על-ידי האנטיפתיה העולה על כל דבר אחר. עתה, התשוקות מכוונות להנאות פיסיות שאינן יכולות לבוא על סיפוקן בעולם-הנפש. התאוה מגיעה לרמה גבוהה ביותר בגלל אי-האפשרות למצוא סיפוק. בשל אי-אפשרות זו, התאוה נאלצת באותו זמן להיכחד בהדרגה. התשוקות הלוהטות כלות בהדרגה והנפש לומדת מהתנסות שהאמצעי היחיד למניעת הסבל המוכרח לנבוע מכמיהות כאלה טמון בעקירתן. במהלך החיים הפיסיים שוב ושוב מושג סיפוק. על-ידי כך, כאב התשוקות הלוהטות מכוסה על-ידי סוג של אשליה. לאחר המוות, ב'אש המטהרת', הכאב נחשף ומורגש. הנפש עוברת דרך התנסויות תואמות של מחסור. אכן, זהו מצב חשוך וקודר שבו הנפש מוצאת את עצמה. כמובן, רק אותם בני-אדם שתשוקותיהם מכוונות במהלך החיים הפיסיים לדברים הגסים ביותר, יכולים ליפול אל תוך מצב זה. נפשות בעלות תשוקות מועטות חולפות על פניו מבלי להרגיש בו, כי אין להן כל קירבה אליו. יש לציין שנפשות מושפעות מתשוקה לזהות זמן רב יותר, ככל שהן נקשרו אל אותה אש במהלך חייהן הפיסיים. בשל כך, יש יותר צורך שהן ייטהרו בו. טיהור כזה אינו צריך להיות מתואר כסבל במובנו של ביטוי זה כפי שמשמשים בו בעולם החושי. הנפש לאחר המוות **דורשת** את הטהרותה, כי רק באמצעותה שאפשר לעקור אי-שלמות מהנפש.

בתחום השני של עולם-הנפש מתרחשים תהליכים שבהם הסימפתיה והאנטיפתיה שומרות על איזון ביניהן. בה במידה שנפש אנושית נמצאת באותו מצב, הרי שלאחר המוות היא תושפע מהמתרחש בתחום זה למשך זמן מסוים. איבוד העצמיות בברק החיצוני של החיים, ההנאה מרשמי החושים החולפים במהירות, יוצרים מצב זה. בני-אדם חיים בו במידה שהוא נוצר על-ידי הנטיות הנפשיות שצוינו עתה. הם מאפשרים לעצמם להיות מושפעים מכל דבר פעוט וחסר-ערך בחיים היומיומיים, אך מאחר שהסימפתיה שלהם אינה קשורה לאיזושהו דבר במיוחד, הרי שההשפעות חולפות מהר. כל מה שאינו משתייך לתחום זה של דברים

חסרי-ערך וריקים, דוחה עבור בני-אדם כאלה. כאשר הנפש מתנסה במצב זה לאחר המוות בלי נוכחותם של האובייקטים הפיסיים הנחוצים לסיפוקה, הרי בסופו של דבר מצב זה מוכרח להיכחד. כמובן, המחסור אשר בא לפני היכחדותו הסופית בנפש, כרוך בסבל רב. מצב זה של סבל מהווה שיטה לסילוק האשליה שהאדם עטוף בה במהלך החיים הפיסיים.

לאחר מכן, יש להתייחס ל**תחום שלישי** של עולם-הנפש שבו שולטות תופעות של סימפתיה, של משאלות. נפשות חוות את השפעותן של תופעות אלה מכל מה ששומר על אווירה של משאלות לאחר המוות. גם משאלות אלה מוכחדות בהדרגה בגלל אי-האפשרות להביאן לסיפוקן.

התחום של חיבה ואי-חיבה בעולם-הנפש שתואר לעיל כ**תחום הרביעי**, מתייב לנפש נתיבים מיוחדים. כל עוד הנפש שוכנת בגוף, היא שותפה לכל הנוגע לו. ההופעה הפנימית של חיבה ואי-חיבה קשורה לגוף. הגוף גורם לנפש לחוש רווחה ונחות, אי-חיבה ואי-נוחות. במהלך חייו הפיסיים, האדם חש ומזהה את גופו כעצמיותו. מה שמכונה 'תחושת עצמיות', מבוסס על עובדה זו וככל שבני-אדם נוטים יותר לחושי, כך תחושת העצמיות שלהם תזדהה יותר עם גופם. לאחר המוות, הגוף, שהינו אובייקט של תחושת העצמיות, חסר. לכן, לנפש שעדיין מחזיקה בתחושה זו, יש כביכול הרגשה של התרוקנות. משתלטת על הנפש ההרגשה כאילו איבדה את עצמה. הרגשה זו נמשכת עד שהנפש מכירה בכך שהישות האנושית האמיתית אינה הגוף הפיסי. הרשמים שתחום רביעי זה עושה על הנפש, הורסים את האשליה של עצמיות גופנית. הנפש לומדת לחוש שלגופניות זו אין ממשות חיונית. היא נרפאת ומטוהרת מהקשר שלה לגוף. בדרך זו, היא מתגברת על מה שכבל אותה קודם בצורה חזקה כל-כך לעולם הפיסי ועתה היא יכולה להפעיל במלואם את כוחות הסימפתיה הזורמים החוצה. אפשר לומר שהיא השתחררה מעצמה ומוכנה להתמזג עם עולם-הנפש בסימפתיה מלאה.

אין להתעלם מכך שמתאבדים חווים את ההתנסויות בתחום זה עם סבל ברמה מיוחדת. אדם כזה נוטש את גופו הפיסי בדרך לא-טבעית, אף שכל הרגשות הכרוכים בו נשארים ללא שינוי. במקרה של מוות טבעי, הירקבות הגוף מלווה בחיסול חלקי של רגשות של היקשרות אליו. במקרה של מתאבדים, ישנן, מלבד הסבל הנגרם על-ידי הרגשת התרוקנות פתאומית, גם התשוקות והמשאלות שלא באו על סיפוקן, שבגללן המתאבדים שללו מעצמם את גופם.

התחום החמישי של עולם-הנפש הוא תחום האור-הנפשי. בתחום זה, הסימפתיה לאחרים כבר הגיעה לדרגה גבוהה של חשיבות. נפשות קשורות לתחום זה בה במידה שהן לא איבדו את עצמן בסיפוק הצרכים הנמוכים במהלך חייהן הפיסיים, אלא שמחה והנאה היו בסביבתן. התלהבות-יתר מהטבע, למשל, בכך שהיא נשאה משהו בעל אופי חושני, עובר כאן היטהרות. ברם, הכרחי להבדיל בבהירות בין סוג זה של אהבת

הטבע ובין חוויה נעלה יותר של הטבע שהינה מסוג רוחי, השואפת לרוח אשר מגלה את עצמה בדברים ובהתרחשויות של הטבע. סוג זה של חישת הטבע הוא אחד הדברים אשר מפתחים את הרוח עצמה ומבססים בה משהו נצחי! ברם, יש להבחין בין רגש כזה כלפי הטבע ובין הנאה מהטבע המבוססת על החושים. בהקשר זה, הנפש דורשת היטהרות כמו גם בהקשר לנטיות אחרות המבוססות על הוויית-קיום פיסית בלבד. בני-אדם רבים רואים סוג של אידיאל בדפוסי התרבות המשרתים את תחושת הרווחה החושית ובמערכת חינוך המביאה, מעל לכול, נוחות חושית. לא ניתן לומר שהם שואפים לקדם רק את דחפיהם האנוכיים. אף-על-פי-כן, נפשותיהם מכוונות כלפי העולם הפיסי ועליהן להירפא מזה באמצעות כוח הסימפתיה השולט בתחום החמישי של עולם-הנפש וחסר את האמצעים החיצוניים של סיפוק. כאן, הנפש מבינה בהדרגה שסימפתיה זו מוכרחה לחפש כיוונים אחרים. אלה נמצאים בהתמזגות הנפש בתוך תחום הנפש, הנוצרת על-ידי הסימפתיה אל סביבותיה. אותן נפשות אשר מטוהרות כאן מחפשות בעיקר אחר שיפור תחושת הרווחה החושית שלהן מתוך שמירה על מצוות דתיות, בין אם הן כמהות לגן-עדן ארצי ובין אם לגן-עדן שמימי. אכן, הן מוצאות את גן-העדן הזה ב'ארץ-הנפש', אך רק כדי שהן תיווכחנה בחוסר ערכו. כמובן, אלה הן רק דוגמאות ספורות של היטהריות המתרחשות בתחום החמישי. אפשר להכפילן עד אינסוף.

באמצעות התחום השישי, זה של כוח-נפשי פעיל, טיהור החלק של הנפש אשר צמא לפעולה מתרחש אצל נפשות שפעילותן אינה נושאת אופי אנוכי, אלא נובעת, אף-על-פי-כן, מהסיפוק החושי שביצוע פעולה מקנה להן. במבט שטחי, נפשות המפתחות תשוקה כזו לפעולה, עושות רושם שהן ישויות אידיאליסטיות; הן מראות שהן מסוגלות להקרבה עצמית. ברם, במובן עמוק יותר, הדבר המוביל אותן הוא העצמת התחושה החושית של ההנאה. נפשות של אמנים רבים ואלה המתמסרים לפעילות מדעית כי היא מסבה להם הנאה, משתייכים לקבוצה זו. בני-אדם אלה קשורים לעולם הפיסי על-ידי האמונה כי אמנות ומדע קיימים למען הנאה זו.

התחום השביעי, זה של חיים נפשיים אמיתיים, משחרר את האדם מנטיותיו האחרונות כלפי העולם החושי-פיסי. כל אחד מהתחומים הקודמים לוקח מהנפש את מה שיש לו קרבה אליו. החלק של הנפש שעדיין עוטף את הרוח הוא האמונה שפעילותה של הרוח מוכרחה להיות כולה מוקדשת לעולם הפיסי. ברם, ישנם אינדיבידואלים מוכשרים מאוד שמחשבותיהם עסוקות בעיקר בהתרחשויות של העולם הפיסי. את האמונה הזאת אפשר לכנות 'מטריאליסטית'. יש להכחידה וזה נעשה בתחום השביעי. שם, הנפשות רואות כי במציאות האמיתית אין בנמצא אובייקטים עבור חשיבה מטריאליסטית. כמו קרח בשמש, אמונה זו של הנפש נמסה ונעלמת. ישות הנפש נקלטת עתה בעולמה שלה. עתה, בהיותה משוחררת מכל כבליה, מתעלה הרוח אל התחומים שבהם היא חיה כולה בסביבה בעלת טבע זהה לשלה. הנפש השלימה את תפקידה הארצי

הקודם ולאחר המוות נעלם כל מה שכבל את הרוח בעקבות תפקיד זה. על-ידי התגברות על הסימן האחרון של מה שהינו ארצי, חוזרת הנפש אל יסודותיה שלה.

מתיאור זה אפשר לראות שההתנסויות בעולם-הנפש וכן התנאים של חיי-הנפש לאחר המוות, מקבלים אופי דוחה פחות, ככל שהאדם משיל מעצמו את אותם יסודות שדבקו בו מתוך האיחוד הארצי עם הגופניות הפיסית ואשר היו קשורים ישירות לגופו. הנפש תשתייך במשך פרק זמן ארוך או קצר יותר לתחום זה או אחר, על-פי התנאים שנוצרו במהלך חייה הפיסיים. בכל מקום שבו הנפש מרגישה קירבה, שם היא תישאר עד להתכלותה של קירבה זו. היכן שאין קירבה, שם היא עוברת בלי לחוש בהשפעות האפשריות.

כאן הייתה כוונה לתאר רק את המאפיינים היסודיים של עולם-הנפש ואת תכונות חיי-הנפש בעולם זה. דבר זה נכון גם לתיאורים הבאים של ארץ-הרוח. הייתה זו חריגה מעבר לגבולותיו של ספר זה, אילו נמסרו תיאורים נוספים של המאפיינים של עולמות עילאיים יותר אלה. על קשרים מרחביים ומהלכי זמן – מונחים שאפשר להשתמש בהם רק בדרך של השאלה כי שם התנאים שונים למדי מאלה שבעולם הפיסי – אפשר לדון בבהירות רק לאחר שאדם עובר הכנה לעסוק בהם בצורה מובנת ובפרטי פרטים. התייחסויות חשובות בהקשר זה אפשר למצוא בספרי מדע הנסתר בקווים כלליים.

3.3 ארץ-הרוח

לפני שנעקוב אחר הרוח בהמשך מסעה, עלינו לבחון תחילה את התחום שלתוכו היא נכנסת. תחום זה הוא עולם הרוח. עולם זה שונה כל-כך מהעולם הפיסי שכל מה שייאמר עליו ייראה דמיוני למי שבוטח רק בחושיו הפיסיים. מה שכבר נאמר ביחס לעולם-הנפש – כלומר, שעלינו להשתמש בהקבלות כדי לתארו – נכון גם כאן ואף במידה גדולה יותר. שפתנו, שברובה משמשת רק את המציאות החושית, אינה מבורכת בעושר של ביטויים הישימים בארץ-הרוח. לכן, הכרחי במיוחד לבקש מהקורא להבין כי חלק ניכר מהנאמר מהווה רמז בלבד, כי כל המתואר כאן שונה כל-כך מהעולם הפיסי ולכן אפשר לתארו רק בדרך זו. מחבר הספר מודע למידה המועטה שבה תיאור זה יכול באמת לדמות להתנסויות בתחום זה בשל אי-השלמות של שפתנו, בהיותה תווך התבטאותנו בעולם הפיסי.

מעל לכול יש להדגיש שעולם-רוח זה ארוג מאותו חומר שממנו מחשבת אדם עשויה. גם במילה 'חומר' נעשה שימוש שהינו רחוק מלהיות מפורש או מדויק. ברם, המחשבה, כפי שהיא חיה באדם, מהווה רק תמונה צללית, בבואה של טבעה האמיתי. כפי שצלו של אובייקט המוטל על קיר מתייחס לאובייקט הממשי המטיל צל זה, כך המחשבה המופיעה במוח האנושי מתייחסת אל הישות בארץ-הרוח, התואמת

למחשבה זו. עתה, כאשר החוש הרוחי שלו מתעורר, האדם קולט באמת את ישות-המחשבה הזאת, כפי שהעין החושית קולטת שולחן או כסא. הוא מסתובב בתחומן של ישויות-מחשבה. העין הגופנית קולטת את האריה והחשיבה המכוונת אל הנתון לתפיסה חושית חושבת את המחשבה 'אריה' כצללית, כתמונה בלבד. העין הרוחית רואה בארץ-הרוח את המחשבה 'אריה' באופן ממשי ומעשי כפי שהעין הגופנית רואה את האריה הפיסי. כאן אפשר להזכיר שוב את ההקבלה שהובאה ביחס לעולם-הנפש. כפי שסביבתו של עיוור מלידה שנותח בעיניו מופיעה לפתע עם התכונות החדשות של צבע ואור, כך סביבתו של אדם הלומד להשתמש בעיניו הרוחית מופיעה כעולם חדש, עולם של מחשבות חיות או ישויות רוחיות. בעולם זה רואים קודם לכל את אבות-הטיפוס הרוחיים של כל הדברים והישויות הקיימים בעולם הפיסי ובעולם-הנפש. דמה לעצמך תמונה של צייר הקיימת ברוחו לפני שצוירה. דבר זה מהווה הקבלה למה שמתכוונים כאן בביטוי **אבטיפוס**. אין זה מענייננו כאן שאולי לצייר לא היה ברוחו אבטיפוס כזה לפני שניגש לצייר והוא רק התפתח בהדרגה והגיע לשלמותו במהלך ציור התמונה. בעולם הממשי של הרוח, קיימים אבות-טיפוס כאלה לכל הדברים והדברים והישויות הפיסיים מהווים השתקפויות של אבות-טיפוס אלה. מובן למדי שמי שבוטח רק בחושיו החיצוניים, מתכחש לקיומו של עולם של אבות-טיפוס והוא סבור שאבות-טיפוס הם מופשטויות גרידא אשר נרכשות על-ידי השוואה אינטלקטואלית בין אובייקטים חושיים. אדם כזה פשוט אינו יכול לראות בעולם עילאי זה. הוא מכיר את עולם-המחשבות רק במופשטות הצללית שלה. הוא אינו יודע שאדם בעל ראייה רוחית מכיר ישויות רוחיות כפי שהוא עצמו מכיר את כלבו או חתולו, וכי לעולם אבות-הטיפוס יש ממשות עמוקה הרבה יותר מאשר לעולם החושים הפיסיים.

אמת, המבט הראשון אל תוך ארץ-רוח זו מבלבל יותר מאשר המבט הראשון אל תוך עולם-הנפש, מפני שאבות-הטיפוס בצורתם האמיתית שונים מאוד מהשתקפויותיהם החושיות. ברם, הם שונים באותה מידה מהצלליות, מהמחשבות המופשטות שלהם. בעולם הרוח, הכול מצוי בפעילות מתמדת ודינמית, בתהליך של יצירה בלתי-פוסקת. מצב של מנוחה, של הישארות במקום אחד, כפי שאנו מכירים בעולם הפיסי, אינו קיים כאן מפני שאבות-הטיפוס הם ישויות יוצרות (ראה [הערה 9](#) [בנספח הערות](#)). הם הבונים הראשיים של כל המתהווה בעולם הפיסי ובעולם-הנפש. צורתם משתנה במהירות ובכל אבטיפוס תמונה האפשרות להפוך למספר רב של צורות מיוחדות. הם מאפשרים לצורות השונות לנבוע מתוכם, כביכול, ועוד לפני שצורה אחת הופקה, האבטיפוס מתחיל להפיק מעצמו את הצורה הבאה. יתר על כן, אבות-הטיפוס מקיימים ביניהם קשרים אינטימיים יותר או פחות. הם אינם פועלים ביחידות. האחד זקוק לעזרתו של השני ביצירתו. לעתים קרובות, אבות-טיפוס לאין-ספור פועלים יחד כדי שישות זו או אחרת תוכל להופיע בעולם-הנפש או בעולם הפיסי.

מלבד מה שנקלט באמצעות 'ראייה רוחית' בארץ-רוח זו, מתנסים בדבר נוסף שיש להתייחס אליו כ'שמיצה רוחית'. ברגע בו הרואה הרוחי מתעלה מעולם-הנפש אל תוך עולם הרוח, אבות-הטיפוס הנקלטים, מתחילים 'להישמע'. השמעה זו של קול, של צליל, מהווה תהליך רוחי טהור. יש לחשוב עליו בלי שום מחשבה נלווית של קול פיסי. המתבונן חש כאילו היה בתוך ים של צלילים, ובצלילים אלה, בצלילים רוחיים אלה, מתבטאות ישויות עולם הרוח. החוקים הקדמונים של הוויית-קיומן, המשיכה ההדדית והקשרים ההדדיים ביניהן, מתבטאים בהתמזגות צלילים אלה, בהרמוניות, בלחנים ובקצבים שלהם. מה שהאינטלקט קולט בעולם הפיסי כחוק, כאידיאה, מתגלה בפני האוזן הרוחית כמוסיקה רוחית. לכן, חסידיו של פיתגורס כינו תפיסה זו של עולם הרוח, 'מוסיקה של הספירות'. לבעל האוזן הרוחית, מוסיקה זו של הספירות אינה משהו דימויי או מושאל, אלא ממשות רוחית הידועה לו היטב. ברם, אם ברצוננו לקבל מושג על מוסיקה רוחית זו, עלינו לשים בצד את כל הרעיונות של מוסיקה ששומעים באוזן חומרית, כי במוסיקה רוחית אנו עוסקים בתפיסה רוחית, כלומר בתפיסה מסוג כזה שמוכרח להישאר אילם לאוזן של החושים.

למען הפשטות, בתיאורים הבאים של ארץ-הרוח לא תהיה התייחסות למוסיקה רוחית זו. עלינו רק להבין כי כל דבר המתואר כתמונה, כקורן-אור, גם משמיע קול. כל צבע, כל תפיסת אור, מייצגים צליל רוחי, וכל שילוב של צבעים תואם להרמוניה, ללחן. כך, עלינו לזכור בבירור שגם היכן שהצליל שולט, תפיסה באמצעות העין הרוחית ממשיכה להתקיים. הצליל רק מתווסף לקרינת האור. לכן, כאשר ידובר להלן על אבות-הטיפוס, יש לחשוב גם על קיומם של צלילים. מופיעות גם תפיסות אחרות, שבהשאלה אפשר לכנותן טעימה רוחית וכדומה, אך מומלץ לא להיכנס אל תוך תהליכים אלה כאן, כי אנו עוסקים בלעורר תפיסה של ארץ-הרוח באמצעות אופני תפיסה ספורים שנבחרו מכלל אופני התפיסה הקיימים.

עתה, הכרחי להבדיל מן ההתחלה בין הסוגים השונים של אבות-הטיפוס. כמו-כן, בארץ-הרוח יש להבדיל בין מספר דרגות או תחומים כדי להתמצא בהם. גם כאן, כמו בעולם-הנפש, אין לחשוב על התחומים השונים כשכבות המונחות זו על גבי זו, אלא כמשתלבים זה בזה וחודרים זה את זה.

התחום הראשון. תחום זה כולל את אבות-הטיפוס של העולם הפיסי עד כמה שהוא נעדר-חיים. כאן קיימים אבות-הטיפוס של המינרלים והצמחים, אך אבות-הטיפוס של הצמחים נמצאים רק בחלק הפיסי שלהם, תוך התעלמות מהחיים שיכולים להיות בהם. באותה דרך, אנו מוצאים כאן את הצורות הפיסיות של בעלי-החיים ובני-האדם. דברים אלה אינם מקיפים את כל הנמצא בתחום זה, אלא רק מתארים אותו באמצעות דוגמאות ברורות ביותר. תחום זה מהווה את התשתית של ארץ-הרוח. אפשר להשוותו ליבשה המוצקה של האדמה הפיסית. הוא מהווה את היבשת של ארץ-הרוח. את הקשר שלו לעולם הפיסי-גופני, אפשר לתאר רק באמצעות משל. אפשר לרכוש מושג על כך בדרך הבאה. דמה לעצמך מרחב מסוים המלא

בגופים פיסיים מסוגים שונים. לאחר מכן, סלק את הגופים האלה ודמה חללים ריקים בצורותיהם של הגופים. את חללי-הביניים שקודם לכן היו ריקים, יש לדמות עתה כמלאים ובעלי צורות מגוונות ביותר, ובעלי קשרים רבגוניים עם הגופים הפיסיים שהוזכרו לעיל. כך בערך נראה התחום הנמוך ביותר של עולם אבות-הטיפוס. בעולם זה, הדברים והישויות המתגשמים בעולם הפיסי, נוכחים כחללים ריקים ובחללי-הביניים מתרחשת הפעילות הדינמית של אבות-הטיפוס והמוסיקה הרוחית. במהלך התעצבותם לכדי צורות פיסיות, החללים הריקים מתמלאים, כביכול, בחומר פיסי. אם מישהו היה מסתכל במרחב הן בעיניים פיסיות והן בעיניים רוחיות, הוא היה רואה את הגופים וביניהם את הפעילות הדינמית של אבות-הטיפוס היוצרים.

התחום השני. תחום זה בארץ-הרוח כולל את אבות-הטיפוס של החיים, אך חיים אלה מהווים כאן אחדות מושלמת. הם זורמים דרך עולם הרוח כיסוד נוזלי, כמו דם הפועם בכל. אפשר להשוותם לאוקיינוסים ולמערכות המים של האדמה הפיסית. ברם, התפשטותם דומה יותר להתפשטות הדם בגוף בעל-החיים מאשר לזו של הימים והנהרות. אפשר לתאר את השלב השני הזה של ארץ-הרוח כחיים זורמים המורכבים מחומר מחשבתני. ביסוד זה, הכוחות הבראשיתיים היוצרים מפיקים את כל המופיע במציאות הפיסית כישויות חיות. כאן מתברר שהחיים בכללותם מהווים אחדות, שהחיים באדם קשורים לחיים של כל יתר היצורים.

התחום השלישי. את אבות-הטיפוס של כל התצורות הנפשיות יש לתאר כתחום השלישי של ארץ-הרוח. כאן אנו מוצאים את עצמנו בתוך יסוד עדין ודליל יותר מאשר בשני התחומים הראשונים. בהשאלה, אפשר לכנותו האוויר או האטמוספירה של ארץ-הרוח. לכל המתרחש בנפשות של שני העולמות – העולם הפיסי ועולם-הנפש – יש מקביל רוחי. כאן, כל הרגשות, התחושות, היצרים והתשוקות, נוכחים שוב, אך נוכחים מבחינה רוחית. המאורעות האטמוספריים בתחום אווירי זה תואמים לייסורים ולשמחות של היצורים בעולמות האחרים. כמיהת הנפש האנושית מופיעה כאן כמשב רוח קל; התפרצות של כעס דומה לרוח סערה. מי שמסוגל לדמות בנפשו את מה שמתייחסים אליו כאן, יוכל לחדור עמוק אל תוך האנחה של כל יצור, אם רק יכוון את תשומת-לבו לכך. למשל, אנו יכולים לדבר כאן על סערה חזקה המלווה בברקים מבזיקים וברעמים מתגלגלים. אם נמשיך לחקור את העניין, נמצא שזעם של קרב המתנהל על האדמה בא לידי ביטוי בארץ-הרוח כסערה של ישויות רוחיות.

התחום הרביעי. אבות-הטיפוס של התחום הרביעי אינם קשורים ישירות לעולמות האחרים. בהיבטים מסוימים, הם ישויות השולטות באבות-הטיפוס של שלושת התחומים הנמוכים יותר ומכוונות אותם לעבודה משותפת. בהתאם לכך, הן עסוקות בארגון והקבצה של אבות-הטיפוס הכפופים להן. לכן, מתוך תחום זה נובעת פעילות מקיפה יותר מאשר מהתחומים הנמוכים יותר.

התחום החמישי, השישי והשביעי. תחומים אלה שונים מיסודם מהקודמים משום שהישויות הקיימות בהם מספקות לאבות-הטיפוס של התחומים הנמוכים יותר את הדחפים לפעילותם. בהם אנו מוצאים את הכוחות היוצרים של אבות-הטיפוס עצמם. מי שמסוגל להתעלות אל תוך תחומים אלה, מתוודע לכוונות המונחות ביסוד עולמנו (ראה [הערה 10](#) *בנספח הערות*). כנבטים חיים, אבות-הטיפוס עדיין קיימים כאן כדי לקבל את הצורות הרבגוניות ביותר של ישויות-מחשבה. כאשר נבטים אלה מועברים אל תוך התחומים הנמוכים יותר, הם תופחים, כביכול, ומתגלים בצורות מגוונות ביותר. האידיאות שעל-פיהן הרוח האנושית מתגלה באופן יצירתי בעולם הפיסי, הן השתקפות, צללית, של ישויות-מחשבה נבטיות אלה של עולם הרוח העילאי. המתבונן עם אוזן רוחית, המתעלה מהתחומים הנמוכים של ארץ-הרוח אל התחומים העילאיים האלה, נעשה מודע לכך שקולות וצלילים משתנים והופכים לשפה רוחית. הוא מתחיל לקלוט את דבר-הרוח, שבאמצעותו הדברים והישויות לא מגלים לו עוד את טבעם עם מוסיקה בלבד, אלא גם עם מילים. הם מבטאים את מה שאפשר לכנות במדע הרוח, **שמותיהם הנצחיים** (ראה [הערה 11](#) *בנספח הערות*).

עלינו לדמין את ישויות-המחשבה הנבטיות האלה כבעלות טבע מורכב. רק קליפת הנבט נלקחת מיסוד עולם-המחשבה והיא עוטפת את גרעין-החיים האמיתי. בכך הגענו אל גבול שלושת העולמות, מפני שמקורו של הגרעין נמצא בעולמות עילאיים עוד יותר. כאשר האדם תואר בדפים הקודמים על-פי מרכיביו, הוזכר גרעין-חיים זה כמורכב מרוח-החיים ואדם-הרוח. לישויות אחרות בקוסמוס יש גרעיני-חיים דומים. מקורם בעולמות עילאיים והן מוצבות בשלושת העולמות שתוארו כדי שהן תגשמה בהם את משימותיהן. עתה, נעקוב אחר הרוח האנושית בהמשך מסעה בארץ-הרוח בין שתי התגלמויות או התגשמויות. בעשותנו זאת, יבלטו שוב התנאים והמאפיינים המבדילים של 'ארץ' זו.

3.4 הרוח בארץ-הרוח לאחר המוות

לאחר שהרוח האנושית עברה דרך העולמות של הנפשות בדרכה בין שתי התגשמויות, היא נכנסת אל תוך ארץ-הרוחות כדי לשהות שם עד שתהיה בשלה לקיום גופני חדש. אפשר להבין את משמעותה של שהות זו בארץ-הרוח רק לאחר שמפרשים נכונה את יעדו וסופו של מסע האדם לאורך התגשמותו. כאשר האדם נמצא בהתגשמות בגוף פיסי, הוא פועל ויוצר בעולם הפיסי כישות רוחית. הוא מטביע בצורות הפיסיות, בחומרים ובכוחות הגופניים, את מה שרוחו חושבת ומפתחת. לכן, כשליח של עולם הרוח, עליו לגלם את הרוח בעולם הגופני. רק בהיותו מגולם, בהתגשמות, יכול האדם לפעול בעולם הגופני. עליו להשתמש בגוף הפיסי ככלי שלו, כך שבאמצעות הגוף הוא יוכל לפעול על גופים אחרים, והם – עליו. מה

שפועל דרך גופניות פיסית זו של האדם, הוא הרוח. מתוך רוח זו זורמות הכוונות, הכיוון שעבודתו צריכה לקחת בעולם הפיסי.

עתה, כל עוד הרוח פועלת בגוף הפיסי, היא אינה יכולה לחיות בצורתה האמיתית. היא יכולה רק לקרן, כביכול, דרך צעיף הוויית-הקיום הפיסית, כי למעשה, עולם המחשבות של האדם משתייך באמת אל עולם הרוח. כפי שהוא מופיע בהוויית-הקיום הפיסית, צורתו האמיתית מוסתרת. אפשר גם לומר שחיי המחשבות של האדם הפיסי הם צללית, השתקפות של הישות הרוחית האמיתית שלה הם משתייכים. כך, במהלך החיים הפיסיים, הרוח הפועלת דרך הגוף הפיסי, יוצרת אינטראקציה עם העולם הארצי-גופני. אף שאחת המשימות של הרוח האנושית, כל עוד היא מתקדמת מהתגשמות להתגשמות, הינה לפעול בעולם הגופני-פיסי, היא לא הייתה יכולה, בשום אופן, להגשים משימה זו באופן הנכון אילו הייתה רק בהוויית-קיום גופנית. היעדים והמטרות של המשימה הארצית אינם מפותחים ומוגדרים במסגרת ההתגשמות הארצית, כשם שתוכנית של בית לא נרקמת באתר הבנייה עצמו, שבו עובדים הפועלים. כפי שתוכנית זו מתגבשת במשרדו של הארכיטקט, כך המטרות והיעדים של פעילויות יצירתיות ארציות, מגובשים ומפותחים בארץ-הרוחות. רוח האדם צריכה לחיות שוב ושוב בארץ זו שבין שתי התגשמויות כדי שתוכל לגשת, בהיותה מצוידת במה שהאדם לוקח עמו במותו, אל העבודה בחיים הפיסיים. כפי שהארכיטקט, בלי לעסוק בלבנים ובמלט, מגבש את תוכנית הבית בחדר השרטוטים על-פי חוקים ארכיטקטוניים ואחרים, כך הארכיטקט של בריאת האדם, הרוח או העצמיות העילאית, מפתח את הכשרים והיעדים בארץ-הרוח על-פי חוקיה של אותה ארץ, כדי להביאם אל העולם הארצי. רק כאשר רוח האדם שווה שוב ושוב בתחומה שלה, היא מסוגלת, באמצעות הכלים הגופניים-פיסיים, להביא את הרוח אל העולם הארצי.

בזירת הפעולה הפיסית, לומד האדם להכיר את תכונות העולם הפיסי וכוחותיו. במהלך עבודתו היוצרת, הוא צובר התנסויות ביחס לדרישות המוצגות על-ידי העולם הפיסי בפני מי שרוצה לפעול בו. הוא לומד להכיר שם את תכונות החומר שבו הוא שואף לגלם את המחשבות והאידיאות שלו. את המחשבות והאידיאות עצמן הוא אינו יכול להפיק מחומר. כך, העולם הפיסי מהווה עבורו זירת יצירה וזירת לימוד כאחת. בארץ-הרוח, מה שנלמד הופך אז לכדי כשרים חיים של הרוח. אפשר להמשיך בהשוואה דלעיל כדי להבהיר את הנושא. הארכיטקט מתכנן בית. תוכניותיו מבוצעות. בעשותו זאת, הוא רוכש התנסויות מגוונות ביותר. ההתנסויות האלה בכללותן משכללות את כישוריו. בהכינו את תוכניתו הבאה, כל ההתנסויות האלה תזרומנה לתוכה, ותוכנית חדשה זו, בהשוואה לראשונה, תיראה עשירה יותר בכל מה שנלמד באמצעות הראשונה.

הדבר זהה ביחס לחיי אנוש עוקבים. בפרקי-הזמן שבין התגשמויות, הרוח חיה בתחומה שלה. ביכולתה להתמסר לגמרי לדרישות של חיי הרוח. בהיותה משוחררת מהגוף הפיסי, היא מפתחת את עצמה בכל הכיוונים ומכניסה אל תוך התפתחות זו את פירות התנסויותיה בהתגשמויות ארציות קודמות. כך, תשומת-לבה מכוונת תמיד אל זירת משימותיה הארציות; היא עוקבת ללא הרף אחר האדמה בה במידה שזוהי זירת הפעולה שלה, דרך התפתחותה ההכרחית. היא עובדת על עצמה כדי להיות מסוגלת, בכל התגשמות והתגשמות, לבצע את תפקידה במהלך אותו מהלך-חיים בהתאמה עם התנאים השוררים על האדמה באותו זמן. כמובן, זהו תיאור כללי בלבד של מהלכי-חיים עוקבים של האדם. המציאות תתאים לכך, לא לגמרי, אלא רק במידה מסוימת. הנסיבות עשויות לקבוע שמחזור-החיים הבא של אדם יהיה מושלם פחות מהקודם, אך באופן כללי אי-סדירויות כאלה מתאזנות במחזורי-החיים הבאים במסגרת גבולות ברורים.

התפתחות הרוח בארץ-הרוח מתרחשת כתוצאה מכניסתו המלאה של האדם אל תוך חיי התחומים השונים של ארץ זו. חייו שלו מתפזרים, כביכול, בתוך תחומים אלה בזה אחר זה והוא מקבל, לעת עתה, את מאפייניהם. על-ידי כך הם מחדירים את מהותם אל תוך ישותו, כדי שיוכל לפעול, בהיותו מחוזק על-ידי הווייתם, בחייו הארציים.

בתחום הראשון של ארץ-הרוח, האדם מוקף אבות-טיפוס רוחיים של ישויות ארציות. במהלך החיים על האדמה, הוא לומד לדעת רק את הצלליות של אבות-טיפוס אלה שהוא תופס במחשבותיו. מה שעל האדמה הינו רק מחשבה, מהווה בתחום זה התנסות, חיים. האדם מתנועע בין מחשבות, אך מחשבות אלה הן ישויות ממשיות. מה שהוא תפס באמצעות חושיו במהלך החיים על האדמה, פועל עליו עתה בצורתו המחשבתית. ברם, המחשבה אינה מופיעה כצללית המסתתרת מאחורי הדברים. להיפך, זוהי ממשות מלאת-חיים המפיקה את הדברים. האדם נמצא, כביכול, בסדנת המחשבות שבה דברים ארציים נוצרים ומעוצבים, כי בארץ-הרוח הכול מהווה פעילות ותנועה מלאות חיים. כאן, עולם המחשבות נמצא בפעולה כעולם של ישויות חיות, יצירתיות ומועילות. אנו רואים כיצד מה שחווינו במהלך הוויית-הקיום הארצית, נבנה. כפי שבגוף הפיסי אנו חווים את הדברים של החושים כממשות, כך, עכשיו, כרוח, אנו חווים את הכוחות הרוחיים הבונים כממשיים.

בין ישויות-המחשבה שאפשר למצוא בארץ-הרוח קיימת גם המחשבה של הגופניות הפיסית שלנו. אנו חשים עצמנו מופרדים מגופניות זו. אנו חשים שרק הישות הרוחית שייכת לנו וכאשר אנו קולטים את הגוף שהושלך כמו בזיכרון, לא עוד כפיסי אלא כישות-מחשבה, אז הקשר שלו לעולם החיצוני הופך לעניין של קליטה ישירה. אנו לומדים לראותו כמשהו השייך לעולם החיצוני, כאיבר של עולם חיצוני זה. כתוצאה

מכך, איננו מבדילים עוד את הגופניות שלנו עצמנו מיתר העולם החיצוני, כמשהו שקשור אלינו יותר. אנו חשים את האחדות בעולם החיצוני כולו, כולל ההתגשמויות הגופניות שלנו. ההתגשמויות שלנו מתפזרות כאן אל תוך אחדות עם יתר העולם. כך, האדם רואה כאן את אבות-הטיפוס של הממשות הגופנית-פיסית כאחדות שלה הוא עצמו שייך. לכן, הוא לומד בהדרגה להכיר את הקשר שלו, את האחדות שלו עם העולם הסובב על-ידי התבוננות. הוא לומד לומר: "מה שפרוש כאן סביבך, אתה היית." זוהי אחת המחשבות היסודיות של חכמת הוודנטה ההודית העתיקה. החכם רוכש, עוד במהלך חייו הארציים, את מה שאחרים חווים לאחר המוות, כלומר היכולת לתפוס את המחשבה שהוא עצמו קשור לכל הדברים – המחשבה, "זה – אתה הוא". בחיים הארציים, זהו אידיאל שחיי-המחשבות יכולים להתמסר לו. בארץ-הרוח, זוהי עובדה ההולכת ומתבהרת לנו תוך התנסות רוחית והאדם עצמו לומד לדעת בארץ זו באופן ברור יותר ויותר שבישותו הפנימית הוא משתייך אל עולם הרוח. הוא תופס את עצמו כרוח בין רוחות, חבר של רוחות בראשית, וחש בתוכו את דבר הרוח הבראשיתי: "אני רוח בראשית". חכמת הוודנטה אומרת: "אני ברהמן", כלומר אני משתייך כחבר לישות הבראשיתית שהיא מקורן של כל הישיות. אנו רואים שמה שנתפס במהלך החיים הארציים כמחשבה צללית שאליה החכמה כולה שואפת, מהווה בארץ-הרוח התנסות ישירה. אכן, זוהי רק **מחשבה** במהלך החיים הארציים, כי זוהי **עובדה** בהוויית-הקיום הרוחית.

כך, במהלך התנסותו הרוחית, האדם רואה, כאילו מבחוץ, ממגדל-צופים גבוה, את הקשרים והעובדות שבתוכם הוא ניצב במהלך חייו הארציים. במהלך חייו בתחום הנמוך ביותר של ארץ-הרוח, הוא חי ביחס לקשרים הארציים הקשורים ישירות לממשות הגופנית-פיסית. על האדמה, האדם נולד למשפחה, לעם; הוא חי במדינה מסוימת. הוויית-קיומו הארצית מוגדרת על-ידי כל הקשרים האלה. הוא מוצא ידיד זה או אחר משום שהקשרים בתוך העולם הפיסי גורמים לכך. הוא עוסק בעיסוק זה או אחר. כל זה קובע את תנאי חייו הארציים. כל זה מתייצב מולו במהלך חייו בתחום הראשון של ארץ-הרוח כישות-מחשבה חיה. הוא חווה הכול שוב בדרך מסוימת, אך הוא חווה זאת מההיבט הרוחי הפעיל. האהבה שהייתה לו כלפי משפחתו, הידידות שטיפח, ניעורות לחיים ומומרצות מפנימיותו, וכישוריו בכיוון זה משתכללים. אותו יסוד ברוח האדם הפועל ככוח האהבה כלפי המשפחה וכלפי ידידים, מתחזק. לאחר מכן, הוא חוזר אל הוויית-קיומו הארצית כאדם מושלם יותר מהיבטים אלה. במידה מסוימת, אלה הקשרים היומיומיים של החיים הארציים המבשילים כפרי של תחום נמוך ביותר זה של ארץ-הרוח. אותו יסוד באדם, השקוע כולו בקשרים יומיומיים אלה, ירגיש קירבה אל תחום זה במשך רוב חייו בין שתי התגשמויות. בעולם הרוח אנו פוגשים שוב את בני-האדם שעמם חיינו בעולם הפיסי. כפי שהנפש משתחררת מכל מה שדבק בה דרך הגוף הפיסי, כך גם הקשר שבחיים הפיסיים קושר נפש אל נפש, משתחרר מאותם תנאים בעלי משמעות והשפעה רק בעולם הפיסי. עם זאת, כל מה שהיווה קשר בין נפשות בחיים הפיסיים, נישא אל מעבר למוות אל תוך עולם הרוח. טבעי שמילים שהוטבעו עבור התנאים הפיסיים, יכולות לשחזר רק באופן לא-מדויק את

המתרחש בעולם הרוח. אם דבר זה יילקח בחשבון, הרי שזה יהיה תיאור מדויק אם נאמר שאותן נפשות הקשורות יחד בחיים הפיסיים, מוצאות זו את זו שוב כדי להמשיך באופן תואם את חייהן המשותפים בעולם הרוח.

בתחום השני, החיים המשותפים של עולם האדמה, זורמים כישות-מחשבה, כיסוד נוזלי, כביכול, של ארץ-הרוח. כל עוד אדם מתבונן בעולם במהלך התגשמותו הפיסית, החיים נראים מוגבלים בישויות חיות נפרדות. בארץ-הרוח, החיים משתחררים מהן וכמו דם-חיים, הם זורמים כביכול דרך הארץ כולה. הם קיימים שם כאחדות החיה הנוכחת בכל הדברים. על כך, לאדם יש רק השתקפות במהלך החיים הארציים, והשתקפות זו באה לידי ביטוי בכל צורה של יראת-כבוד שהוא רוחש לכוליות, לאחדות ולהרמוניה של היקום. החיים הדתיים של האדם מופקים מהשתקפות זו. הוא נעשה מודע לכך שהמשמעות החובקת-כל של הוויית-היקום אינה טמונה במה שהינו ארעי ונפרד. הוא מתייחס לארעי כהקבלה, כמשל, של אחדות הרמונית, נצחית. הוא נושא את עיניו אל אחדות זו בהלך-נפש של יראת-כבוד והערצה. הוא מקיים בפניה טקסים ופולחנים דתיים. בארץ-הרוח, לא ההשתקפות, אלא הצורה הממשית מופיעה כישות-מחשבה חיה. כאן, האדם יכול באמת להתמזג עם האחדות שהוא כיבד והעריץ על האדמה. פירות החיים הדתיים וכל הקשור בהם, מופיעים בתחום זה. עתה, האדם לומד לדעת דרך התנסות רוחית שגורלו האינדיבידואלי אינו נפרד מהקהילה שאליה הוא משתייך. כאן מתפתח כושרו של האדם לדעת את עצמו כאיבר של הכוליות. הרגשות הדתיים, כל מה ששאף כבר במהלך החיים אל מוסריות טהורה ואצילה, ישאבו כוח מתוך תחום זה במהלך חלק ניכר של החיים הרוחיים שבין התגשמויות, והאדם יתגשם שוב עם כשרים משופרים בכיוון זה.

בעוד שבתחום הראשון אנו נמצאים בחברתן של אותן נפשות שעמן היינו קשורים בחיבורים הקרובים ביותר של העולם הפיסי במהלך החיים הפיסיים הקודמים, הרי שבתחום השני אנו נכנסים אל תוך התחום של כל אותם דברים שעמם הרגשנו מאוחדים במובן רחב יותר, כלומר על-ידי יראת-כבוד משותפת, אמונה דתית משותפת וכן הלאה. יש להדגיש שההתנסויות הרוחיות של התחומים הקודמים ממשיכות להתקיים לאורך התחומים הבאים. כך, עם כניסתו אל תוך החיים של התחום השני והתחומים הבאים, האדם לא מתנתק מהקשרים שרקם עם משפחתו, חבריו וכן הלאה. יתר על כן, התחומים של ארץ-הרוח אינם ערוכים במקטעים המסודרים אחד אחרי השני. הם חודרים זה את זה והאדם חווה את עצמו בתחום חדש, לא משום שהוא נכנס לתוכו באופן חיצוני באיזושהי צורה, אלא מפני שהוא רכש בפנימיותו את הכשרים הפנימיים לקליטת מה שקודם הוא חי בו, אך בלי לקלוטו.

התחום השלישי של ארץ-הרוח כולל את אבות-הטיפוס של עולם-הנפש. כל מה שחי בעולם זה, מתקיים כאן כישות-מחשבה חיה. אנו מוצאים בו את אבות-הטיפוס של תשוקות, משאלות ורגשות, אך כאן בעולם הרוח אין משהו של אנוכיות שדבק בנפש. כפי שהחיים בכללותם יוצרים אחדות בתחום השני, כך בתחום שלישי זה, כל הכמיהות, המשאלות, כל האהבות והשנאות, יוצרות אחדות. התשוקות והמשאלות של אחרים אינן נפרדות מהתשוקות והמשאלות שלי. התחושות והרגשות של כל הישויות מהווים עולם משותף, אשר עוטף ומקיף כל דבר אחר, כפי שהאטמוספירה הפיסית עוטפת את כדור-הארץ. תחום זה מהווה, כביכול, את האטמוספירה או האוויר של ארץ-הרוח. כל מה שאדם ביצע בחייו על האדמה בשירות הקהילה, בהתמסרות חסרת-אנוכיות לבני-אדם, יישא כאן פרי, כי דרך שירות זה, דרך התמסרות זו, הוא חי בתוך השתקפות התחום השלישי של ארץ-הרוח. גומלי-החסד הגדולים של הגזע האנושי, בעלי טבע של הקרבה עצמית, אלה המעניקים שירות גדול לקהילות, רכשו את היכולת לפעול בתחום זה, לאחר שקנו לעצמם את הנכונות לקשר מיוחד אליו במהלך תפקידיהם הארציים הקודמים.

ברור ששלושת התחומים של ארץ-הרוח שתוארו לעיל, ניצבים ביחס מסוים כלפי העולמות שמתחתיהם, לעולם הפיסי ולעולם-הנפש, כי הם כוללים את אבות-הטיפוס, את ישויות-המחשבה החיות, הלובשים הוויית-קיום גופנית או נפשית באותם עולמות. רק **התחום הרביעי** הוא ארץ-הרוח הטהורה, אך אפילו תחום זה אינו כזה במלוא מובן המילה. הוא שונה משלושת התחומים הנמוכים יותר בשל העובדה שבהם אנו נתקלים באבות-הטיפוס של אותם קשרים פסיים ונפשיים שהאדם מוצא בעולם הפיסי ובעולם-הנפש לפני שהוא עצמו מתחיל לקחת בהם חלק. נסיבות החיים היומיומיים קושרות את עצמן לדברים ולישויות שהאדם מוצא כבר נוכחים בעולם. הדברים הארעיים של עולם זה מכוונים את מבטו אל היסוד הבראשיתי והנצחי שלהם ויצורים כמוהו, להם הוא מתמסר בחוסר-אנוכיות, אינם חבים לו את קיומם. ברם, זה דרכו שישנן בעולם כל היצירות של האמנויות, המדעים, ההנדסה, המדינות והממשלות – בקיצור, כל מה שהוא הגשים בעולם כיצירות מקוריות של רוחו. בלי פעילותו, כל היצירות האלה לא היו יכולות להתגלות בעולם הפיסי. אבות-הטיפוס של יצירות אנושיות טהורות אלה נמצאים בתחום הרביעי של ארץ-הרוח. כל מה שאנו מפתחים בחיים הארציים בדרך של תגליות מדעיות, של אידיאות וצורות אמנותיות, של תפיסות טכניות, נושא פרי בתחום רביעי זה. לכן, מתוך תחום זה שאמנים, מדענים וממציאים שואבים את הדחפים שלהם ומשכללים את גאוניותם במהלך שהותם בארץ-הרוח כדי להיות מסוגלים במהלך התגשמות אחרת לסייע במידה הגדולה ביותר בהמשך האבולוציה של התרבות האנושית. אך, אל לנו להעלות על דעתנו שלתחום רביעי זה של ארץ-הרוח יש חשיבות רק עבור ישויות אנוש בולטות. יש לו חשיבות גדולה עבור כל בני-האדם. כל מה שמעסיק אותנו בחיינו הפיסיים מחוץ לספירה של חיים, שאיפות ורצונות יומיומיים, מקורו בתחום זה. אלמלא היינו עוברים דרכו בתקופה שבין מוות

ולידה חדשה, אז לא היה לנו, בחיינו הבאים, כל עניין בדבר כלשהו המוביל – מעבר לחוג הצר של אורח-חיינו האישי – אל המשותף לכלל האנושות.

כבר נאמר לעיל שאפילו תחום זה אינו יכול להיקרא ארץ-רוח טהורה במלוא מובן המילה. זהו המקרה משום שהשלב שבו בני-אדם השאירו את התרבות על האדמה, ממשיך להשפיע על הוויית-הקיום הרוחית שלהם. בארץ-הרוח, הם יכולים לקצור רק את הפירות של מה שהתאפשר להם לבצע בהתאמה עם כישרונותיהם ושלב ההתפתחות של העם, האומה והמדינה, שבהם נולדו.

בתחומים הגבוהים יותר של ארץ-הרוח, הרוח האנושית משוחררת עתה מכל הכבלים הארציים. היא עולה אל ארץ-הרוח הטהורה שבה היא חווה את הכוונות, המטרות, שהרוח קבעה לעצמה להגשים באמצעות החיים הארציים. כל מה שכבר הוגשם בעולם הארצי מהווה רק העתק דהוי פחות או יותר של הכוונות והמטרות העילאיות ביותר. כל גביש, כל עץ, כל בעל-חיים וכל מה שמתגשם בתחום היצירה האנושית – כל אלה מספקים רק העתקים של מה שהרוח מתכננת, והאדם במהלך התגשמותו יכול רק לקשור את עצמו להעתקים לא-מושלמים אלה של הכוונות והמטרות המושלמות. כך, במהלך אחת מהתגשמותיו, הוא עצמו יכול להיות רק תמונה של מה שהוא נועד להיות בממלכת הרוח. לכן, מה שהוא באמת מהווה כרוח בארץ-הרוח, מתגלה רק כאשר הוא עולה אל **התחום החמישי** של ארץ-הרוח בפרק-הזמן שבין שתי התגשמותיו. מה שהוא מהווה כאן, הינו באמת הוא עצמו – הישות המקבלת הוויית-קיום חיצונית בהתגשמות רבות ומגוונות. בתחום זה, עצמיותו האמיתית של האדם יכולה לחיות באופן חופשי ולהתפשט בכל הכיוונים, וכך עצמיות זו היא הישות המופיעה בכל פעם מחדש, בכל התגשמות והתגשמות, כישות אחת. עצמיות זו מביאה עמה את הכשרים שפותחו בתחומים הנמוכים יותר של ארץ-הרוח. כתוצאה מכך, היא נושאת את פירות מחזורי-החיים הקודמים אל מחזורי-החיים הבאים. היא נושאת את תוצאות ההתגשמות הקודמות.

כאשר העצמיות חיה בתחום החמישי של ארץ-הרוח, היא שוהה בממלכת הכוונות והמטרות. כפי שארכיטקט לומד מאי-השלמויות שהתגלו בעבודתו וכפי שהוא מכניס אל תוך תוכניותיו החדשות רק את מה שהוא הצליח להפוך מאי-שלמות לשלמות, כך גם העצמיות בתחום החמישי משליכה מתוצאות חייה הקודמים כל מה שקשור לאי-שלמויות של העולמות הנמוכים יותר, ועם תוצאות אלה היא מפרה את המטרות של ארץ-הרוח – מטרות שהיא חיה עמן עתה. ברור כי הכוח היכול להיות מופק מתחום זה יהיה תלוי במידה שבה העצמיות, במהלך התגשמותה, רכשה בצורה של פירות המתאימים להיקלט בעולם מטרות זה. עצמיות אשר שאפה להגשים את מטרותיה של הרוח במהלך החיים הארציים באמצעות חיי-מחשבה פעילים או באמצעות אהבה טהורה המתבטאת במעשים, תרכוש אחיזה חזקה בתחום זה. עצמיות שבזוה

את כל מאמציה במאורעות חיי היומיום, שחייתה רק בחולף, לא זרעה כל זרעים שיוכלו להניב פירות למטרות סדר העולם החיצוני. רק החלק הקטן מפעילויותיה שהתפשט אל מעבר להתעניינות בחיי היומיום, יכול להניב פרי בתחומים עילאיים אלה של ארץ-הרוח. אין להניח שמה שנלקח כאן בחשבון הוא בעיקר תהילה ארצית או משהו דומה. להיפך, הדבר החשוב שיש להבין כאן הוא שאפילו באורח-החיים המצומצם ביותר, גם למאורע הקטן ביותר יש משמעות במהלך ההתקדמות הנצחית של הוויית-הקיום.

עלינו להתוודע למחשבה שבתחום זה, שיפוטנו מוכרחים להיות שונים מאלה שבחיים הפיסיים. למשל, אם אדם רכש מעט מהשייך לתחום חמישי זה, עולה בו התשוקה להטביע בתוכו אימפולס עבור החיים הבאים שיגרום לאותם חיים להתנהל בדרך כזו שבגורל (קארמה) שלהם תתגלה התוצאה של אותו חיסרון. התנסויות, שבחיים הארציים הבאים מופיעות כגורל מכאיב, כפי שנראה מנקודת-המבט של אותם חיים – ואולי מקוננים עליהן ככאלה – מהוות, אף-על-פי-כן, התנסויות שאדם מוצא בתחום זה של ארץ-הרוח כהכרחיות בהחלט עבורו.

היות שאדם השוהה בתחום החמישי חי בעצמיותו האמיתית, הריהו מורם מכל דבר השייך לעולמות הנמוכים יותר המקיפים אותו במהלך התגשמויותיו. הוא הינו מה שתמיד היה ותמיד יהיה במהלך התגשמויותיו. הוא חי בכוח השולט של הכוונות התקפות במהלך התגשמויות אלה ואותן הוא שותל בעצמיותו שלו. הוא מסתכל לאחור אל עברו שלו וחש שכל מה שהתנסה בו יובא לשירות הכוונות שיהיה עליו להגשים בעתיד. שם מבזיקים סוג של זיכרון של המחזוריים הקודמים של חייו וחזיון נבואי של המחזוריים העתידיים של חייו. לכן, אנו רואים שמה שאנו מכנים בספר זה **רוח-העצמיות**, חי בתחום זה, כל עוד רוח-עצמיות זו מפותחת במציאות הנאותה לה. היא ממשיכה להתפתח ומכינה את עצמה לאפשר בהתגשמות חדשה את מימושן של הכוונות הרוחיות בממשויות של החיים הארציים.

אם, במהלך רצף של שהיות בארץ-הרוח, התפתחה רוח-העצמיות במידה כזו שהיא יכולה לנוע שם בחופשיות, הרי שהיא תשאף לחפש שם את ביתה האמיתי. החיים בעולם הרוח יהיו מוכרים לה כפי שהחיים במציאות הפיסית מוכרים לאדם הארצי. מכאן ואילך, נקודות-המבט של עולם הרוח תפעלנה כנקודות-המבט השולטות, אותן היא הופכת לשלה, פחות או יותר באופן מודע או לא-מודע עבור המחזוריים הבאים של חיים ארציים. העצמיות יכולה לחוש עצמה כאיבר של סדר העולם האלוהי. המגבלות והחוקים של החיים הארציים אינם משפיעים עליה בהווייתה הפנימית ביותר. הכוח עבור כל מה שהיא מבצעת, מגיע אליה מעולם רוחי זה. ברם, עולם הרוח מהווה אחדות. מי שחי בו, יודע כיצד הנצחי פועל באופן יוצר על העבר. מתוך הנצחי יכול הוא לקבוע את הכיוון לעתיד (ראה [הערה 12](#) בנספח הערות). מבטו על העבר מתרחב ונעשה מושלם. אדם שהגיע לשלב זה מציב לעצמו מטרות שבכוונתו להוציא אל הפועל בהתגשמות הבאה. מתוך ארץ-הרוח הוא משפיע על עתידו, כך שיתנהל בהרמוניה עם האמיתי והרוחי. אדם כזה,

במהלך השלבים שבין שתי התגשמויות עוקבות, מוצא את עצמו במחיצתן של כל אותן ישויות נעלות, שהחכמה האלוהית גלויה וחשופה בפניהן, כי הוא טיפס אל השלב שבו הוא יכול להבינה.

בתחום השישי של ארץ-הרוח, אדם יגשים בכל פעולותיו מה שיימצא תואם ביותר להוויה האמיתית של העולם. הוא אינו יכול לשאוף למה שיביא לו תועלת, אלא רק למה שמוכרח לקרות על-פי המהלך הנכון של סדר העולם.

בתחום השביעי של ארץ-הרוח מגיעים אל גבול שלושת העולמות. האדם ניצב במחיצתם של **גרעיני-החיים**, אשר מועברים מהעולמות העילאיים יותר אל תוך השלושה שכבר תוארו, כדי שיוכלו להגשים בהם את משימותיהם. כאשר אדם מגיע אל גבול שלושת העולמות, הוא לומד לדעת את עצמו בגרעין-החיים שלו. משמעות הדבר היא שעבורו נפתרו החידות של שלושת העולמות הללו. יש לו מבט כולל על החיים בכללותם של עולמות אלה. בחיים הפיסיים, כוחות הנפש, המעניקים לה בעולם הרוח את ההתנסויות המתוארות כאן, נשארים לא-מודעים בנסיבות רגילות. הם פועלים במעמקים הלא-מודעים על האיברים הגופניים, היוצרים את תודעת העולם הפיסי. זוהי בדיוק הסיבה לכך שכוחות אלה נשארים בלתי ניתנים לתפיסה בעולם זה. גם העין לא רואה את עצמה כי פעילים בה כוחות שהופכים דברים אחרים לנראים. אילו אדם היה רוצה לאמוד באיזו מידה חיי אנוש המתנהלים בין לידה ומוות יכולים להיות תוצאה של מחזורים קודמים של חיים ארציים, הרי שהיה עליו לקחת בחשבון את העובדה שנקודת-מבט הנקטת באותם חיים נוכחיים אלה – ובהתחלה זוהי נקודת-המבט הטבעית שנוקטים בה – אינה יכולה להפיק אפשרות כלשהי לשיפוט נכון. לנקודת-מבט כזו, למשל, חיים ארציים יכולים להיראות כמלאי סבל, כבלתי-מושלמים. יחד עם זאת, מנקודת-מבט על-ארצית, עצם תצורה זו של חיים ארציים עם הסבל הכרוך בהם, עם אי-השלמויות שבהם, תימצא כתוצאה של מחזורים קודמים של חיים ארציים. בצעידתה לאורך נתיב הידיעה המתואר בפרק הבא, משתחררת הנפש מתנאי החיים הגופניים. כך, היא יכולה לקלוט בצורת תמונה את ההתנסויות שהיא מתנסה בהן בפרק הזמן שבין מוות ולידה חדשה. תפיסה מסוג זה מאפשרת לתאר את המתרחש בארץ-הרוח כפי שנעשה כאן, אך בהיקף רחב מעט יותר מאשר בקווים כלליים. רק כאשר איננו שוכחים להחזיק בעיני רוחנו את העובדה שמבנה הנפש כולו שונה בעת שהותה בגוף פיסי מאשר המבנה שלה במהלך התנסויות רוחיות טהורות, רק אז נראה את התיאור הנמסר כאן באור הנכון.

3.5 העולם הפיסי והקשר שלו אל עולם-הנפש ואל ארץ-הרוח

התצורות בעולם-הנפש ובארץ-הרוח אינן יכולות להיות אובייקטים של קליטה חושית חיצונית. את האובייקטים של קליטה חושית זו יש להוסיף כעולם שלישי על השניים שכבר תוארו. במהלך קיומו הגופני, האדם חי בו-זמנית בשלושת העולמות. הוא קולט את הדברים של העולם החושי ופועל עליהם. התצורות

של עולם-הנפש פועלות עליו דרך כוחות הסימפטיה והאנטיפטיה שלהן ונפשו שלו מעוררת גלים בעולם-הנפש דרך אהבותיה ושנאותיה, תשוקותיה ומשאלותיה. לעומת זאת, ההוויה הרוחית של דברים משתקפת בעולם-המחשבות שלו והוא עצמו, כישות-רוח חושבת, הינו תושב של ארץ-הרוח ושותף לכל מה שחי באותו תחום של העולם. מכאן מתברר שהעולם החושי מהווה רק חלק ממה שמקיף אותנו. חלק זה בולט מתוך סביבתנו הכללית בעצמאות מסוימת, מפני שהוא יכול להיקלט על-ידי חושים המתעלמים מהחלק הנפשי ומהחלק הרוחי. ברם, אלה משתייכים לעולם כולל זה באותה מידה כמו החלק החומרי. כפי שגוש קרח הצף על-פני המים מהווה חומר של המים המקיפים אף שהוא בולט באופן ניכר בשל תכונותיו המיוחדות, כך גם הדברים הנתונים לתפיסה חושית מהווים חומרים של עולם-הנפש ועולם הרוח המקיפים. הם בולטים בתוך עולמות אלה בשל תכונות מיוחדות ההופכות אותם נתונים לתפיסה על-ידי החושים. הם מהווים, בצורה מטפורית במידת-מה, תצורות-רוח ותצורות-נפש שהתעבו וההתעבות מאפשרת לחושים לקלוט אותן. למעשה, כפי שקרח הינו רק צורה שבה המים מתקיימים, כך גם אובייקטים של החושים מהווים רק צורה שבה נפש ורוח מתקיימות. אם דבר זה נתפס כהלכה, אפשר גם להבין שכפי שמים יכולים להפוך לקרח, כך גם עולם הרוח יכול להפוך לעולם-הנפש ועולם-הנפש לעולם החושים.

מנקודת-מבט זו, אפשר להבין מדוע אנו יכולים ליצור מחשבות על דברים של החושים. לכן, ישנה שאלה שכל אדם חושב מוכרח לשאול את עצמו: "מהו היחס הקיים בין המחשבה שיש לנו על אבן ובין האבן עצמה?" שאלה זו עולה בבהירות מלאה בתודעתם של אותם בני-אדם החודרים עמוק בהתבוננותם בטבע החיצוני. הם חשים את ההרמוניה בין עולם-המחשבות של האדם והמבנה והמערכת של הטבע. האסטרונום הגדול קפלר, למשל, מדבר בצורה יפה על אודות הרמוניה זו. הוא אומר: "אמת הדבר כי הקריאה האלוהית המפצירה באדם ללמוד אסטרונומיה חקוקה בעולם, אכן לא במילים והברות, אלא עובדתית על-ידי כושר ההסתגלות של החושים והמושגים האנושיים לשרשרת גרמי השמים ומצבם." רק מפני שהדברים של העולם החושי אינם אלא ישויות רוחיות שהתעבו, יכול אדם שרומם עצמו באמצעות מחשבותיו אל ישויות רוחיות אלה, להבין את הדברים דרך חשיבתו. אובייקטים חושיים, מקורם בעולם הרוח. הם מהווים רק צורה אחרת של הישויות הרוחיות, וכאשר אדם יוצר מחשבות על אודות דברים, פנימיותו רק מופנית מן הצורה החושית אל אבות-הטיפוס הרוחיים של דברים אלה.

להבין אובייקט באמצעות החשיבה, הינו תהליך שאפשר להשוותו להמסת גוף מוצק על-ידי אש כדי שהכימאי יוכל לבחון אותו בצורתו הנוזלית.

את אבות-הטיפוס הרוחיים של העולם החושי אפשר למצוא בתחומים השונים של ארץ-הרוח. בתחום החמישי, השישי והשביעי, אבות-טיפוס אלה קיימים כנבטים חיים. בארבעת התחומים הנמוכים יותר, הם מתעצבים לכדי תצורות רוחיות. הרוח האנושית קולטת השתקפות צללית של תצורות רוחיות אלה, כאשר

היא מנסה, באמצעות החשיבה, לרכוש הבנה של הדברים של החושים. כיצד תצורות אלה התעבו עד שהן יצרו את עולם החושים, זוהי שאלה ששואל עצמו אדם השואף להגיע לידי הבנה רוחית של העולם שמסביבו.

עבור הקליטה החושית של האדם, עולם מקיף זה מחולק בעיקר לארבע דרגות נפרדות – המינרל, הצומח, בעל-החיים והאדם. **ממלכת המינרלים** נקלטת על-ידי החושים ומובנת על-ידי החשיבה. לכן, כאשר אנו יוצרים מחשבה על אודות גוף מינרלי, אנו עוסקים בשני דברים – האובייקט החושי והמחשבה. בהתאם לכך, עלינו לדמות לעצמנו שאובייקט חושי זה מהווה ישות-מחשבה שהתעבתה. עתה, ישות מינרלית אחת פועלת על אחרת באופן חיצוני. היא מתנגשת בה וגורמת לה לנוע. היא מחממת אותה, מאירה אותה, מפרקת אותה וכן הלאה. סוג זה של פעולה חיצונית, אפשר לבטאו במחשבות. אנו יוצרים מחשבות על אודות הדרך שבה דברים מינרליים פועלים זה על זה באופן חיצוני בהתאם לחוקיות מסוימת. על-ידי כך, מחשבותינו הנפרדות מתפשטות לכדי תמונת-מחשבה של העולם המינרלי כולו, ותמונת-מחשבה זו מהווה השתקפות של אב-הטיפוס של העולם המינרלי כולו של החושים. אפשר למצוא כשלמות מלאה בעולם הרוח.

בממלכת הצמחים, התופעות של צמיחה והפריה מתווספות לתופעות של פעולה חיצונית של דבר אחד על אחר. הצמח גדל ומוציא מקרבו דומים לו. החיים מתווספים כאן על מה שניצב בפנינו בממלכת המינרלים. ההיזכרות הפשוטה בעובדה זו מובילה להשקפה המפיצה אור בהקשר זה. לצמח יש את הכוח לעצב את צורתו החיה ולשחזרה בצמח מסוגו הוא. בין האופי חסר-הצורה של החומר המינרלי כפי שאנו מוצאים בגזים, נוזלים וכדומה ובין הצורה החיה של עולם הצומח, ניצבות צורותיהם של הגבישים. בגבישים, עלינו לחפש אחר המעבר מהעולם המינרלי חסר-הצורה אל ממלכת הצמחים בעלת הכושר לעצב צורות חיות. בתהליך יוצר חושי-חיצוני זה בשתי הממלכות, המינרלים והצמחים, עלינו לראות את התעבות התהליך הרוחי הטהור אשר מתרחש כאשר הנבטים הרוחיים של שלושת התחומים העילאיים יותר של ארץ-הרוח מתעצבים אל תוך הצורות הרוחיות של התחומים הנמוכים יותר. המעבר מהנבט הרוחי חסר-הצורה אל התצורה בעלת-הצורה תואם לתהליך ההתגבשות בעולם הרוח. אם תהליך זה מתעבה כך שהחושים יכולים לקלטו בהופעתו, אז הוא מציג את עצמו בעולם החושים כתהליך התגבשות של המינרל.

ברם, גם בצמח יש נבט רוחי בעל-צורה. כאן, הכושר החי לעיצוב נשמר בצורה המעוצבת. בגביש, הנבט הרוחי מאבד את כוח הבנייה שלו במהלך תהליך העיצוב. הוא מיצה את חייו בצורה שהופקה. לצמח יש צורה ונוסף לכך הוא בעל כושר לעצב צורה. המאפיין המשותף לנבטים הרוחיים בתחומים העילאיים יותר של ארץ-הרוח נשמר בחיי הצמח. לכן, לצמח יש צורה כמו לגביש וגם כוח מעצב או כוח יוצר. מלבד הצורה שישויות בראשית הכניסו בצורת הצמח, ישנה צורה נוספת הפועלת על אותה צורה הנושאת את

רישומן של הישויות הרוחיות של התחומים העילאיים יותר. רק מה שמתגלה בצורה המוגמרת של הצמח נתון לתפיסה חושית. הישויות המעצבות המעניקות חיים לצורה זו נוכחות, אבל אינן ניתנות לתפיסה בממלכת הצמחים. העין הפיסית רואה את החבצלת כשהיא קטנה היום וכעבור זמן-מה רואה שהיא גדלה. כוח מעצב זה הוא החלק של עולם הצומח הפועל באופן בלתי ניתן לקליטה על-ידי החושים. הנבטים הרוחיים ירדו דרגה אחת כדי לפעול בממלכת הצורות. במדע הרוח, מדברים על ממלכות אלמנטריות. אם נכנה את הצורות הראשוניות, שהינן עדיין חסרות-צורה, **הממלכה האלמנטרית הראשונה**, אז את הישויות הפועלות באופן נסתר לחושים כאחראיות לצמיחת הצמח, אפשר לתאר כמשתייכות ל**ממלכה האלמנטרית השנייה**.

בממלכת בעלי-החיים, תחושה ודחף מתווספים על צמיחה והפריה. אלה הן התגלויות של עולם-הנפש. ישות החדורה בהן, משתייכת לעולם-הנפש, קולטת ממנו רשמים ופועלת עליו. עתה, כל תחושה ודחף העולים בבעל-החיים, נובעים מיסודות נפשו של בעל-החיים. הצורה משתמרת יותר מאשר התחושה או הדחף. אפשר לומר שחיי התחושות נושאים את אותו יחס כלפי הצורה החיה המשתמרת יותר, כפי שצורת הצמח המשתנה בכוחות עצמה נושאת כלפי הגביש המוצק. הצמח ממצה את עצמו במידה מסוימת בכוח המעצב צורה; במהלך חייו, הוא ממשיך להוסיף לעצמו צורות חדשות. בהתחלה, הוא מכה שורשים, לאחר מכן הוא מצמיח עלים, בהמשך פרחים ולבסוף פירות וזרעים. בעל-החיים סגור בתוך עצמו, בתוך צורה מוגמרת, והוא מפתח בתוכה את החיים המשתנים של תחושה ודחף. חיים אלה מתקיימים בעולם-הנפש. הצמח צומח ומתרבה; בעל-החיים חש ומפתח את דחפיו. עבור בעל-החיים, הם מהווים את חסר-הצורה המתפתח ללא הרף לצורות חדשות. התהליכים האב-טיפוסיים שלהם נמצאים בתחומים העילאיים ביותר של ארץ-הרוח, אך את פעילויותיהם הם מבצעים בעולם-הנפש. כך, בממלכת בעלי-החיים ישנן, נוסף על הישויות הנסותרות מהחושים ומכוונות צמיחה והפריה, גם ישויות אחרות אשר ירדו דרגה אחת עמוק יותר אל תוך עולם-הנפש. בממלכת בעלי-החיים, נוכחות ישויות חסרות-צורה הלובשות מעטה נפשי כבונים הראשיים המעוררים תחושות ודחפים. הן הארכיטקטים האמיתיים של צורות בעלי-החיים. במדע הרוח, תחום זה שאליו הן משתייכות מכונה **הממלכה האלמנטרית השלישית**.

ברשות האדם, נוסף על היכולות המצויות בצומח ובעל-החיים, גם הכוח לפתח את תחושותיו לכדי אידיאות ומחשבות ולשלוט בדחפיו באמצעות החשיבה. המחשבה המופיעה בצמח כצורה ובעל-החיים ככוח-נפשי, מופיעה באדם בצורתה שלה, כמחשבה עצמה. בעל-החיים הוא נפש; האדם – רוח. ישות הרוח שבבעל-החיים עסוקה בפיתוח הנפש, יורדת עתה דרגה נוספת עמוק יותר. בבעל-החיים, היא מעצבת את הנפש. באדם, היא נכנסת אל תוך עולם החושים עצמו. הרוח נוכחת בתוך הגוף האנושי-חושני ומשום שהיא מופיעה בלבוש חושני, ביכולתה להופיע רק כהשתקפות צללית של ישות הרוח שהמחשבה מייצגת. התגלות

הרוח באדם מותנית באורגניזם המוח הפיסי, אך באותו זמן היא הופכת לישות הפנימית של האדם. המחשבה היא הצורה שישות הרוח חסרת-הצורה מקבלת באדם, כפי שהיא לובשת צורה בצמח ונפש בבעל-החיים. כתוצאה מכך, האדם, כל עוד הוא מהווה ישות חושבת, אינו כפוף לשום ממלכה אלמנטרית היכולה לעצבו מבחון. הממלכה האלמנטרית שלו פועלת בגופו הפיסי. רק במידה שהאדם הוא צורה וגוף-תחושה, פועלות עליו ישויות אלמנטריות מאותו סוג כמו אלה הפועלות על צמחים ובעלי-חיים. באורגניזם הרוחי של האדם, במערכת העצבים שלו שהתפתחה לכדי מוח מושלם, ניצב לפנינו, גלוי ונראה לעין, מה שפועל על צמחים ובעלי-חיים כישות לא-חושית. כלומר, לבעל-החיים יש תחושה-עצמית, אך לאדם יש תודעה-עצמית. בבעל-החיים, הרוח חשה עצמה כנפש. היא עדיין אינה תופסת את עצמה כרוח. באדם, הרוח מזהה את עצמה כרוח אם כי, בשל מגבלות פיסיקות, רק כהשתקפות צללית של הרוח, כמחשבה.

בהתאם לכך, העולם התלת-איברי מחולק לקטגוריות הבאות:

1. ממלכת הישויות האב-טיפוסיות חסרות-הצורה – הממלכה האלמנטרית הראשונה
2. ממלכת הישויות המעצבות-צורה – הממלכה האלמנטרית השנייה
3. ממלכת הישויות הנפשיות – הממלכה האלמנטרית השלישית
4. ממלכת הצורות שהתגבשו (צורות גבישיות) – ממלכת המינרלים
5. הממלכה שצורותיה נתונות לתפיסה חושית ובה פעילות ישויות מעצבות-צורה – ממלכת הצמחים
6. הממלכה שצורותיה נתונות לתפיסה חושית ובה פעילות ישויות מעצבות-צורה וישויות נפשיות – ממלכת בעל-החיים
7. הממלכה שצורותיה נתונות לתפיסה חושית, ובה פעילות ישויות מעצבות-צורה וישויות נפשיות, ובה הרוח מתעצבת בצורה של מחשבה בתוך העולם החושי – ממלכת האדם

מכאן אפשר לראות כיצד המרכיבים היסודיים של האדם החיים בגוף, קשורים אל עולם הרוח. את הגוף הפיסי, הגוף האתרי, גוף נפש-התחושה והנפש-האינטלקטואלית, יש לראות כאבות-טיפוס של ארץ-הרוח שהתעבו בעולם החושי. הגוף הפיסי מתהווה דרך התעבות של אב-הטיפוס של האדם עד לנקודת ההופעה החושית. מסיבה זו, אפשר לכנות גוף פיסי זה, ישות של הממלכה האלמנטרית הראשונה שהתעבתה ונתונה לתפיסה חושית. הגוף האתרי מתהווה מעצם העובדה שהצורה שנוצרה שומרת על נידותה על-ידי ישות המרחיבה את פעילותה אל תוך עולם החושים, אך היא עצמה בלתי-נראית לחושים. אם רוצים לאפיין ישות זו במלואה, יש לתארה כישות שמקורה בתחומים העילאיים ביותר של ארץ-הרוח

ולכן מתעצבת בתחום השני לכדי אבטיפוס של חיים. כאבטיפוס של חיים, הוא פועל בעולם החושים. באופן דומה, הישות הבונה את גוף נפש-התחושה מקורה בתחומים העילאיים ביותר של ארץ-הרוח, מתעצבת בתחום הרוח השלישי לכדי אבטיפוס של עולם-הנפש, וככזה פועלת בעולם החושים. ברם, הנפש האינטלקטואלית מתהווה כאשר בתחום הרביעי של ארץ-הרוח, אב-הטיפוס של האדם-החושב מעניק לעצמו צורה שבה הוא פועל ישירות כאדם-חושב בעולם החושים. כך, הרוח פועלת על הגוף הפיסי, הגוף האתרי וגוף נפש-התחושה שלו. כך, הרוח מתגלה בנפש-האינטלקטואלית. אבות-טיפוס בצורה של ישויות, שבמובן מסוים חיצוניים לאדם, פועלים על שלושת האיברים הנמוכים יותר של ישותו. בנפש-האינטלקטואלית שלו, הוא עצמו הופך לעובד מודע על עצמו. הישויות הפועלות על גופו הפיסי זהות לאלה היוצרות את הטבע המינרלי. ישויות מהסוג שחי בעולם הצומח, פועלות על גופו האתרי, ואותן ישויות כמו אלה שחיות בעולם בעלי-החיים, פועלות על גוף נפש-התחושה שלו. שניהם אינם נתונים לתפיסה חושית, אך הם מרחיבים את פעילותם אל תוך שלושה עולמות אלה.

כך משתלבים העולמות השונים בפעילותם. היקום שהאדם חי בו, מהווה ביטוי של פעילות משולבת

זו.

*

לאחר שתפסנו את העולם החושי בדרך זו, נפתח פתח להבנת ישויות מסוג שונה מאלה המתקיימות בארבע ממלכות הטבע שתוארו לעיל. דוגמה אחת לישויות אלה היא מה שאנו מכנים רוח-העם או רוח-הלאום. ישות זו לא מתגלה ישירות בדרך הנתונה לתפיסה חושית, אלא חיה את חייה לגמרי בתחושות, ברגשות, בנטיות ובדחפים שאפשר להבחין בהם במאפיינים המשותפים של עם שלם. זוהי ישות שאינה מתגשמת בעולם החושים, אלא כפי שהאדם יוצר את גופו מתוך חומרים שאפשר לראותם באופן חושי, כך רוח-העם זו יוצרת את גופה מתוך החומרים של עולם-הנפש. גוף-נפש זה של רוח-הלאום הוא כמו ענן שבו חיים האיברים של הלאום. השפעותיה באות לידי ביטוי בנפשות של בני-האדם של אותו לאום, אך מקורה אינו בנפשות אלה עצמן. רוח-הלאום נשארת רק תפיסה צללית של התודעה בלי ישות או חיים, מופשטות ריקה, לאדם שאינו מדמיין אותה לעצמו בדרך זו.

אפשר לומר משהו דומה ביחס למה שמכנים רוח-זמן. אכן, המבט הרוחי מורחב בדרך זו על-פני מגוון של ישויות אחרות, נחותות ועילאיות כאחד, החיות בסביבה האנושית בהיותן נסתרות מהחושים הגופניים. אלה שברשותם כוחות של ראייה רוחית קולטים ישויות כאלה ויכולים לתארן. לסוגים הנחותים ביותר של ישויות אלה משתייך כל המתואר על-ידי רואים בעולם הרוח כסלמנדרות, סילפות, אונדינות וגנומים. למותר לומר שאין להתייחס לתיאורים אלה כשחזור הממשות הטמונה ביסודם. אילו היו כאלה, אז העולם הנדון לא היה עולם רוחי, אלא עולם חושי-גס. תיאורים אלה הם ניסיונות להבהיר ממשות רוחית, אותה

אפשר להציג רק בדרך זו, כלומר בהשאלה. מובן למדי כי מי שמקבל אך ורק את תקפותה של הראייה הפיסית, מתייחס לישויות כאלה כתולדה של הזיה מבולבלת ואמונה תפלה. כמובן, הן אינן יכולות להפוך לנראות לעין החושית, מפני שאין ברשותן גופים חושיים. האמונה התפלה אינה כרוכה בהתייחסות לישויות כאלה כממשיות, אלא באמונה שהן מופיעות בדרך הנתונה לתפיסה חושית בפני החושים הפיסיים. ישויות מסוג זה שותפות בבניית העולם ואנו באים עמן במגע ברגע שבו אנו נכנסים אל תוך התחומים העילאיים יותר, שאינם נגישים לחושים הגופניים. אותם בני-אדם הרואים בתיאורים כאלה תמונות של ממשיות רוחיות אינם מאמינים באמונות תפלות, אלא דווקא אלה המאמינים בקיום החושי של התמונות, וכן אלה המתכחשים לרוח, משום שהם חושבים שעליהם להתכחש לתמונה החושית.

יש להזכיר גם את אותן הישויות שלא יורדות אל תוך עולם-הנפש, אלא שעטיפותיהן כוללות רק תצורות של ארץ-הרוח. האדם קולט אותן ונעשה שותף שלהן כאשר הוא פוקח בפניהן את עינו ואוזנו הרוחיות. על-ידי כך, דברים רבים שקודם הוא היה יכול רק לבהות בהם מבלי להבינם, נעשים מובנים לו. מסביבו נהיה אור והוא רואה את הסיבות הראשוניות למתרחש כתוצאות בעולם החושים. הוא מבין את מה שהוא התכחש לו לחלוטין כאשר לא הייתה ברשותו עין רוחית או את מה שביחס אליו היה עליו להסתפק באמרו: "בשמים ובארץ ישנם יותר דברים ממה שאפשר לחשוב עליו בפילוסופיה שלך". בני-אדם בעלי רגשות רוחיים עדינים, אינם חשים בנוח כאשר הם מתחילים לראות נצנוצי-אור בהיעשותם מודעים לעולם שונה מהעולם החושי שמסביבם, עולם שבו עליהם לגשש כפי שעיוור מגשש בין אובייקטים נראים לעין. רק ראייה ברורה בתחומים עילאיים אלה של הוויית-הקיום, הבנה וחדירה מוחלטות במתרחש בהם, יכולות באמת לחזק אדם ולהובילו אל ייעודו הנכון. על-ידי תובנה על הנסתר מהחושים, האדם מרחיב את טבעו בדרך כזו שהוא מתייחס לחייו לפני הרחבה זו 'כחלום גרידא על העולם'.

3.6 תבניות מחשבה וההילה האנושית (ראה [הערה 13](#) בנספח הערות)

נאמר כי התצורות של כל אחד משלושת העולמות יכולות להיות ממשיות עבור האדם רק כאשר יש ברשותו את הכשרים או האיברים לקליטתן. הוא קולט התרחשויות מסוימות במרחב כתופעת אור רק משום שיש ברשותו עין בנויה כהלכה. כמה מהקיים מתגלה באמת לאדם כלשהו, תלוי בכושר הקליטה שלו. לכן, אל לו לאדם לומר שממשי הוא רק מה שביכולתו לקלוט. הרבה מאוד יכול להיות ממשי ובכל זאת לא ניתן לתפסו מפני שחסרים האיברים המתאימים.

עתה, עולם-הנפש ועולם הרוח ממשיים באותה מידה כמו העולם החושי. אכן, הם ממשיים במובן עילאי יותר. אין עין פיסית היכולה לראות רגשות ומחשבות, ובכל זאת הם ממשיים. כפי שאדם קולט, דרך חושיו החיצוניים, את העולם הגופני כאובייקט של תפיסה, כך גם רגשות, יצרים ומחשבות הופכים

לאובייקטים של תפיסה עבור איבריו הרוחיים. בדיוק כפי שאת ההתרחשויות במרחב יכולה עין חושית לראות כתופעות צבע, כך יכולות התרחשויות נפשיות ורוחיות להפוך, באמצעות חושים פנימיים, לתפיסות המקבילות לתופעות החושיות של צבע. להבין במלואה את משמעות הנאמר כאן, אפשרי רק לאדם שצעד בנתיב הידיעה המתואר בפרק הבא וכתוצאה מכך פיתח את חושיו הפנימיים. עבור אדם כזה, התופעות הנפשיות בתחום הנפש המקיף אותו והתופעות הרוחיות בתחום הרוח, הופכות גלויות באופן על-חושית. רגשות של ישויות אחרות שהוא חווה, קורנים אליו מהן כתופעות אור, ומחשבות שאליהן הוא מפנה את תשומת-לבו, עולות דרך המרחב הרוחי. עבורו, מחשבה של אדם אחד על אחר, אינה משהו בלתי-נתפס, אלא, להיפך, התרחשות שאפשר לקלוט. תוכן המחשבה חי ככזה רק בנפשו של האדם החושב, אך תוכן זה מעורר השפעות בעולם הרוח. הן מהוות התרחשות הנתונה לתפיסה על-ידי העין הרוחית. המחשבה יוצאת וזורמת כמציאות ממשית מאדם אחד אל אדם אחר, והדרך שבה מחשבה זו פועלת על אדם אחר נחוות כהתרחשות שאפשר לקלוט בעולם הרוח. כך, האדם הנתון לתפיסה פיסית מהווה רק חלק מהאדם השלם עבור מי שחושיו הרוחיים נפקחו. אדם פיסית זה הופך למרכז הנביעות הנפשיות והרוחיות. בלתי-אפשרי לעשות יותר מאשר רק לרמוז ברמז דק על העולם העשיר והרבגוני, המתגלה כאן בפני הרואה הרוחי. מחשבה אנושית, שבדרך-כלל חיה רק בתחום הבנתו של המאזין, מופיעה, למשל, כתופעת צבע הנתונה לתפיסה רוחית. צבעה תואם לאופי המחשבה. למחשבה הנובעת מדחף חושי באדם, יש צבע שונה מאשר זו שנהגתה בשירות הידיעה הטהורה, היופי האצילי או הטוב הנצחי. מחשבות הנובעות ממהלך החיים החושניים זורמות דרך עולם-הנפש בגוונים של אדום. מחשבה שדרכה מתעלה האדם החושב לידיעה עילאית, מופיעה בצבע צהוב-בהיר יפה. מחשבה הנובעת מאהבה מסורה וחסרת-אנוכיות, קורנת בצבע ורוד נהדר. כפי שתוכנה של מחשבה בא לידי ביטוי בצורתה הנגלית באופן על-חושית, כך מתבטא במידה גדולה או קטנה יותר אופייה המוגדר. מחשבה מדויקת של הוגה מתגלה כתצורה בעלת קווי-מתאר ברורים; מחשבה מבולבלת מופיעה כתצורה מעורערת ומעורפלת.

בדרך זו, הטבע הנפשי והטבע הרוחי של האדם מופיעים כחלק העל-חושית של הישות האנושית כולה.

הצבעים הנתונים לתפיסה על-ידי העין הרוחית, הקורנים מסביב לאדם הפיסי הנצפה בפעילותו ועוטפים אותו כמעין ענן בצורת-ביצה, מהווים את ההילה האנושית. גודלה של הילה זו שונה אצל בני-אדם שונים, אך אנו יכולים לומר שהאדם כולו מופיע, בממוצע, גבוה כפליים מגובהו ורחב פי ארבעה מרוחבו של האדם הפיסי.

גוונים רבים ושונים זורמים בהילה הזאת. זרם זה של צבעים מהווה תמונה אמיתית של חייו הפנימיים של האדם. כפי שחיים פנימיים אלה משתנים, כך גם גווני הצבע משתנים. ברם, תכונות קבועות מסוימות כגון כישירונית, הרגלים וקווי-אופי, גם באות לידי ביטוי בגווני צבע קבועים ויסודיים.

אי-הבנות עלולות להתעורר אצל בני-אדם שעדיין רחוקים מהתנסויות נתיב הידעיה, המתוארות בפרק הבא של ספר זה – ביחס למהות המתוארת כאן כהילה. אנו עשויים לדמיין לעצמנו שהמתואר כאן כצבעים יתייצב בפני הנפש כפי שצבעים פיסיים מופיעים בפני העין הפיסית, אלא שצבע כזה לא יהווה דבר מלבד הזיה. מדע הרוח אינו עוסק כלל ברשמים של הזיות ומכל מקום לא מתכוונים אליהם בתיאור זה. נגיע לתפיסה נכונה אם נזכור את הדברים הבאים. עם צבע פיסי, הנפש חווה לא רק את הרושם החושי, אלא דרכו, יש לה התנסות נפשית. כאשר הנפש קולטת, דרך העין, משטח צהוב, הרי שהתנסות נפשית זו שונה מההתנסות הנפשית המתעוררת בקלטה משטח כחול. אפשר לכנות התנסות זו 'לחיות בצהוב' או 'לחיות בכחול'. עתה, לנפש שעלתה על נתיב הידעיה יש 'התנסות בצהוב' דומה לזו המופיעה בהתבוננות בהתנסות הנפשית של ישויות אחרות; 'התנסות בכחול', כאשר מתבוננים בהלכי-נפש של התמסרות. הדבר המשמעותי אינו שהרואה הרוחי, בראייתו נפש אחרת, רואה כחול כפי שהוא רואה את הכחול הזה בעולם הפיסי, אלא שיש לו התנסות המצדיקה אותו לכנות את הדימוי הזה, 'כחול'; כפי שאדם פיסי מכנה וילון, 'כחול', למשל. דבר משמעותי נוסף הוא שעל הרואה הרוחי להיות מודע לכך שהוא מתנסה בהתנסות המשוחררת מהגוף, כך שהוא רוכש את האפשרות לדבר על ערך חיי-הנפש ומשמעותם, בעולם שתפיסתו אינה מתבצעת באמצעות הגוף האנושי. אף שיש לקחת בחשבון משמעות זו של התיאור, זהו עניין מובן מאליו עבור הרואה הרוחי לדבר על כחול, צהוב, ירוק וכדומה, בהילה. ההילה משתנה מאוד על-פי המזגים ותכונות-האופי השונים של בני-האדם. באופן דומה, היא משתנה בהתאם לשלבי ההתפתחות הרוחית. לאדם המתמסר לגמרי לדחפיו החייתיים, יש הילה שונה לחלוטין מזו של אדם המרבה לחיות בעולם-המחשבות. ההילה של אדם בעל נטייה דתית שונה מיסודה מזו של אדם השקוע לגמרי בחוויות הפעוטות של חיי היומיום. נוסף על כך, כל הלכי-הנפש המשתנים, כל הנטיות, כל השמחות והמכאובים, מוצאים את ביטויים בהילה.

עלינו להשוות בין ההילות של התנסויות נפשיות שונות כדי ללמוד להבין את משמעותם של גווני הצבע השונים. נתחיל בהתנסויות נפשיות השזורות ברגשות חזקים מאוד. אפשר לחלקן לשני סוגים: סוג ראשון שבו הנפש מונעת לפעולה על-ידי רגשות בעלי טבע חייתי בעיקר, וסוג שני שבו רגשות אלה מקבלים צורה עדינה יותר, כאשר הם כביכול מושפעים מאוד מחשיבה עליהם. בסוג הראשון של התנסויות, זרמים של צבע חום ואדמדם-צהוב עולים מההילה במקומות מוגדרים. אצל בני-אדם בעלי תאוות מעודנות יותר, מופיעים באותם מקומות גוונים בהירים יותר של אדמדם-צהוב וירוק. אפשר להבחין בכך שככל שהאינטליגנציה גדלה, מופיעים יותר ויותר גוונים של צבע ירוק. בני-אדם אינטליגנטיים מאוד, אך מתמסרים לחלוטין לסיפוק היצרים החייתיים שלהם, מציגים בהילתם הרבה מאוד צבע ירוק, אך לצבע ירוק זה תתווסף תמיד תערובת של צבעים חום ואדום-חום. חלק ניכר מההילה של בני-אדם לא-אינטליגנטיים מלא בזרמים של צבע אדום-חום או אפילו צבע אדום של דם כהה.

ההילות של בני-אדם בעלי הלכי-נפש שלווים, מהורהרים ושקועים במחשבות, שונות מיסודן מאלה של בני-אדם בעלי הלכי-נפש מלאי-תשוקה כאלה. הגוונים של חום ואדום הופכים בולטים פחות ובמקומם מופיעים גוונים שונים של ירוק. בחשיבה נמרצת, ההילה מציגה גוון-יסוד נעים של ירוק. במידה מסוימת, כך נראית ההילה של אותם בני-אדם היודעים להסתגל לכל מצב בחיים.

גוונים של כחול מופיעים בהלכי-נפש המלאים התמסרות. ככל שאדם מרבה להעמיד את עצמו לשירותה של מטרה, כך גוונים של כחול הופכים בולטים יותר. בקבוצה זו מוצאים שני סוגים שונים למדי של בני-אדם. יש בני-אדם אשר אינם רגילים להפעיל את כוח החשיבה שלהם – נפשות סבילות שאין להן, כביכול, דבר להכניס אל תוך זרמי המאורעות בעולם, מלבד הטבע הטוב שלהם. הילתם מנצנצת בצבע כחול יפה. כך נראית גם ההילה של בני-אדם דתיים ומסורים רבים. לנפשות רחמניות ולאלה המוצאות סיפוק בהתמסרות לחיים של נדיבות-לב, יש הילה דומה. אם, נוסף על כך, בני-אדם אלה אינטליגנטיים, אז זרמים של ירוק וכחול יופיעו לסירוגין או שהכחול עצמו יקבל אולי גוון ירקרק. המיוחד בנפשות הפעילות בניגוד לסבילות הוא שהכחול שלהן מתמלא מבפנים בגוונים בהירים של צבע. מציאים, בעלי מחשבות המניבות פירות, מקרינים גוונים בהירים של צבע, כאילו מתוך מרכז פנימי. הדבר נכון במידה מרובה ביותר אצל אותם בני-אדם שאנו מכנים חכמים, ובמיוחד אצל אלה בעלי רעיונות פוריים. באופן כללי, כל השייך לפעילות רוחית מתבטא בצורה של קרניים הקורנות מבפנים, בעוד שכל הנובע מטבע חייתי מתבטא בצורה של עננים לא-סדירים הזורמים בהילה.

ההשתנויות בגווני הצבע הבאות לידי ביטוי בתצורות של ההילות, תלויות בכך אם המחשבות, הנובעות מפעילות הנפש, עומדות לשירות הטבע החייתי של הנפש או עומדות לשירותו של דבר אידיאלי, אובייקטיבי. אדם בעל כושר המצאה המיישם את כל מחשבותיו לסיפוק תשוקותיו החושניות מציג בהילתו גוונים של כחול-אדום כהים. לעומתו, אדם המעמיד את מחשבותיו בחוסר-אנוכיות לשירותו ש דבר מחוץ לעצמו, מציג בהילתו גווני צבע אדמדם-כחול בהירים. חיים רוחיים משולבים בהתמסרות אצילה וכושר הקרבה מציגים בהילה צבע ורוד או סגול בהיר.

לא רק נטייתה היסודית של הנפש מציגה את זרמי הצבע שלה בהילה, אלא גם תאוות חולפות, הלכי-נפש וחוויות פנימיות. כעס עז המתפרץ בפתאומיות, יוצר זרמים אדומים; רגשות של כבוד פגוע המתפשטים בהתפרצות פתאומית, ייראו כעננים ירוקים כהים. ברם, הצבעים אינם מופיעים רק בתצורות לא-סדירות של עננים, אלא גם בצורות סדירות, המוגדרות באופן ברור. אם נתבונן באדם הנמצא תחת השפעתו של התקף פחד, נראה זאת בהילה שלו מלמעלה כלפי מטה כפסים גליים של כחול המכוסים בנצנוץ כחלחל-אדום. אם נתבונן באדם המצפה בחרדה למאורע מסוים, נראה פסים אדומים-כחולים, כמו קרניים הזורמות ללא הרף מבעד להילתו, מבפנים כלפי חוץ.

מי שפיתח את הכושר לתפיסה רוחית מדויקת, יכול לראות כל תחושה המגיעה מבחוץ. לבני-אדם המתרגשים מכל התרשמות חיצונית, יש בהילה הבהוב מתמיד של נקודות וכתמים קטנים בצבע כחלחל-אדום. אצל בני-אדם שאינם מתרגשים בלהט, לכתמים האלה יש צבע צהוב-כתום או אפילו צהוב יפה. מה שמכונה פיזור-נפש מציג כתמים כחולים המתחלפים בירוק ומשנים פחות או יותר את צורתם.

באמצעות ראייה רוחית מפותחת יותר, אפשר להבחין בשלושה היבטים של תופעות צבע בתוך ההילה הקורנת-זורמת סביב האדם. ראשית, ישנם צבעים הנושאים פחות או יותר אופי של אי-שקיפות וקהות. כמובן, אם נשווה אותם לצבעים הנראים בעינינו הפיסיות, הרי שבהשוואה אליהם הם נראים חולפים ושקופים. ברם, בתוך העולם העל-חושי עצמו, הם הופכים את המרחב שהם תופסים, באופן יחסי, ללא-שקוף. הם ממלאים אותו בסוג של תצורות ערפיליות. סוג שני של צבעים מורכב מאותם צבעים המהווים את האור עצמו, כביכול. הם מאירים את המרחב שהם תופסים כך שדרכם מתהווה מרחב של אור. הסוג השלישי של צבעים שונה למדי מהשניים הראשונים. יש להם אופי קורן, נוצץ וזוהר. הם ממלאים את המרחב לא רק באור, אלא בקרניים מבריקות וזוהרות. בצבעים אלה, יש משהו פעיל ונייד מיסודו. האחרים שלווים במידת-מה וחסרי-זוהר. לעומתם, צבעים אלה יוצרים את עצמם כביכול, ללא הרף, מתוך עצמם. המרחב מתמלא בשני הסוגים הראשונים של צבעים בזרימה עדינה הנשארת שלווה בו. על-ידי הסוג השלישי, המרחב מתמלא בחיים המוצתים מעצמם לעד, בפעילות ללא מנוח.

ברם, שלושה סוגים אלה של צבעים אינם מסודרים זה לצד זה בהילה האנושית. הם אינם נמצאים באזורים נפרדים במרחב, אלא הם חודרים זה את זה ומכסים זה את זה בדרכים מגוונות ביותר. אפשר לראות את כל שלושת הסוגים של צבעים מתמזגים במקום אחד של ההילה, כפי שגוף פיסני, כמו פעמון, יכול להישמע ולהיראות בו-זמנית. כך, הופכת ההילה לתופעה מורכבת ביותר משום שאנו עוסקים בשלוש הילות החודרות זו את זו. ברם, ביכולתנו להתגבר על הקושי על-ידי הפניית תשומת-לבנו אל שלושת הסוגים לסירוגין. בעולם העל-חושי, אנו אז עושים משהו דומה למה שאנו עושים בעולם החושי, למשל, כאשר אנו עוצמים את עינינו על-מנת להתמסר לגמרי לרשמים של יצירה מוסיקלית. לרואה הרוחי יש שלושה איברים שונים עבור שלושת הסוגים של צבעים, וכדי להתבונן ללא הפרעה, ביכולתו להפעיל או לסגור כל אחד מהאיברים לקליטת רשמים. ככלל, רק סוג אחד של איבר יכול להיות מפותח בהתחלה על-ידי רואה רוחי, כלומר האיבר עבור הסוג הראשון של צבעים. בשלב זה, אדם יכול לראות רק הילה אחת; השתיים האחרות נשארות בלתי-נראות עבורו. באותה דרך, אדם יכול לגשת לרשמים מהשתיים הראשונות, אך לא מהשלישית. השלב העילאי של מתנת הראייה הרוחית כרוך בכך שהאדם יהיה מסוגל לראות את כל שלוש ההילות ולהפנות את תשומת-לבו, לצורכי מחקר, לכל אחת מהן בנפרד.

כך, ההילה התלת-איברית מהווה ביטוי נראה מבחינה על-חושית של ישות האדם. בה באים לידי ביטוי שלושת האיברים – גוף, נפש ורוח.

ההילה הראשונה מהווה ראי של ההשפעה שהגוף מפעיל על הנפש האנושית; ההילה השנייה מאפיינת את חיי-הנפש עצמה, נפש שהתעלתה אל מעל להשפעה הישירה של החושים, אך עדיין לא התמסרה לשירות הנצחי; ההילה השלישית משקפת את השליטה שיש לרוח הנצחית על האדם בן-החלוף. כאשר נמסרים תיאורים של ההילה, כמו כאן, יש להדגיש שדברים אלה אינם רק קשים להבחנה, אלא מעל לכול קשה לתארם. לכן, אין לראות בתיאור מסוג זה יותר מאשר גירוי מחשבתי.

כך, עבור הרואה הרוחי, הייחודיות של חיי-הנפש באה לידי ביטוי במבנה ההילה. כאשר הוא נתקל בחיי-נפש המתמסרים לחלוטין לדחפים ותאוות בני-חלוף ולגירויים חיצוניים רגועים, הוא רואה את ההילה הראשונה בצבעים עזים; ההילה השנייה, לעומת זאת, מפותחת רק במקצת. הוא רואה בה רק תצורות מצומצמות של צבע, בעוד שההילה השלישית בקושי נראית. רק פה ושם, מופיע ניצוץ קטן של צבע, המציין שאפילו בהלך-נפש כזה, הנצחי כבר חי כנבט באדם, אך נדחק אל הרקע על-ידי פעילות הטבע החושי, כפי שצוין לעיל. ככל שאדם משיל מעצמו את דחפיו הנחותים יותר, החלק הראשון של ההילה נעשה בולט פחות. אז, החלק השני של ההילה הולך וגדל, במלאו את מרחב הצבע שבו האדם הפיסי חי בצורה שלמה יותר עם הכוח המאיר שלו. ככל שאדם מוכיח שהוא משרת את הנצחי, כך מתגלה ההילה השלישית המופלאה כחלק המעיד על מידת התאזרחותו בעולם הרוח משום שהעצמיות האלוהית קורנת אל תוך החיים הארציים דרך חלק זה של ההילה האנושית. בה במידה שבני-אדם מציגים הילה זו, הם מהווים להבות שדרכן האלוהות מאירה את העולם הזה. הם מראים דרך חלק זה של ההילה עד כמה הם יודעים כיצד לחיות לא בעבור עצמם, אלא עבור האמת הנצחית, היפה האצילי והטוב. הם מראים עד כמה הם סחטו מהעצמיות הצרה שלהם את הכוח להקריב עצמם על מזבח הפעילות הקוסמית של העולם.

כך באה לידי ביטוי בהילה עבודת האדם על עצמו במהלך התגשמותו.

כל שלושת חלקיה של ההילה כוללים צבעים מהגוונים השונים ביותר, אך האופי של גוונים אלה משתנה בהתאם לדרגת התפתחותו של האדם. בחלק הראשון של ההילה, אפשר לראות את החיים הלא-מפותחים של דחפים בכל הגוונים מאדום ועד כחול. לגוונים אלה יש אופי קודר ומעורפל. הגוונים האדומים הבולטים מצביעים על תשוקות חושניות, על תאוות-הבשר, על התאוה להנאות החיך והקיבה. גוונים ירוקים מופיעים במיוחד אצל בעלי אופי נחות הנוטים לאטימות-לב ולשוויון-נפש, בהתמסרם מתוך תאוותנות לכל הנאה, אך אף-על-פי-כן נמנעים מן המאמצים הנחוצים להביאם לידי סיפוק. היכן שהתשוקות נוטות בצורה נלהבת אל מטרה הנמצאת מחוץ לכושר ההשגה שכבר נרכש, מופיעים צבעי הילה ירוקים-חומים וירוקים-צהבהבים. למעשה, אורחות-חיים מודרניים מסוימים מטפחים סוג כזה של הילה.

יהירות אישית המושרשת כולה בנטיות נחותות, המייצגת את הדרגה הנחותה ביותר של אנוכיות, מופיעה בגוונים של צהוב עכור עד חום. עתה, ברור שחיי הדחפים החייתיים יכולים לקבל אופי מענג. קיים כושר טבעי טהור של הקרבה-עצמית, המצוי גם בממלכת בעלי-החיים. התפתחות זו של דחף חייתי מוצאת את הגשמתה היפה ביותר באהבת-אם טבעית. דחפים טבעיים חסרי-אנוכיות אלה באים לידי ביטוי בהילה הראשונה בגווני צבע מאדמדם בהיר עד ורוד. פחד וביישנות של מוג-לב לנוכח נסיבות חיצוניות מתגלים בהילה בצבעים כחול-חום וכחול-אפור.

ההילה השנייה מראה גוונים שונים ביותר של צבעים. תצורות הצבעות בצבעים של חום וכתום מצביעות על יהירות, גאוותנות ושאפתנות מפותחות מאוד. גם הסקרנות מודיעה על נוכחותה באמצעות כתמים צהובים-אדומים. צהוב-בהיר משקף חשיבה בהירה ואינטליגנציה; ירוק מבטא הבנה של החיים והעולם. לילדים הלומדים בקלות יש בחלק זה של ההילה הרבה ירוק. ירוק-צהוב בהילה השנייה מציין זיכרון טוב. אדום-ורוד מציין טבע נדיב ורוחש-חיבה; כחול מסמל אדיקות. ככל שהאדיקות מתקרבת להתלהבות דתית, כך הופך הכחול לסגול. אידיאליזם ומבט רציני על החיים במובן עילאי יותר, נראים בצבע כחול-אינדיגו.

צבעי-היסוד של ההילה השלישית הם: צהוב, ירוק וכחול. צהוב-בהיר מופיע כאן אם החשיבה מלאה באידיאות נשגבות ומקיפות, התופסות את הפרטים כחלק מכוליות סדר העולם האלוהי. אם החשיבה אינטואיטיבית וגם מטוהרת לחלוטין מכל דימוי חושי, אז הצהוב מקבל ברק של זהב. ירוק מבטא אהבה כלפי כל הישיות; כחול הוא סימן לכושר של הקרבה חסרת-אנוכיות למען כל הישיות. אם כושר זה להקרבה מתעלה לרצון חזק, המתמסר לשירות פעיל למען העולם, הכחול מתבהר והופך לסגול בהיר. אם גאוותנות ורדיפת-כבוד, כשאריות האחרונות של אנוכיות אישית, עדיין נוכחות למרות טבע נפשי מפותח מאוד, אז יופיעו גוונים בצבע כתום לצד הגוונים הצהובים. ברם, יש לציין שבחלק זה של ההילה, הצבעים שונים למדי מהגוונים שאנו רגילים לראות בעולם החושים. הרואה הרוחי רואה יופי ורוממות שאין כדוגמתם בעולם הרגיל.

ההצגה הזאת של ההילה לא תישפט בצורה נכונה על-ידי מי שלא ייחס את המשקל העיקרי לעובדה שראיית ההילה משמעה הרחבה והעשרה של מה שנתפס בעולם הפיסי – אכן, הרחבה שמטרתה ידיעת הצורה של חיי-הנפש שברשותם ממשות רוחית מלבד עולם החושים. להצגה זו כולה אין שום קשר לקריאת אופיו או מחשבותיו של אדם מתוך הילה הנקלטת בדרך של הזיה. היא שואפת להרחיב את הידיעה לכיוון עולם הרוח ואין לה שום דבר במשותף עם האמנות המפוקפקת של קריאה בנפשות בני-האדם מתוך ההילה שלהם.

פרק 4

נתיב הידיעה

ידיעה על מדע הרוח עליו מדובר בספר זה, יכולה להירכש על-ידי כל אדם לעצמו. תיאורים מהסוג הניתן כאן מציגים תמונת-מחשבה של העולמות העילאיים והם מהווים במובן מסוים צעד ראשון לקראת ראייה-רוחית עצמית. האדם הוא ישות-מחשבה וביכולתו לעלות על נתיב הידיעה רק לאחר שיתייחס להשיבה כנקודת-ההתחלה שלו. תמונה של העולמות העילאיים הנמסרת לאינטלקט שלו אינה חסרת-ערך עבורו גם אם לעת עתה היא רק דומה לסיפור על עובדות עילאיות שעליהן עדיין לא רכש תבונה באמצעות תפיסתו שלו. המחשבות אשר נמסרות לו כוללות בתוכן כוח הממשיך לפעול בעולם-המחשבות שלו. כוח זה יהיה פעיל בתוכו; הוא יעורר כשרים רדומים. מי שחושב כי מיותר להתמסר לתמונת-מחשבה כזו טועה מפני שהוא מתייחס למחשבה כדבר לא-ממשי ומופשט. המחשבה הינה כוח חי וכפי שעבור מי שיש לו ידיעה, המחשבה מופיעה כביטוי ישיר של מה שנראה ברוח, כך ביטוי זה פועל באדם שאליו הוא מועבר כנבט המצמיח מעצמו את פרי הידיעה.

מי שדוחה בבזז יישומה של הפעלה מחשבתית מפרכת במאמץ לרכוש ידיעה עילאית ומעדיף להשתמש לשם כך בכוחות אחרים הקיימים באדם, אינו לוקח בחשבון את העובדה שהחשיבה היא הכושר העילאי ביותר מבין הכשרים שברשות האדם בעולם החושים שלו.

למי ששואל: "כיצד יכול אני לרכוש ידיעה אישית על האמיתות העילאיות ביותר של מדע הרוח?" מוכרחה להינתן התשובה: "התחל בהתוודעות למה שנמסר על-ידי אחרים ביחס לידיעה כזו." ואם יטען: "ברצוני לראות בעצמי; אינני רוצה לדעת דבר ממה שאחרים ראו", יש להשיב: "בדיוק בהטמעת המסרים של אחרים כרוך השלב הראשון לקראת ידיעה עצמית." ואם אז יטען: "אם כך, נאלץ אני להאמין תחילה אמונה עיוורת", אפשר רק להשיב: "ביחס למה שהו אשר נמסר, אין מדובר באמונה או חוסר-אמונה, אלא רק בהטמעה בלתי-משוחדת של דברים שאדם שומע." חוקר-רוח אמיתי אינו מדבר לעולם בציפייה שדבריו יתקבלו באמונה עיוורת. הוא רק אומר: "התנסיתי בזה בתחומים הרוחיים של ההווה ואני מספר את התנסויותיי." הוא גם יודע שקליטת ההתנסויות האלה על-ידי אדם אחר והחדרת מחשבותיו בתיאור כזה, מהוות כוחות חיים התורמים להתפתחות הרוחית.

מה שיתואר כאן, ייתפס בצורה נכונה רק על-ידי אדם הלוקח בחשבון את העובדה שהידיעה כולה של עולמות הנפש והרוח, רדומה במעמקים העמוקים ביותר של הנפש האנושית. אפשר להעלותה באמצעות נתיב הידיעה. ברם, אנו יכולים להבין לא רק את מה שאנו העלינו בעצמנו, אלא גם את מה שאדם אחר העלה מתוך אותם מעמקי נפש. כך הדבר גם כאשר עדיין לא עשינו שום הכנות לצעידה באותו נתיב ידיעה. תובנה רוחית נכונה מעוררת את כוח ההבנה במי שטבעו הפנימי אינו אפוף דעות קדומות ומשוחזות. ידיעה לא-מודעת עולה לקראת עובדה רוחית שנתגלתה על-ידי אדם אחר ו'עלייה זו לקראת' אינה אמונה עיוורת, אלא פעילות נכונה של הבנה אנושית בריאה. בהבנה בריאה זו עלינו לראות נקודת-התחלה טובה הרבה יותר, גם עבור הכרה ממקור ראשון של עולם הרוח, מאשר בהשתקעויות מיסטיות מפוקפקות או כל דבר אחר בעל טבע דומה שבו אנו מדמים לעצמנו לעתים קרובות שיש לנו משהו טוב יותר מאשר מה שמובן על-ידי הבנה אנושית בריאה, כאשר מוגשות לה תוצאות של מחקר רוחי אמיתי.

למעשה, לא ניתן להדגיש בצורה חזקה מספיק עד כמה נחוץ, לכל השואף לפתח את כושרו לרכישת ידיעה עילאית, שייקח על עצמו את הטיפול הרציני ביותר של כוחות החשיבה שלו. הדגשה זו מוכרחה להיות דוחקת ביותר משום שבני-אדם רבים השואפים להיות רואים-רוחיים, מתייחסים בקלות-ראש לעבודה רצינית זו על החשיבה. הם אומרים: "החשיבה אינה יכולה לעזור לי לרכוש דבר כלשהו; הדבר העיקרי הוא תחושה או רגש." כתשובה, יש לומר שאיש אינו יכול, במובן הנעלה ביותר, כלומר באמת, להפוך לרואה-רוחי בלי שקודם לכן חדר אל תוך חיי-המחשבות. בהקשר זה, עצלות פנימית מסוימת ממלאת תפקיד מזיק אצל בני-אדם רבים. הם אינם מודעים לעצלות זו מפני שהיא מסתרת מאחורי בוז לחשיבה מופשטת והרהורי סרק. ברם, לא נבין כלל את מהות החשיבה, אם נבלבל אותה עם סחרור של רצף מחשבות-סרק מופשטות. כפי שחשיבה מופשטת זו יכולה להמית בקלות ידיעה על-חושית, כך חשיבה נמרצת, מלאת חיים, מוכרחה להיות התשתית שעליה היא מבוססת.

אכן, היה נוח יותר אילו אפשר היה לרכוש את הכוח העילאי של ראייה רוחית תוך הימנעות מטיפול החשיבה. רבים היו מעדיפים זאת, אך כדי לרכשו נחוצים איתנות פנימית ובטחון פנימי שאליהם יכולה להוביל רק החשיבה. אחרת, התוצאה תהיה רק הבהוב חסר-משמעות של תמונות, תצוגה המסיחה את הדעת של תופעות נפשיות שאכן מסבה הנאה לרבים, אך אין לה שום קשר להדירה אמיתית אל תוך העולמות העילאיים. יתר על כן, אם ניקח בחשבון את ההתנסויות הרוחיות הטהורות שאדם הנכנס באמת אל תוך העולם העילאי מתנסה בהן, אז נוכל להבין שלנושא זה יש היבט נוסף. בריאות מוחלטת של חיי הנפש חיונית כתנאי להפיכת אדם לרואה-רוחי. אין אמצעי טוב יותר לפיתוח בריאות זו מאשר חשיבה אמיתית. למעשה, בריאות זו עלולה להתערער באופן רציני אם התרגילים להתפתחות עילאית לא יתבססו על החשיבה. כפי שנכון שכוח הראייה הרוחית הופך אדם בריא החושב בצורה נכונה לאדם בריא יותר ומוכשר

יותר לחיים מאשר בלעדיו, נכון באותה מידה שכל הניסיונות להתפתח תוך השתמטות מן המאמץ החשיבתי, כל החלומות המעורפלים בתחום זה, גורמים אשליות והזיות ונוטים להביא את האדם לגישה שגויה כלפי החיים. אדם הרוצה להתפתח ולרכוש ידיעה עילאית, אין לו מה לחשוש אם ישים לב לנאמר כאן, אבל ניסיון זה צריך להתבצע תחת ההנחה-מראש דלעיל. הנחה-מראש זו קשורה אך ורק לנפשו ורוחו של האדם. תחת הנחה זאת, לדבר על סוג כלשהו המתקבל על הדעת של השפעה מזיקה על הבריאות הגופנית, הוא אבסורד.

חוסר-אמון נטול-יסוד אכן מזיק. הוא פועל באדם ככוח דוחה. הוא מונע ממנו מלקלוט מחשבות מפרות. לא אמונה עיוורת, אלא רק קליטה זו של עולם-המחשבות של מדע הרוח, היא התנאי-המוקדם לפיתוחם של חושים עילאיים. כך פונה חוקר-הרוח אל תלמידו: "אינך נדרש להאמין במה שאומר לך, אלא לחשוב עליו, להפכו לתוכן עולם-המחשבות שלך, ואז מחשבותיי מעצמן תגרומנה לכך שתכיר באמיתותן." זוהי גישתו של חוקר-הרוח. הוא הגורם המדרבן. אבל, הכוח לקבל את הנאמר כאמת, נובע מהישות הפנימית של התלמיד עצמו. באופן זה יש ללמוד את ההשקפות של מדע הרוח. מי שיש לו שליטה עצמית ומסוגל להחדיר את מחשבותיו בהן, יכול להיות בטוח שלאחר פרק זמן קצר או ארוך יותר, הן תובלנה אותו לתפיסה-רוחית עצמית.

בדברים שנאמרו כאן, כבר צוינה אחת התכונות הראשונות שכל אדם הרוצה לרכוש כושר ראייה של עובדות עילאיות, מוכרח לפתח. זוהי הפתיחות הבלתי-מסויגת והבלתי-משוחדת כלפי מה שמתגלה בפני האדם על-ידי החיים האנושיים או על-ידי העולם החיצוני. אם אדם ניגש אל עובדה בעולם שמסביבו עם שיפוט הנובע מחייו עד כה, הוא סוגר את עצמו כתוצאה משיפוט זה מההשפעה השקטה והמלאה שיכולה להיות לעובדה זו עליו. התלמיד מוכרח להיות מסוגל בכל רגע ורגע להפוך את עצמו לכלי-קיבול ריק שלתוכו העולם החדש זורם. הידיעה מתקבלת רק באותם רגעים שבהם כל שיפוט וכל ביקורת העולה בנו, מושקתים. למשל, כאשר אנו פוגשים אדם, השאלה אינה כלל וכלל אם אנו חכמים יותר ממנו או לא. גם לילד שאינו חושב בהיגיון יש משהו לגלות לחכם הגדול ביותר. אם הוא ניגש אל הילד עם דעה מוקדמת, מחוכמת ככל שתהיה, הוא מציב את חכמתו כזכוכית קהה בפני מה שהילד היה יכול לגלות לו. (דווקא מהנאמר כאן, אפשר בהחלט לראות שבדרישה של "פתיחות בלתי-מסויגת" אין מדובר בשיתוק כוח-השיפוט של האדם או בהתמסרות לאמונה עיוורת. ברור שדברים מסוג זה אינם הגיוניים והינם חסרי-משמעות ביחס לילד.)

חוסר-אנוכיות-פנימית מוחלט נחוץ להתמסרות האדם אל התגלויות העולם החדש. אם אדם בוחן את עצמו כדי לגלות באיזו מידה יש ברשותו את הפתיחות הזאת אל התגלויותיו, הרי שהוא יגיע לגילויים

מפתיעים על עצמו. הרוצה לצעוד בנתיב הידיעה העילאית מוכרח לאמן את עצמו להיות מסוגל בכל רגע נתון להתעלם מעצמו על כל דעותיו הקדומות. כל עוד הוא מתעלם מעצמו, התגלויות העולם החדש יזרמו אל תוכו. רק דרגה גבוהה של התמסרות חסרת-אנוכיות כזו מאפשרת לאדם לקלוט את העובדות הרוחניות העילאיות ביותר המקיפות אותו מכל עבר. אנו יכולים לפתח באופן מודע את הכושר הזה בתוכנו. אנו יכולים לנסות, למשל, להימנע מלשפוט בני-אדם סביבנו. עלינו לחסל בתוכנו את קנה-המידה של 'מושך' ו-'דוחה', של 'טיפש' או 'חכם', שאנו רגילים להשתמש בו ולנסות להבין בני-אדם, בלי קנה-מידה זה, אך ורק מתוכם הם. את התרגילים הטובים ביותר אפשר לתרגל על בני-אדם אשר מהם סולדים. עלינו לדכא סלידה זו בכל הכוח ולאפשר לכל דבר שהם עושים להשפיע עלינו בלי דעות קדומות. או, אם אנו נמצאים בסביבה בה עולה שיפוט זה או אחר, עלינו לדכא את השיפוט ובהיותנו חופשיים מביקורת, להיות פתוחים לרשמים. (לדרישה להיות פתוחים ולא-ביקורתיים, אין שום קשר לאמונה עיוורת. הדבר החשוב אינו שעלינו להאמין באופן עיוור בדבר כלשהו, אלא שאל לנו להציב שיפוט עיוור במקומה של התרשמות חיה.)

עלינו לתת לדברים ולמאורעות לדבר אלינו במקום שאנו נדבר עליהם, וכן עלינו להרחיב זאת גם אל עולם-המחשבות שלנו. עלינו לדכא בתוכנו את מה שמעורר מחשבה זו או אחרת ולאפשר רק לנמצא בחוץ להפיק את המחשבות. רק כאשר תרגילים מסוג זה מבוצעים ברצינות ובהתמדה הקדושות ביותר, הם מובילים אל הידיעה העילאית. מי שממעיט בערכם של תרגילים כאלה, אינו יודע דבר על ערכם, ובעל הניסיון בדברים כאלה יודע שהתמסרות חסרת-אנוכיות והיות חופשי מדעות קדומות, מפיקים כוח אמיתי. כפי שחום המובל אל דוד-קיטור הופך לכוח המניע של הקטר, כך תרגילים אלה, בהתמסרות רוחנית חסרת-אנוכיות, הופכים באדם לכוח ראייה בעולמות-הרוח.

על-ידי תרגיל זה, האדם פותח את עצמו לכל הסובב אותו, אך עליו לאפשר להערכה נכונה להתווסף לפתיחות זו. כל עוד הוא נוטה להעריך את עצמו יתר על המידה על חשבון העולם שמסביבו, הוא חוסם לעצמו את הגישה אל הידיעה העילאית. המחפש אחר הידיעה העילאית, המתמסר להנאה או לכאב שכל דבר או מאורע בעולם גורמים לו, נלכד על-ידי הערכת-יתר כזו את עצמו. דרך ההנאה והכאב **שלו**, הוא אינו לומד דבר על אודות הדברים, אלא רק משהו על אודות עצמו. אם אני חש סימפתייה אל אדם מסוים, אז קודם כל איני חש דבר מעצם יחסי-שלי אליו. אם מאפשר אני לשיפוט ולהתנהגות שלי להיות תלויים בעיקר בתחושה זו של הנאה או סימפתייה, הרי שמציב אני את אישיותי בחזית – אני כופה אותה על העולם. אני רוצה לכפות את עצמי על העולם כפי שאני, במקום לקבל את העולם בדרך בלתי-משוחדת, באפשרי לו לבטא את עצמו בהתאמה עם הכוחות הפועלים עליו. במילים אחרות, אני סובלני רק אל מה שנמצא בהרמוניה עם המיוחד שבי. ביחס לכל דבר אחר, אני מפעיל כוח של דחייה. כל עוד האדם לכוד על-ידי העולם החושי, הוא פועל בדרך של דחייה במיוחד על כל ההשפעות שאינן חושיות. התלמיד מוכרח לפתח

בתוכו את הכושר להתנהל אל מול הדברים ובני-האדם בהתאמה עם אופיים המיוחד ולאפשר לכל אחד ואחד מהם לגלות את ערכו וחיבתו שלו. סימפטיה ואנטיפטיה, הנאה ואי-הנאה, מוכרחות למלא תפקידים חדשים למדי. אין מדובר כאן בכך שהאדם יעקור את הרגשות האלה, יקהה את עצמו לסימפטיה ולאנטיפטיה. נהפוך הוא, ככל שאדם מפתח את הכושר לא להגיב מיד בשיפוט, בפעולה, כך תתעדן תחושתו. הוא יגלה שסימפטיה ואנטיפטיה לובשות אופי נעלה יותר אם ירסן את אלה שכבר קיימות בקרבו. גם משהו שבהתחלה הינו דוחה ביותר, נושא בתוכו איכויות חבויות. הוא יגלה אותם אם האדם, בהתנהגותו, לא יציית לרגשותיו האנוכיים. אדם שפיתח את עצמו במובן זה, עידן את רגשותיו במידה גדולה יותר מאשר אדם שלא התפתח בכיוון זה, משום שהוא אינו מאפשר לאישיותו שלו להקהותו. כל נטייה שאדם מציית לה באופן עיוור, מקהה את הכוח לראות דברים בסביבתו באורם האמיתי. על-ידי ציות לנטייה, אנו כופים את עצמנו על הסביבה במקום להיפתח בפניה ולחוש את ערכה האמיתי.

האדם נעשה בלתי-תלוי ברשמים המשתנים של העולם החיצוני, כאשר כל הנאה וכאב, כל סימפטיה ואנטיפטיה, אינם מעוררים בו עוד תגובה והתנהגות אנוכיים. ההנאה שאנו חשים בדבר, מיד עושה אותנו תלויים בו. אנו מאבדים את עצמנו בו. אדם המאבד את עצמו בהנאה או בכאב שנגרמו על-ידי איזושהי התרשמות, אינו יכול לצעוד בנתיב הידיעה הרוחית. עליו לקבל הנאה וכאב בשלוות-נפש. אז הוא יחדל לאבד את עצמו בהם ויתחיל להבינם. הנאה שלה אני מתמסר, בולעת את ישותי ברגע ההתמסרות. עליי להשתמש בהנאה רק כדי להגיע דרכה להבנת הדבר שעורר בי הנאה. הדבר החשוב אינו צריך להיות שהדבר עורר בי הנאה. עליי לחוות את ההנאה ודרכה את טבעו של הדבר. ההנאה צריכה להיות רק מסר עבורי שלדבר עצמו יש תכונה היכולה להסב לי הנאה. את התכונה הזאת עליי ללמוד להבין. אם אני מתקדם אל מעבר להנאה עצמה, אם מאפשר אני לעצמי רק להיטמע בה לגמרי, אז אני רק חי בתוכה. אם ההנאה מהווה עבורי רק הזדמנות לחוות תכונה של הדבר עצמו, הרי שאני מעשיר את ישותי הפנימית דרך התנסות זו. עבור השואף לידיעה רוחית, הנאה ואי-הנאה, שמחה וכאב, מוכרחים להיות הזדמנויות ללמוד על דברים. השואף לרוח אינו מתקהה להנאה או לכאב על-ידי כך. הוא מתעלה מעליהם כדי שיוכלו לגלות לו את טבעם של הדברים. על-ידי התפתחות עצמית במובן זה, הוא ילמד להבין שהנאה וכאב הם המורים שלו. הוא יחוש את חוויותיה של כל ישות ובכך יקלוט את התגלות טבעה הפנימי. השואף לידיעה עילאית לעולם לא יאמר לעצמו: "הו, כמה שאני סובל!" או "הו, מה גדולה שמחתי!", אלא תמיד יאמר: "מה מבשר הסבל? מה מבשרת השמחה?" הוא מוציא את יסוד העצמיות כדי שהנאה ושמחה מהעולם החיצוני תוכלנה לפעול עליו. על-ידי כך מתפתח באדם אורח חדש לחלוטין של התייחסות אל דברים. קודם, הוא הגיב על רושם זה או אחר, פעולה זו או אחרת, רק משום שרשמים גרמו לו הנאה או עצב. עתה, הוא גורם להנאה ולאי-שביעות-הרצון להפוך גם לאיברים שדרכם דברים מגלים לו את מהותם האמיתית. הנאה וכאב הופכים

מרגשות גרידא בתוכו לאיברי-חישה שבאמצעותם העולם החיצוני נקלט. כפי שהעין אינה פועלת בעצמה כאשר היא רואה משהו אלא גורמת ליד לפעול, כך הנאה וכאב אינם גורמים דבר בשואף לרוח כל עוד הוא משתמש בהם כאמצעים לרכישת ידע, אלא הם קולטים רשמים, ומה שמתנסים בו דרך הנאה ואי-שביעות-רצון גורם לפעולה. כאשר אדם משתמש בהנאה ואי-שביעות-רצון בדרך כזו שהם הופכים לאיברים של העברה, הם בונים עבורו בתוך נפשו את האיברים הממשיים שדרכם מתגלה עולם-הנפש. העין יכולה לשרת את הגוף רק מעצם היותה איבר להעברת רשמי חושים. הנאה וכאב הופכים לעיני הנפש כאשר הם חדלים להיות בעלי-ערך רק בפני עצמם ומתחילים לגלות לנפש האדם את הנפש האחרת שמחוזה לה.

באמצעות התכונות שהוזכרו לעיל, השואף לידיעה עילאית מציב את עצמו במצב המאפשר לקיים באמת בעולם שמסביבו לפעול עליו בלי ההשפעות המפריעות הנובעות מהיחודי שבו. עליו גם לסגל עצמו לעולם הרוח בדרך הנכונה מפני שכישות-חושבת הוא אזרח של עולם הרוח. הוא יכול להיות כזה בדרך הנכונה, רק אם במהלכה של פעילות מנטלית, יערוך את מחשבותיו בהתאמה עם החוקים הנצחיים של האמת, החוקים של ארץ-הרוח. רק כך יכולה אותה ארץ לפעול עליו ולגלות לו את עובדותיה. אדם לא יגיע לעולם לאמת כל עוד הוא מתמסר למחשבות הזורמות מאליהן ללא הרף באגו שלו. כי באפשרו זאת, מחשבותיו מתנהלות על-פי הכיוון שנכפה עליהן מעצם התהוותן בתוך המבנה הגופני. עולם-המחשבות של אדם המתמסר לפעילות מנטלית המוגדרת בעיקר על-ידי מוחו הפיסי, נראה לא-סדיר ומבולבל. בעולם-מחשבות זה מופיעה מחשבה אחת, נעצרת ונדחקת החוצה על-ידי מחשבה אחרת. מי שבוחן זאת על-ידי הקשבה לשיחה בין שני אנשים או מי שמתבונן בעצמו בדרך בלתי-משוחדת, יקבל מושג על הכמות הגדולה של מחשבות מבולבלות. כל עוד האדם מתמסר אך ורק למסרים של חיי החושים, העובדות במציאות הן שמכניסות סדר ברצף המבולבל של מחשבותיו. אני עשוי לחשוב באורח מבולבל, אך בפעולותיי, עובדות היומיום כופות עליי את החוקים התואמים למציאות. התמונה-המחשבתית שלי של עיר מסוימת עשויה להיות מבולבלת מאוד, אבל אם ברצוני לצעוד לאורך רחוב מסוים בעיר, מוכרח אני להתאים את עצמי לתנאים שהוא כופה עליי. המכונאי עשוי להיכנס לבית-המלאכה שלו עם מערבולת של מחשבות שונות ומגוונות, אך חוקי המכונות יאלצוהו לעבוד על-פי הנוהל הנכון. בעולם החושים, העובדות מתקנות ללא הרף את החשיבה. אם אני מגיע לדעה שגויה בחשבי על תופעה פיזית או צורה של צמח, אז מתייצבת המציאות מולי ומתקנת את אופן חשיבתי.

שונה הדבר כאשר אני לוקח בחשבון את יחסי אל התחומים העילאיים של הוויית-הקיום. הם יתגלו לי רק אם אכנס אל תוכם עם חשיבה שכבר מסודרת בקפדנות. שם, על חשיבתי להעניק לי את האימפולס הנכון והבטוח, אחרת לא אמצא את הנתיבים הנאותים. החוקים הרוחיים השולטים בתוך עולמות אלה, אינם

קיימים בצורה הנתונה לתפיסה חושית ולכן אינם יכולים לכפות עליי את הכפייה המתוארת לעיל. אני יכול לציית לחוקים האלה רק כאשר הם קרובים לחוקים הפועלים בי כחוקים של ישות חושבת. כאן, אני מוכרח להיות המדריך שלי עצמי. לכן, השואף לידיעה עילאית מוכרח להכשיר את חשיבתו שתהיה מסודרת בקפדנות. מחשבותיו מוכרחות, בהדרגה, להיפטר לגמרי ממהלכן היומיומי הרגיל. הן מוכרחות, במהלכן הכולל, לקבל את אופיו הפנימי של עולם הרוח. עליו להיות מסוגל, תמיד, להשגיח על עצמו בהיבט זה ולהיות בשליטה. בו, מחשבה אחת אינה יכולה לקשור עצמה באופן שרירותי למחשבה אחרת, אלא רק בדרך התואמת לתכנים המדויקים באופן קפדני של עולם-המחשבות. המעבר ממחשבה אחת לאחרת מוכרח להתאים לחוקים הקפדניים של החשיבה. האדם כהוגה, תמיד מוכרח להיות, כביכול, העתק של חוקי חשיבה אלה. עליו להרחיק מקו החשיבה שלו כל דבר שאינו נובע מהחוקים האלה. אם מחשבה חביבה מופיעה בפניו, עליו להרחיקה אם היא מפריעה למהלך המסודר של מחשבותיו. אם רגש אישי מנסה לכפות על מחשבותיו כיוון שאינו טבוע בהן, עליו לדכאו.

אפלטון דרש מאלה שרצו ללמוד בבית-ספרו להתחיל בלימודי מתמטיקה. המתמטיקה וחוקיה הקפדניים שאינם עולים בקנה אחד עם מהלך התופעות החושיות הרגילות, מהווים הכנה טובה לשואף לידיעה עילאית. אם ברצונו להתקדם בלימודי המתמטיקה, עליו לוותר על כל בחירה אישית שרירותית, על כל הפרעה. השואף לידיעה עילאית מכין את עצמו למשימתו על-ידי התגברות, מבחירה חופשית, על החשיבה השרירותית כולה שבאופן טבעי שולטת בו. על-ידי כך, הוא לומד לעקוב לגמרי אחר דרישות החשיבה. כך, עליו גם ללמוד לעשות זאת בכל חשיבה שנועדה לשרת את הידיעה הרוחית. חיי-מחשבות אלה מוכרחים להיות העתק של שיפוטים ומסקנות מתמטיים מדויקים. השואף לידיעה עילאית מוכרח לשאוף, בכל מקום שאליו ילך ובכל דבר שיעשה, לחשוב באופן זה. אז יזרמו לתוכו החוקים האופייניים הפנימיים של עולם הרוח החולפים על-פניו ודרכו בלי להשאיר סימן, כל עוד חשיבתו נושאת אופי רגיל ומבולבל. חשיבה מסודרת מביאה אותו מנקודות-התחלה בטוחות אל האמיתות הנסותרות ביותר. ברם, אין לקבל את הדברים שנאמרו כאן באופן חד-צדדי. אף על פי שהמתמטיקה מטילה משמעת טובה על החשיבה, אפשר להגיע לחשיבה טהורה, בריאה וחיונית גם בלי המתמטיקה.

מה ששוחר הידיעה העילאית שואף אליו בחשיבתו, עליו לשאוף אליו גם בפעולותיו. עליו להיות מסוגל לפעול בהתאמה עם חוקי היפה האצילי והאמיתי הנצחי, בלי כל השפעה מפריעה של אישיותו. חוקים אלה מוכרחים להיות יכולים לכוונו תמיד. אם התחיל בפעולה כלשהי שהכיר בה כנכונה, אך מגלה שרגשותיו האישיים אינם שבעי-רצון מפעולה זו, אל לו, מסיבה זו, לזנוח את המשימה שבה החל. מצד שני, אם הוא מגלה שהיא אינה תואמת לחוקי היפה והאמיתי הנצחיים, אל לו להמשיך בה רק משום שהיא מסבה לו הנאה. בחיי היומיום, בני-אדם מרשים לעצמם לבחור את פעולותיהם על-פי מה שמספק אותם באופן

אישי, על-פי מה שנושא פירות למען עצמם. בעשותם זאת, הם כופים על מאורעות העולם את כיוון אישיותם. הם אינם מגשימים את האמיתי הנובע מחוקי עולם הרוח, אלא דווקא מגשימים את דרישות רצונם האישי. אנו פועלים בהרמוניה עם עולם הרוח רק כאשר אנו ממלאים אך ורק אחר חוקיו. ממה שנעשה אך ורק מתוך האישיות, לא נובעים כוחות היכולים ליצור בסיס לידיעה רוחית. השואף אחר הידיעה העילאית לא ישאל רק: "מה יביא לי תועלת? מה יביא לי הצלחה?" עליו להיות מסוגל לשאול: "מה הכרתי בו כטוב?" ויתור על פירות הפעולה למען אישיותו, ויתור על כל רצון אישי; אלה הם החוקים הנוקשים שעליו לרשום לעצמו. אז הוא עולה על נתיב עולם הרוח כאשר ישותו כולה חדורה בחוקים אלה. הוא משתחרר מכל כפייה של עולם החושים; אדם-הרוח שלו מתעלה מתוך העטיפה החושית. כך הוא מתקדם באופן ממשי בנתיב המוביל אל הרוחי ולכן הוא עובר ספיריטואליזציה. אין לומר: "איזו תועלת עבורי יש בהחלטות לציית אך ורק לחוקי האמת, כאשר אני אולי שוגה בקביעת האמת?" הדבר החשוב הוא השאיפה והלך-הרוח שבו אדם שואף. גם כאשר השואף לידיעה עילאית שוגה, יש ברשותו, מעצם שאיפתו לאמת, כוח המרחיק אותו מהנתיב השגוי. אם ישגה, כוח זה יאחז בו ויכוונו אל הנתיב הנכון. עצם ההתנגדות "אבל, אולי אני שוגה" היא כפירה מזיקה. היא מראה כי לאדם אין אמון בכוחה של האמת. הנקודה החשובה היא שלא יעז לקבוע את מטרותיו בהתאמה עם השקפותיו האנוכיות, אלא עליו להתמסר, בחוסר-אנוכיות, להנחיית הרוח עצמה. לא הרצון האנוכי של האדם יכול לצוות את האמת. ההיפך הוא הנכון, האמת עצמה מוכרחה להפוך לאדון באדם, מוכרחה לחזור את ישותו כולה, והיא תעשה אותו העתק החוקים הנצחיים של ארץ-הרוח. עליו למלא עצמו בחוקים נצחיים אלה על-מנת לאפשר להם לזרום אל תוך החיים. כפי שהשואף לידיעה רוחית מוכרח להיות מסוגל לשלוט שליטה קפדנית בחשיבתו, כך עליו לשלוט גם ברצונו על-ידי כך, הוא נהיה, בכל הצניעות – בלי יומרה – לשליח עולם האמת והיופי. בכך הוא מתעלה להיות שותף-פעיל בעולם הרוח. הוא עולה מדרגה לדרגה בהתפתחותו, משום שלא ניתן להגיע לחיי-רוח רק על-ידי ראייה בהם. על האדם להגיע אליהם על-ידי כך שיתנסה בהם, על-ידי כך שיחיה אותם.

אם השואף לידיעה רוחית יבחן את החוקים המתוארים כאן, הרי שהתנסויותיו הנפשיות המתייחסות אל עולם הרוח תקבלנה צורה חדשה לחלוטין. הוא לא עוד רק יחיה בהן. לא תהיה להן עוד משמעות אך ורק לחייו האישיים. הן תפתחנה לכדי התרשמויות נפשיות של העולם העילאי יותר. בנפשו, רגשות של הנאה ואי-הנאה, של שמחה וכאב, לא חיים רק למען עצמם, אלא הופכים לאיברי-חישה נפשיים, כפי שבגופו, עיניים ואוזניים אינן חיות רק למען עצמן, אלא מאפשרות בחוסר-אנוכיות לרשמים חיצוניים לעבור דרכן. בזאת, רוכש השואף לידיעה רוחית שלוה וביטחון במבנה הנפש שלו, הנחוצים למחקר בעולם הרוח. הנאה גדולה לא תגרום לו עוד רק לצהול, אלא תבשר לו תכונות של העולם שעד כה לא היו ידועות לו. היא לא תערער את שלוותו ודרך שלוה זו, יתגלו לו המאפיינים של הישויות המעניקות הנאה. הכאב לא ימלא אותו עוד רק צער, אלא ימסור לו גם את תכונות הישות הגורמת כאב. כפי שהעין אינה משתוקקת

לדבר למען עצמה, אלא מראה לאדם את כיוון הדרך שבה עליו ללכת, כך הנאה וכאב יכוונו את הנפש בבטחה לאורך הנתיב שלה. זהו שיווי-המשקל הנפשי שעל השואף לידיעה רוחית להגיע אליו. ככל שהנאה וכאב ימעטו לבוא לידי ביטוי בגלים שהם יוצרים בחיים הפנימיים של השואף לידיעה עילאית, כך ירבו ליצור עיניים עבור העולם העל-חושי. כל עוד האדם חי בתוך ההנאה והכאב, הרי שבאמצעותם הוא לא יוכל לרכוש ידיעה. כאשר הוא לומד באמצעותם כיצד לחיות, כאשר הוא מסיג מהם את רגש העצמיות שלו, אז הם הופכים לאיברי-החישה שלו, הוא רואה באמצעותם ומגיע דרכם לידיעה. טעות לחשוב כי השואף לידיעה רוחית נעשה אדם יבש ומשעמם, שאינו מסוגל לחוות עוד שמחה וצער. שמחה וצער נוכחים בתוכו, אך כאשר הוא שואף לידיעה בעולם הרוח, הם נוכחים בשינוי צורה; הם הופכים לעיניים ולאוזניים.

כל עוד אנו חיים בהתייחסות אישית לעולם, הדברים מגלים רק את מה שקושר אותם לאישיותנו. ברם, זהו החלק החולף בהם. כאשר אנו נסוגים מהחלק החולף שבנו וחיים בהרגשת העצמיות שלנו, ב'אני' שלנו, בחלק הבלתי-חולף שבנו, הרי שהחלק החולף שבנו יהפוך למתווך עבורנו. מה שמתגלה דרכו הוא הבר-קיימא והנצחי שבדברים. השואף לידיעה רוחית מוכרח להיות מסוגל לייסד קשר זה בין החלק הנצחי שבו ובין החלק הנצחי שבדברים. אפילו לפני שיתחיל לתרגל את התרגילים שתוארו לעיל וגם במהלך ההתאמנות בהם, עליו לכוון את מחשבתו אל חלק בלתי-חולף זה. כאשר אני מתבונן באבן, צמח, בעל-חיים או אדם, עליי להיות מסוגל לזכור שבכל אחד ואחד מהם בא לידי ביטוי דבר נצחי. עליי להיות מסוגל לשאול את עצמי: "מהו הדבר הנצחי החי באבן החולפת, באדם החולף? מה ימשיך להתקיים לאחר ההופעה החושית החולפת?" אל לנו לחשוב שלכוון את רוחנו אל הנצחי בדרך זו, הורס את התחשבותנו הזהירה ואת החוש הנכון למאפיינים של ענייני היום ומורחיק אותנו מהמציאות. ההיפך הוא הנכון, כל עלה, כל חרק קטן, יגלו לנו אינספור מסתורין, כאשר לא רק עינינו הפיסיות, אלא גם עיני הרוח שלנו מכוונות אליהם. כל ניצוץ, כל גוון של צבע, כל צליל, יישארו נתונים לתפיסה חושית באופן חי וברור. דבר לא יאבד, אלא יופיעו חיים חדשים בלתי-מוגבלים. אכן, אדם שאינו מבין כיצד עליו להתבונן עם עינו אפילו בדבר הזעיר ביותר, יגיע רק למחשבות חיוורות, חסרות-חיים, לא לראייה רוחית.

הדבר תלוי בהלך-הרוח שאנו רוכשים בכיוון זה. השלב שנצליח להגיע אליו, תלוי בכשרים שלנו. עלינו רק לעשות את הדבר הנכון ולהניח הכול בידי האבולוציה. בהתחלה, די אם נכוון את רוחנו אל הנצחי הבלתי-חולף. אם נעשה זאת, ידיעת הנצחי תתעורר בתוכנו. עלינו להמתין עד שהיא תינתן, והיא תינתן בזמן הנכון לכל אדם הממתין בסבלנות ועובד על עצמו. במהרה, במהלך ההתאמנות בתרגילים אלה, יבחין האדם בשינוי העצום שחל בו. הוא לומד להתייחס לכל דבר כחשוב או בלתי-חשוב בה במידה שהוא זיהה את יחסו לבלתי-חולף, לנצחי. הוא מגיע להערכה ואומדן שונים של העולם מאלה שהיו לו עד כה. הרגש שלו כולו משתנה ביחסו אל העולם הסובב אותו, כולו. החולף אינו מושך אותו עוד כמקודם, רק לכשעצמו.

עבורו, הוא הופך להיות תמונה של הנצחי ואת הנצחי הזה, החי בכל הדברים, הוא לומד לאהוב. הוא נעשה מוכר, כפי שהחולף מוכר לו. שוב, שינוי זה אינו גורם להתנכרותו לחיים. הוא רק לומד להעריך כל דבר על-פי משמעותו האמיתית. הוא לא יתעלם גם מהדברים הפעוטים וחסרי-התועלת של החיים, אלא השואף לידיעה רוחית לא יאבד עוד את עצמו בהם, אך יכיר את ערכם המוגבל. הוא רואה אותם באורם הנכון. היה זה שואף לא-מוצלח לידיעה רוחית, לו היה מרחף בעננים, באבדו אחיזה בחיים. מהפסגה הגבוהה שבה נמצא, שואף אמיתי לידיעה רוחית, בכוח אבחנתו הבהירה ובחוש בריא לכל דבר, יידע כיצד לשייך לכל דבר את מקומו הנכון.

כך, נפתחת בפני השואף לידיעה רוחית האפשרות לחדול לציית אך ורק להשפעות הלא-מהימנות של העולם החיצוני של החושים המפנות את רצונו פעם לכאן ופעם לשם. באמצעות הידיעה העילאית, הוא רואה את המהות הנצחית של הדברים. על-ידי השינויים בעולמו הפנימי, הוא רוכש את הכושר לתפוס את המהות הנצחית הזאת. עבור השואף לידיעה רוחית, למחשבות הבאות יש משקל מיוחד. כאשר הוא פועל מתוך עצמו, הוא מודע לכך שהוא פועל גם מתוך המהות הנצחית של הדברים, כי הדברים באים בו לידי ביטוי במהותם שלהם. לכן, הוא פועל בהרמוניה עם סדר העולם הנצחי, בכוונתו את פעולתו מתוך הנצחי החי בתוכו. כך הוא יודע את עצמו, לא עוד רק כישות שהדברים מניעים אותה. הוא יודע שהוא מניע אותם על-פי החוקים שהוטבעו בהם, שהפכו להיות חוקי ישותו שלו. יכולת זו לפעול מתוך ישותו הפנימית יכולה להיות רק אידיאל שאליו הוא ישאף. הגשמת האידיאל תתאפשר רק בעתיד הרחוק מאוד, אך לשואף לידיעה רוחית מוכרח להיות הרצון להכיר בבהירות את הנתיב הזה. זהו רצונו אל החירות, כי החירות משמעה לפעול מתוך הישות הפנימית של האדם. לפעול מתוך ישותו הפנימית יכול רק אדם השואב את מניעיו מן הנצחי. אדם שאינו עושה זאת, פועל על-פי מניעים אחרים מאשר אלו המוטבעים בדברים. אדם כזה נוגד את סדר העולם וסדר העולם יגבר עליו. רוצה לומר, מה שהוא מתכנן להגשים דרך רצונו, בסופו של דבר לא יוכל להתגשם. הוא לא יוכל להיות חופשי. הרצון השרירותי של הישות האינדיבידואלית משמיד את עצמו דרך השפעות מעשיו.

*

כל אדם היכול לעבוד על חייו הפנימיים בדרך כזו, מטפס כלפי מעלה מדרגה אל דרגה בידיעה הרוחית. הגמול על תרגיליו יהיה פתיחתם של אופקים מסוימים של העולם העל-חיוני בפני כושר תפיסתו הרוחית. הוא ילמד את המשמעות הממשית של האמיתות הנמסרות על עולם זה ואישור על כך יקבל מתוך ניסיונו הוא. כאשר דרגה זו מושגת, הוא נתקל בהתנסות האפשרית רק במהלך הצעידה בנתיב הזה. מתרחש משהו שמשמעותו יכולה להתבהר לו רק עתה. דרך הכוחות הרוחיים הכבירים המנחים את הגזע האנושי, מוענק לו מה שמכונה 'התקדשות'. הוא הופך לתלמיד החכמה. ככל שימעיט לראות בהתקדשות זו משהו

הכלול במעמד אנושי חיצוני, כך נכונה יותר תהיה תפיסתו אותה. מה שהשואף לידיעה רוחנית חווה עתה, על כך אפשר רק לרמוז כאן. הוא זוכה בבית חדש. על-ידי כך, הוא הופך לתושב מודע בעולם העל-חושי. מקור התבונה הרוחנית זורם אליו עתה מתוך תחום עילאי יותר. מכאן ואילך, אור הידיעה אינו קורן עליו מבחוץ, אלא הוא עצמו מוצב במקור נביעתו, היכן שחידות העולם מוארות באור חדש. מכאן ואילך, הוא אינו מדבר עוד עם הדברים המעוצבים על-ידי הרוח, אלא עם הרוח המעצבת עצמה. ברגעים של קליטת ידיעה רוחנית, החיים האישיים של האדם קיימים עתה רק כדי להיות תמונה מודעת של הנצחי. ספקות ביחס לרוח שהיו יכולים לעלות בו קודם, נעלמים, כי ספק יכול להתעורר רק באדם שהדברים מוליכים אותו שולל ביחס לרוח השולטת בהם. היות שתלמיד החכמה מסוגל לנהל דו-שיח עם הרוח עצמה, נעלמות כל הצורות השגויות שבהן דימה לעצמו את הרוח קודם לכן. הצורה השגויה שלפיה אדם תופס את הרוח, היא אמונה תפלה. המתקדש מתעלה מעל לאמונות התפלות מפני שהוא יודע את הצורה האמיתית של הרוח. השתחררות מהדעות המשוחדות של האישיות, של ספקות ואמונות תפלות – היא מאפיין של תלמיד-הרוח אשר עלה על נתיב הידיעה העילאית. אל לנו לבלבל מצב זה שבו האישיות הופכת לאחת עם הרוח החובקת-כל של החיים, עם היטמעות ברוח האוניברסלית המכחידי את האישיות. היעלמות כזו אינה מתרחשת בהתפתחות אמיתית של האישיות. האישיות ממשיכה להישמר כפי שהיא ביחסים שהיא מפתחת עם עולם הרוח. אין מדובר כאן בדיכוי האישיות, אלא בהתפתחותה העילאית ביותר. אם ברצוננו למסור משל על צירוף או איחוד זה של הרוח האינדיבידואלית עם הרוח החובקת-כל, איננו יכולים לבחור כמשל עיגולים שונים רבים הנעלמים בהתאחדם לכדי עיגול אחד, אלא עלינו לבחור בתמונה של עיגולים רבים, שלכל אחד גוון צבע הייחודי לו. עיגולים צבעוניים אלה מתאחדים, אך כל גוון שומר על צבעו בתוך הכלל. כל עיגול שומר על מלאות כוחו האינדיבידואלי.

המשך תיאור הנתיב לא יינתן כאן. הוא נמסר, במידת האפשר, בספרי מדע הנסתר בקווים כלליים, המהווה המשכו של ספר זה.

מה שנאמר כאן על אודות נתיב הידיעה הרוחנית עלול בקלות, מתוך אי-יכולת להבינו, לפתות אותנו להתייחס אליו כהמלצה לטפח הלכי-נפש מסוימים אשר ירחיקו אותנו ממגע ישיר, שמח ופעיל באופן נמרץ, עם החיים. אל מול דברים אלה, יש להדגיש שגישת הנפש המיוחדת העושה אותה מוכשרת לחוות ישירות את ממשותה של הרוח, אינה יכולה לחול כדרישה כללית על החיים בכללותם. השואף להווייה רוחנית יכול להביא את נפשו, לטובת מחקר, אל המצב הנדרש של נסיגה מכל הממשויות של החושים, בלי שנסיגה זו תגרום להתנכרותו לעולם. ברם, מצד שני, יש להבין שידיעה של עולם הרוח, לא רק ידיעה הנרכשת עם הצעידה בנתיב, אלא גם ידיעה הנרכשת על-ידי תפיסת האמיתות של מדע הרוח עם האינטלקט האנושי

הבריא והבלתי-משוחד, מובילה גם למידות מוסריות עילאיות יותר בחיים, לידיעת הוויית-הקיום החושית העולה בקנה-אחד עם האמת, לביטחון בחיים ולבריאות פנימית של הנפש.

¹ עשוי להיראות כאילו אופן חלוקת ישות האדם כפי שבוצעה בספר זה, מתבסס על חלוקה שרירותית לגמרי של חלקים בתוך חיי-הנפש האחדותיים. יש להדגיש שאת החלוקה הזאת בתוך חיי-הנפש האחדותיים אפשר להשוות לתופעת שבעת גווני הצבע שבקשת בשמים, הנוצרת על-ידי מעבר אור דרך מנסרה. מה שפיסיקאי מבצע עם ההסבר שלו על תופעת האור באמצעות מחקרו על תהליך זה ושבעת גווני הצבע הנובעים מכך, מבוצע על-ידי חוקר רוחי ביחס לישות הנפשית של האדם. שבעת האיברים של הנפש אינם רק חלוקות מופשטות של האינטלקט יותר מאשר שבעת הצבעים באור. בשני המקרים, החלוקה מבוססת על הטבע הפנימי של העובדות, פרט לכך ששבעת האיברים באור הופכים נראים באמצעות מתקן חיצוני, בעוד ששבעת איברי הנפש הופכים נראים על-ידי שיטה עקבית עם הטבע הרוחי של ישות הנפש של האדם. לא ניתן לתפוס את הטבע האמיתי של הנפש בלי הידיעה על מבנה פנימי זה מפני שהנפש, דרך שלושת איבריה (גוף פיסי, גוף חיים וגוף-הנפש), משתייכת לעולם הארעי; דרך ארבעת איבריה האחרים, היא מושרשת בנצחי. בנפש האחדותית, הארעי והנצחי מאוחדים כך שלא ניתן להבדיל ביניהם. אם אדם אינו מודע לחלוקה זו בנפש, בלתי-אפשרי עבורו להבין את הקשר שלה לעולם ככוליות. אפשר להשתמש בהשוואה נוספת. כימאי מפרק את המים למימן וחמצן. לא ניתן להבחין באף לא אחד מהחומרים האלה במים האחדותיים. אף-על-פי-כן, לכל אחד מהם יש קיום משלו. מימן וחמצן מתאחדים עם חומרים אחרים. כך, במוות, שלושת האיברים הנמוכים יותר של הנפש מתאחדים עם החלק הארעי של הוויית העולם; ארבעת האיברים העילאיים יותר מתאחדים עם הנצחי. מי שמתנגד לקחת בחשבון חלוקה זו של הנפש, דומה לכימאי ביקורתי המתנגד לדעת דבר כלשהו על פירוק המים למימן וחמצן.

תוספת: המחבר מבקש לציין שזמן רב לאחר כתיבת ספר זה, הוא כינה את מה שמכונה כאן גוף אתרי או גוף-חיים, 'גוף הכוחות-המעצבים'. הוא חש צורך לתת שם זה, כי הוא מאמין שלא ניתן לעשות מספיק כדי למנוע אי-הבנה בשל בלבול בין מה שמכונה כאן גוף אתרי ו'כוח-חיים' של מדע הטבע העתיק יותר. בנוגע לדחיית מושג עתיק זה של כוח-חיים במובן מדעי הטבע המודרניים, המחבר שותף, במובן מסוים, לעמדתם של אלה המתנגדים להניח את קיומו של כוח-חיים כזה. המטרה בהנחה שקיים כוח-חיים כזה הייתה להסביר כיצד הכוחות הלא-אורגניים פועלים באורגניזם בדרך מיוחדת. אך, אין שום הבדל בין פעילות הלא-אורגני באורגניזם ופעילותו בחוץ בעולם הלא-אורגני. חוקי הטבע הלא-אורגני באורגניזם אינם שונים ממה שהם בגביש. אך, באורגניזם קיים משהו שאינו לא-אורגני – החיים המעצבים. הגוף האתרי או גוף הכוח-המעצב, מונח ביסודם של חיים מעצבים אלה. על-ידי הנחת קיומו, המשימה המוצדקת של מדעי הטבע לא מתנגשת בהתבוננות בפעולת הכוחות בטבע הלא-אורגני ובמעקב על פעולה זו בעולם האורגני ובנוסף בסירוב לחשוב על פעולות אלה בתוך האורגניזם כעוברות שינוי על-ידי כוח-חיים מיוחד. עבור מדע רוח אמיתי, זה נראה מוצדק. חוק רוחי מדבר על גוף אתרי כל עוד באורגניזם מתגלה משהו שונה ממה שמתגלה בחסר-החיים. למרות כל זאת, המחבר אינו חש דחף להחליף את המונח 'גוף אתרי' במונח 'גוף הכוח-המעצב', היות שבמסגרת כל הנאמר כאן, נשללת אי-הבנה כלשהי עבור מי שרוצה באמת להבין.

אי-הבנה כזו עשויה להתעורר רק כאשר נעשה שימוש במונח בהתפתחות שאינה יכולה להראות קשר זה. (השווה תוספת זו לתוכן הערה 1.)

² כאשר מוזכר כאן חוש המגע של האורגניזמים הנחותים, משמעות המילה 'חוש' אינה זהה למשמעות המיוחסת למונח זה בתיאורים הרגילים של החושים. אכן, מנקודת מבטו של מדע הרוח, הרבה יכול להיאמר נגד השימוש במילה זו. כאן, בחוש המגע, הכוונה היא לרכישה הכללית של מודעות לרושם חיצוני, בניגוד לרכישה המיוחדת של מודעות המורכבת מראייה, שמיעה וכן הלאה.

³ לפני זמן לא רב, לדבר על כוח-חיים היה סימן לתפיסה לא-מדעית. כיום, בקרב מדענים, ישנם פה ושם כאלה שאינם מתנגדים לרעיון של כוח-חיים. אך, מי שבוחר את מהלך ההתפתחות המדעית המודרנית, יתפוס את ההיגיון העקבי יותר של אלה, שלאור התפתחות זו, מסרבים לשמוע דבר כלשהו על כוח-חיים כזה. כמובן, כוח-חיים אינו משתייך למה שמכונים כיום, כוחות טבע. מי שאינו רוצה לעבור מהרגלי החשיבה ותפיסות המדע המודרני לאופן חשיבה נעלה יותר, אינו צריך לדבר על כוח-חיים. רק אופן החשיבה וההנחות מראש של מדע הרוח מאפשרים לעסוק בדברים כאלה בעקביות. יתר על כן, אותם הוגים אשר שאפו להסיק את מסקנותיהם אך ורק על בסיס המדע המודרני, איבדו את האמונה שהייתה מקובלת במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, שאת תופעות החיים אפשר להסביר רק על-ידי התייחסות אל אותם כוחות הנמצאים בפעולה בטבע הדומם. ספרו של הנטורליסט המפורסם אוסקר הרטוויג, *התפתחות האורגניזמים; הפרכת תורת המקרה של דרווין*, הוא תופעה מדעית המפיצה את אורה למרחקים. הוא מתנגד להנחה שהפעולות ההדדיות של חוקי הפיסיקה והכימיה מסוגלות לעצב את הדבר החי. יש לכך משמעות שבדבר המכונה ניאו-חיוניות, השקפה שגם מקבלת את פעילותו של כוח מיוחד בדברים חיים כמו השיטה של תורה עתיקה יותר על כוח-חיים, הופכת רווחת. ברם, בתחום זה, לעולם לא נוכל לעבור אל מעבר למושגים מופשטים ומעורפלים, אלא אם כן נכיר בכך שהדרך היחידה האפשרית להגיע אל מה שבחיים מרומם בפעילותו את הכוחות הלא-אורגניים, היא באמצעות שיטת תפיסה המתעלה אל ראייה רוחית. הנקודה היא שסוג הידיעה שהמדע המודרני יישם על הלא-אורגני, לא ניתן ליישמו על תחום החיים, אלא יש לרכוש סוג שונה לחלוטין של ידיעה.

⁴ יש צורך שהטענות של מדע הרוח ייתפסו במדויק, כי רק בביטוי המדויק של האידיאות שיש להן ערך כלשהו. למשל, קחו את המשפט: "הן (התחושות), במקרה שלו (הכוונה למקרה של בעל-חיים), אינן משתלבות עם מחשבות עצמאיות, המתעלות מעל להתנסויות המיידיות." אם המילים "עצמאיות, המתעלות מעל להתנסויות המיידיות" מושמטות מהתיאור, קל יהיה ליפול לטעות בחשיבה הנטענת כאן שהתחושות והיצרים של בעלי-חיים אינם כוללים מחשבות. האמת היא שמדע הרוח מבוסס על ידיעה האומרת שכל התנסות פנימית של בעלי-חיים, וכן קיום באופן כללי, משתלבים עם מחשבות. אלא שהמחשבות של בעלי-החיים אינן אלה של 'אני' עצמאי שחי בבעל-החיים, אלא של 'אני' קבוצתי של בעלי-חיים, שיש להתייחס אליו כישות השולטת בבעלי-החיים מבחוץ. 'אני' קבוצתי זה אינו נוכח, כמו ה'אני' האנושי, בעולם הפיסי, אלא פועל מטה בבעל-החיים מתוך עולם-הנפש כמתואר בסעיף 3.1, *עולם-הנפש*. (לפרטים נוספים, ראה ספרי *מדע הנסתר בקווים כלליים*) הנקודה שיש להבהיר היא שבאדם, המחשבה מגיעה להוויית-קיום עצמאית, שבו, היא לא נחוויית באופן עקיף בתחושה, אלא ישירות בנפש כמחשבה.

⁵ כאשר נאמר שילדים קטנים אומרים: "צ'רלס הוא ילד טוב", "מרים רוצה את זה", יש לשים לב במיוחד לכך שהנקודה החשובה אינה כל-כך כמה מוקדם משתמשים הילדים במילה 'אני', אלא כאשר הם קושרים את המושג התואם אל אותה מילה. כאשר ילדים שומעים מבוגרים משתמשים במילה זו, קל להם להשתמש בה, בלי ליצור את מושג ה'אני'. השימוש המאוחר במילה מצביע על עובדה חשובה באבולוציה, כלומר להתגלות ההדרגתית של המושג 'אני' מתוך תחושת-אני מעורפלת.

⁶ את תיאור טבעה האמיתי של האינטואיציה, אפשר למצוא בספריי כיצד קונים דעת העולמות העליונים? ו-מדע הנסתר בקווים כלליים. בגלל חוסר בתשומת-לב מדויקת, עשויה להתגלות סתירה בין השימוש במילה בשני ספרים אלה ובין מה שנאמר בנוגע לה בספר זה (עמ' 42). ברם, למתבונן הזהיר, סתירה זו אינה קיימת. נראה שמה שמתגלה בממשותו המלאה מתוך עולם הרוח לכדי תפיסה על-חושית, באמצעות אינטואיציה, בא לידי ביטוי בהתגלות הנמוכה ביותר שלו ברוח-העצמיות, כמו שהעולם הפיסי החיצוני בא לידי ביטוי בתחושה.

⁷ על התגלות-מחדש של הרוח וגורל. בנוגע לטענות בפרק זה של הספר, יש לזכור שנעשה ניסיון – תוך התעלמות לעת עתה מעובדות מדע הרוח שכבר נמסרו בחלקים אחרים של הספר – לרכוש מושג, על-ידי התבוננות מעמיקה במהלך החיים האנושיים, על ההיקף שבו מצביעים חיי אנוש אלו עם גורלם, על חיים ארציים חוזרים-ונשנים. כמובן, אידיאות אלה תיראנה מפוקפקות לאלה המתייחסים לאמונה הרווחת במהלך חיים חד-פעמי על האדמה כאמונה המבוססת היחידה. ברם, יש לזכור גם שהכוונה כאן היא להראות שהדרך הרגילה של הסתכלות בדברים, לא תוכל להוביל להבנת היסודות העמוקים יותר של החיים. מסיבה זו, יש לחפש אחר תפיסות אחרות שלכאורה סותרות את המקובלות בדרך-כלל. חיפוש זה רק מעוכב על-ידי הסירוב המחושב ליישם את אותה התייחסות מעמיקה על מהלך מאורעות המשתייכים לנפש ואשר מיושמת על סדרת מאורעות בעולם הפיסי. עם סירוב זה, אין שום ערך לעובדה שכאשר מכת-גורל פוגעת ב'אני', לתוצאה בתחום הרגש יש קשר לזו שמתקבלת כאשר הזיכרון נתקל בהתנסות הקשורה למה שעולה בזיכרון. מי שינסה להתבונן בדרך בה מכת-גורל נחווית באמת, יהיה מסוגל להבדיל בין התנסות זו והטענות שנקודת-מבט שהינה חיצונית בלבד מוכרחה בהכרח להעלות, ודרכן, כמובן, אין רואים כל קשר חי בין מכת-גורל זו וה'אני'. עבור נקודת-מבט כזו, מכת-הגורל נראית או כמקרה או כתוצאה שנקבעה על-ידי גורם חיצוני כלשהו. העובדה שיש גם מכות-גורל שבדרך מסוימת פורצות אל תוך חיי אנוש בפעם הראשונה ומראות את תוצאותיהן רק מאוחר יותר, מפתה מאוד לעשות הכללה על בסיס זה בלי לקחת בחשבון אפשרויות אחרות.

בני-אדם מתחילים לשים לב אל אפשרויות אחרות אלה רק לאחר שהתנסות חיים כיוונה את הכושר האימגינטיבי שלהם באותו כיוון שאפשר להבחין בו אצל ידידו של גיתה, קנבל שכתב במכתב: "בהתבוננות מדוקדקת, נגלה שישנה תוכנית בחייהם של רוב בני-האדם אשר הותוותה עבורם או על-ידי טבעם שלהם או על-ידי הנסיבות המשפיעות עליהם. תנאי חייהם יכולים להיות כה מגוונים ומשתנים, אך בהתייחסות אליהם כמכלול, נראה בסופו של דבר אחידות מסוימת ... ככל שהיא עשויה לפעול בחשאי, אפשר להבחין בבירור ביד-גורל מוגדרת, בין אם היא מונעת על-ידי גורם חיצוני ובין אם על-ידי דחף פנימי; גם גורמים סותרים

נעים לעתים קרובות בכיוונה. ככל שמהלך החיים עשוי להיות סבוך, תמיד אפשר להבחין בתוכנית וכיוון מוגדרים.

קל להעלות התנגדויות להתבוננויות מסוג זה, במיוחד עבור בני-אדם שאינם רוצים להתחשב בהתנסויות הנפש שבהן נמצא המקור להתבוננות מסוג זה. ברם, מחבר ספר זה מאמין שבמה שהוא אמר על אודות חיים ארציים חוזרים-ונשנים ועל גורל, הוא מתח בצורה מדויקת את קו הגבול שבו אפשר ליצור מושגים על הגורמים היסודיים אשר מעצבים את החיים האנושיים. הוא הצביע על העובדה שההשקפה שאליה אידיאות אלה מובילות, יכולה להיות מוגדרת על ידן אך ורק בצורה דמוית-צללית, שהן יכולות רק להכין את המחשבות עבור מה שמוכרח להתגלות באמצעות מדע הרוח. הכנה מחשבתית זו הינה עבודה פנימית של הנפש. אם היא לא מחשיבה עצמה יתר על המידה, אם היא לא מחפשת הוכחה, אלא פשוט מתכוונת להיות תרגיל של הנפש, הרי שהיא הופכת את האדם פתוח ללא משוא-פנים לידיעה שבלי הכנה כזו מוכרחה להיראות שטותית.

⁸ הנושא של איברי הקליטה הרוחיים שרק נרמז עליו בקצרה בסוף ספר זה בפרק נתיב הידיעה, מפורט בספריי כיצד קונים דעת העולמות העליונים? ו-מדע הנסתר בקווים כלליים.

⁹ תהיה זו טעות להעלות על הדעת שישנה תסיסה בלתי-פוסקת בעולם הרוח, משום ש"מצב של מנוחה, של הישארות במקום אחד, כפי שאנו מוצאים בעולם הפיסי", אינו קיים שם. נכון, היכן ש"אבות-הטיפוס הם ישויות יוצרות", אין משהו שאפשר לכנותו "מנוחה במקום אחד", אך ישנה מנוחה שהינה מסוג רוחי ותואמת לניידות פעילה. אפשר להשוותה לשביעות-רצון ולאוויר השלווים של הרוח אשר מתגלים במעשים, אך לא בהיות לא-פעיל.

¹⁰ מוכרחים להשתמש במילה 'כוונות' ביחס לכוחות האבולוציוניים הגדולים של העולם, גם אם בעשותנו זאת, מפתה לתפוס את הכוחות האלה פשוט ככוונות הדומות לכוונות אנושיות. במקרה של מילים כאלה, שכמובן צריכות להילקח מספירת העולם האנושי, אפשר להימנע מפיתוי זה רק על-ידי כך שלומדים לתפוס בהם חשיבות ומשמעות חדשות, שמהן מסולק כל מה שנובע מהיסוד האנושי הצר והמוגבל. תחת זאת, אפשר לתת להן משמעות הניתנת למילים כאלה באותם רגעים בחיים שבהם אדם מתעלה, במידה מסוימת, מעל לעצמו.

¹¹ פרטים נוספים על 'דבר-הרוח', אפשר למצוא בספרי מדע הנסתר בקווים כלליים.

¹² כאשר נאמר כאן: "מתוך הנצחי יכול הוא לקבוע את הכיוון לעתיד", הכוונה היא להצביע על הדרך המיוחדת שבה הנפש האנושית מתנהלת במהלך פרק הזמן שבין מוות ולידה חדשה. מכת-גורל הפוגעת באדם במהלך החיים בעולם הפיסי עשויה להיראות, מנקודת-המבט של אותם חיים פיסיים, כמשהו המנוגד לגמרי לרצונו הוא. בחיים שבין מוות והיוולדות חוזרת, שולט בנפש כוח הדומה לרצון, אשר מטה את האדם להתנסות במכת-גורל זו. הנפש רואה שדבקה בה, כביכול, אי-שלמות ממחזורים קודמים של חיים ארציים – אי-שלמות שמקורה במעשה רע או מחשבה כעורה. בין מוות והיוולדות חוזרת, מתעורר בנפש אימפולס דמוי-רצון לתקן את הליקוי. לכן, הנפש הופכת חדורה בנטייה להיקלע לאסון במחזור הבא של חיים ארציים, על-מנת ליצור איזון או תיקון דרך הסבל שאסון זה יגרום. לאחר לידתה בגוף פיסי, לנפש, בהיתקלה בגורל מר, אין שום מושג קלוש על העובדה שהאימפולס שהוביל אל גורל מר זה, התקבל על ידה

ברצון בחיים הרוחיים הטהורים שלפני הלידה. לכן, מה שנראה כבלתי-רצוי לגמרי מנקודת-המבט של החיים הארציים, הופך רצוי על-ידי הנפש עצמה בחיים העל-חושיים. "מתוך הנצחי קובע האדם את עתידו." ¹³ הפרק על תבניות-מחשבה וההילה האנושית בספר זה הינו ללא ספק הפרק המוביל בקלות הרבה ביותר לתפיסות מוטעות. בדיוק בהתייחס לתיאורים אלה שרגשות של התנגדות מוצאים את ההזדמנות הטובה ביותר להעלאת התנגדויות. אכן, טבעי לדרוש, למשל, שטענותיו של רואה רוחי בתחום זה תוכנה על-ידי ניסויים התואמים לחשיבה מדעית. אפשר לדרוש שמספר בני-אדם הטוענים שהם מסוגלים לראות את הרוחי שבהילה יתייצבו לפני בני-אדם אחרים ויאפשרו להילה שלהם לפעול עליהם. אז, רואים רוחיים אלה יתבקשו לומר מהם המחשבות והרגשות שהם רואים בהילות של בני-האדם שהם מתבוננים בהם. אם ממצאיהם יהיו תואמים ואם ימצא שלאותם בני-האדם היו באמת הרגשות והמחשבות שדווחו על-ידי הרואים הרוחיים, אז אפשר יהיה להאמין בקיומה של הילה. זוהי חשיבה מדעית למדי. ברם, יש לקחת בחשבון את הדברים הבאים. העבודה שהחוקר הרוחי עושה בנפשו שלו, שבאמצעותה הוא רוכש את כושר הראייה רוחית, שמה לה כמטרה לרכוש את הכושר הזה. השאלה אם החוקר הרוחי יהיה מסוגל, בכל מקרה נתון, לקלוט משהו בעולם הרוח, אינה תלויה בו, וכן לא תלויה בו מה שהוא יקלוט. הדבר זורם אליו כמתנה מעולם הרוח. הוא אינו יכול לקחתו בכוח, אלא מוכרח להמתין שיגיע אליו. לכוונתו לגרום לקליטה, אין שום השפעה על הגורמים האמיתיים להתרחשותה, אלא כוונה זו היא בדיוק מה שהמדע המודרני דורש עבור הניסוי. ברם, עולם הרוח אינו כפוף לצווים חיצוניים. כדי שהניסוי דלעיל יצליח, עליו להתחיל מעולם הרוח. באותו עולם, ישות צריכה שתהיה לה כוונה לגלות את המחשבות של אדם אחד או יותר אל אדם אחד או יותר בעלי כושר ראייה רוחית. אז, רואים רוחיים אלה צריכים להתאחד באמצעות אימפולס רוחי לשם עבודת ההתבוננות שלהם. במקרה זה, ממצאיהם יהיו תואמים ללא ספק. בה במידה שכל זה עשוי להיראות פרדוכסלי לחשיבה המדעית הטהורה, הדבר, אף-על-פי-כן, נכון.

ניסויים רוחיים אינם יכולים להתבצע באותה דרך כמו ניסויים בעלי טבע פיסי. למשל, אם רואה רוחי זוכה לביקור של אדם הזר לו, הרי שאין ביכולתו לערוך מיד התבוננות בהילה של אדם זה, אלא הוא יראה את ההילה כאשר תהיה הזדמנות בעולם הרוח שהיא תתגלה בפניו. מילים אלה נועדו רק להסב את תשומת-הלב אל התפיסה המוטעית שבהתנגדות שתוארה לעיל. מה שעל מדע הרוח לעשות הוא להצביע על הנתבי שדרכו אדם יכול להגיע לראייה הילה ובאלו אמצעים הוא עצמו עשוי לחולל את ההתנסויות של ממשותה. כך, התשובה היחידה שמדע הרוח יכול למסור לרואה הרוחי העתיד-להיות היא: "אלה התנאים; ישם אותם על נפשך שלך ותראה." כמובן, היה זה יותר נוח אילו דרישות החשיבה המדעית-מודרנית היו יכולות להתגשם, אך כל הדורש ניסויים מסוג זה, מראה שהוא לא התוודע לממצאים הבסיסיים ביותר של מדע הרוח.

הטענות שהועלו בספר זה על אודות ההילה האנושית, אין בכוונתן לעודד את התשוקה לחישה על-חושית. תשוקה זו מתקבלת כמסופקת ביחס לעולם הרוח, רק אם מוצג משהו כ'רוח' שלא ניתן להבדילו במחשבה מהחוש-פיסי, כך שיוכל להישאר עם תפיסותיו באותו עולם חוש-פיסי. מה שנאמר בסעיף 3.6 שבפרק 3 על הדרך שבה יש לדמיין את צבעי ההילה, נועד בהחלט למנוע אי-הבנה מסוג זה. ברם, כל השואף לתובנה אמיתית על דברים אלה, מוכרח לקלוט בבירור שבפני הנפש האנושית, בחוותה את הרוחי ואת הנפשי,

ניצבת ככורה הראייה הרוחית של ההילה ולא הראייה החושית-פיסית שלה. בלי ראייה זו, ההתנסות נשארת בתחום הלא-מודע. זוהי טעות לבלבל בין התפיסה התמונתית ובין ההתנסות הממשית עצמה, אך אדם מוכרח להבהיר לעצמו שבדיוק באותה תפיסה תמונתית שההתנסות מוצאת ביטוי אמיתי ומלא; לא ביטוי שהנפש הרואה יוצרת באופן שרירותי, אלא כזה המתעצב בתפיסה על-חושית.

בתקופה הנוכחית, היו סולחים למדען מודרני אילו נקרא לדבר על הילה אנושית כזו שפרופסור ד"ר מוריץ בנדיקט מתאר בספרו *המוט והמטוטלת*. "שם קיימים, אמנם במספרים קטנים, בני-אדם שהסתגלו לחשיכה. חלק ניכר באופן יחסי של מיעוט זה רואה בחשיכה אובייקטים רבים בלי צבעים, ורק מתי מעט רואים את האובייקטים בצבעים. מספר ניכר של בני-אדם ורופאים מלומדים היו נתונים למחקר בחדרי החשוך על-ידי שני 'הסובייקטים' או 'הרואים בחשיכה' הטיפוסיים שלי, הרואים צבעים, רואים בחזית הקרקפת והמצח צבע כחול, ואת יתר המחצית הימנית כחול ואדום וחלקו כתום-צהוב. מאחור, קיימת אותה חלוקה ואותם צבעים." לחוקר הרוחי לא סולחים בקלות כזו, בדברו על ההילה.

אין כאן כוונה לאמץ סוג כלשהו של גישה כלפי כל מה שבנדיקט גילה, המשתייך למדעי הטבע המודרניים המעניינים ביותר. כמו-כן, אין כוונה לנצל הזדמנות זולה ולספק תירוצים עבור מדע הרוח באמצעות מדעי הטבע, דבר שרבים נהנים לעשותו. הכוונה היא רק להראות כיצד במקרה אחד מדען יכול לטעון טענות שאינן שונות מאלה של מדע הרוח. באותו זמן, יש להדגיש שההילה עליה מדובר בספר זה, שאותה ניתן לתפוס רק באופן רוחי, הינה משהו שונה למדי ממה שאפשר לחקור באמצעים פיסיים ועליה בנדיקט מדבר. אנו מקיפים את עצמנו באשליה גסה כאשר אנו חושבים שההילה הרוחית יכולה להיות כזו שאפשר לחקור אותה באמצעים החיצוניים של המדע המודרני. אותה הילה נגישה אך ורק לתפיסה רוחית המושגת על-ידי נתיב הידיעה, המתואר בפרק האחרון של ספר זה. תהיה זו טעות להניח שהאמת והממשות של הנתפס באופן רוחי יכולות להיות מוצגות באותה דרך שבה מוצג הנתפס באמצעות החושים.

רשימת ספרים בהוצאת בדולח

רשימת הספרים בהוצאת בדולח מופיעה באתר:

<https://bdolah-books.wixsite.com/bdolah-books>